

Πράξη:

«Ανάπτυξη μεθοδολογίας και ψηφιακών διδακτικών σεναρίων για τα γνωστικά αντικείμενα της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Γενικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης»

**Άξονες Προτεραιότητας 1-2-3 Οριζόντια Πράξη
ΟΠΣ: 479325, ΣΑΕ: 2014ΣΕ24580051 ΕΣΠΑ 2007-2013**

Υπόεργο 1 :

«Ανάπτυξη μεθοδολογίας και δειγματικών σεναρίων για τα γνωστικά αντικείμενα της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Γενικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης»

08/07/2015

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ ΔΡΑΣΗΣ 2.1
Π.2.1.1. Τεύχος μελέτης εξειδίκευσης μεθοδολογίας, ανάπτυξης προδιαγραφών και μεθοδολογίας επιλογής των σεναρίων των εκπαιδευτικών για όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης ανά γνωστικό αντικείμενο για την Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση στο γνωστικό αντικείμενο «Θρησκευτικά και Εκκλησιαστική Εκπαίδευση» *
Όνοματεπώνυμο: ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ
Ιδιότητα: ΕΠΙΚΟΥΡΗ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ Α.Π.Θ.

(* αν έχει γίνει περαιτέρω επιμερισμός του γνωστικού αντικειμένου ή αναφέρεται πιο συγκεκριμένη βαθμίδα εκπαίδευσης στο έγγραφο της ανάθεσης έργου σε εσάς, θα πρέπει να προστεθεί σε αυτό το σημείο)

1. Εισαγωγή

Η σημερινή Κοινωνία της Πληροφορίας κυριαρχείται από τις Τεχνολογίες της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών. Τα σύγχρονα τεχνολογικά μέσα και οι δυνατότητες που προσφέρουν πολλαπλασιάζονται με ταχύτατους ρυθμούς που είναι αναγκαίο να ενσωματωθούν και στην εκπαίδευση. Η ενσωμάτωση αυτή προσδίδει νέες δυναμικές ευκαιρίες στην διδακτική διαδικασία για διαρκή ανανέωση ώστε να διεγείρει το ενδιαφέρον και να ελκύει την προσοχή των μαθητών. (Μητροπούλου, 2015). Θεωρείται πλέον αποδεκτό ότι η εκπαιδευτική διαδικασία οφείλει να στηρίζεται στα τεχνολογικά μέσα που προσφέρει η σύγχρονη εποχή και δεν πρέπει να χρησιμοποιεί μόνο της πρακτικές του παρελθόντος (Σταμουλάκης, 2015). Ωστόσο θα πρέπει να επισημανθεί ότι η απλή χρήση των νέων τεχνολογιών δεν συμβάλλει από μόνη της στον εκσυγχρονισμό της εκπαιδευτικής διαδικασίας αλλά θα πρέπει αυτές να χρησιμοποιούνται έτσι ώστε να συμβάλλουν στην αποτελεσματική μάθηση (Μητροπούλου, 2015: 271). Με τη χρήση των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας (ΤΠΕ) το μάθημα από απλή διαδικασία παράθεσης πληροφοριών και μετάδοσης γνώσεων μετατρέπεται σε ένα πολυδιάστατο και δυναμικό τρόπο προσέγγισης της παιδαγωγικής διαδικασίας. (Σταμουλάκης, 2015) Οι ΤΠΕ στην εκπαίδευση μπορούν να υποστηρίξουν και να προωθήσουν την ουσιαστική μάθηση επειδή, με την ενσωμάτωση των τεχνολογιών στη διδασκαλία οι μαθητές εμπλέκονται σε δραστηριότητες συνεργατικής και αυθεντικής μάθησης. (Μητροπούλου, 2015) Στο σημερινό σχολείο είναι πλέον αναγκαία η χρήση υπολογιστών, του διαδραστικού πίνακα, του διαδικτύου και των ψηφιακών σεναρίων. (Σταμουλάκης, 2015) Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να χρησιμοποιούν τις ΤΠΕ στη διδασκαλία τους εφαρμόζοντας πάντοτε μια «νέα παιδαγωγική» (Σιακοβέλη, 2011 : 1194). Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο ο εκπαιδευτικός αναμορφώνει τις μεθόδους και δημιουργεί διάφορες στρατηγικές διδασκαλίας που θα προωθούν την κριτική σκέψη και θα μετατρέπουν τον μαθητή σε ενεργό υποκείμενο που θα ανακαλύπτει τη γνώση. Χρησιμοποιεί δηλαδή τις κοινωνικοπολιτισμικές θεωρίες μάθησης και τις εφαρμόζει στη διδακτική πράξη με χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών (Μητροπούλου 2015). Ιδιαίτερα αναδεικνύεται ο ρόλος του θεολόγου εκπαιδευτικού στη διδακτική διαδικασία ο οποίος ενώ παραμένει βασικός καθοδηγητής και διευκολυντής της μάθησης των μαθητών του ταυτόχρονα προάγεται και σε διαμεσολαβητή στην αλληλεπίδραση μεταξύ των τεχνολογικών μέσων και των μαθητών. Είναι αυτός ο οποίος επωμίζεται την ευθύνη επιλογής, αξιολόγησης και χρήσης των τεχνολογικών μέσων και ψηφιακού υλικού πριν τα ενσωματώσει στη διδασκαλία του ώστε να δημιουργήσει ένα σύγχρονο περιβάλλον μάθησης (Μητροπούλου, 2015)

Η χρήση των ΤΠΕ στο μάθημα των Θρησκευτικών αναβαθμίζει τη σχέση του μαθητή και της μαθησιακής ύλης (Μητροπούλου 2008 : 19). Πολλές φορές μάλιστα κάποια χαρακτηριστικά του μαθήματος των Θρησκευτικών όχι μόνο δεν αποτρέπουν αλλά ενισχύουν τη χρήση των ΤΠΕ στη μαθησιακή διαδικασία (Αλμπανάκη, 2013 : 32). Η χρήση τους ενισχύει και αξιοποιεί την πολυαισθητηριακή αντίληψη των μαθητών, ενθαρρύνει την ερευνητική τους διάθεση και παράλληλα τους εξοικειώνει σε ένα καινούριο τρόπο προσέγγισης κειμένων και πηγών.

Στο ψηφιακό σχολείο, μέσω των ΤΠΕ στη διδακτική προσέγγιση, προωθείται μια καινοτόμος μορφή συνεργατικής διδασκαλίας, η οποία προβάλλεται και στα νέα αναλυτικά προγράμματα (ΑΠΣ, 2011) και η οποία προωθεί την συνεργασία των μαθητών σε ομάδες. Η νέα αυτή διδακτική προσέγγιση αφορά την διδασκαλία με εκπαιδευτικά ψηφιακά σενάρια. Αυτά θεωρούνται ισχυρά εναλλακτικά εργαλεία που με την κατάλληλη χρήση μπορούν να συμβάλλουν αποφασιστικά στην υποστήριξη, τον εμπλουτισμό και τη βελτίωση του εκπαιδευτικού έργου καθώς αναφέρονται στην προετοιμασία, εφαρμογή και αξιολόγηση κάθε στοιχείου της διδασκαλίας (Μητροπούλου, 2015). Ως ψηφιακό διδακτικό σενάριο νοείται η περιγραφή μιας διδασκαλίας με εστιασμένο γνωστικό αντικείμενο και συγκεκριμένους εκπαιδευτικούς στόχους και φύλλα εργασίας στα οποία καταγράφονται λεπτομερώς τα βήματα των δραστηριοτήτων των μαθητών και τα αναμενόμενα αποτελέσματα (Κουτσογιάννης 2014). Ένα ψηφιακό διδακτικό σενάριο αποτελεί ιδιαίτερα σημαντική ψηφίδα διδακτικής πρακτικής και περιλαμβάνει επιμέρους βήματα και δράσεις, εστιάζει σε συγκεκριμένους εκπαιδευτικούς στόχους, εφαρμόζει παιδαγωγικές αρχές και αξιοποιεί τις ΤΠΕ (Μητροπούλου, 2012) μπορεί να διαρκέσει περισσότερο από μια διδακτική ώρα, περιλαμβάνει επιμέρους βήματα και δράσεις, εφαρμόζει παιδαγωγικές αρχές και αξιοποιεί τις ΤΠΕ.

Στην κατεύθυνση αυτή εισάγονται για πρώτη φορά στο σημερινό ελληνικό σχολείο προς υποστήριξη του διδακτικού έργου τα ψηφιακά σενάρια τα οποία θα εκπονηθούν στο πλαίσιο της Πράξης 62 (Κωδικός: ΟΠΣ 479325) με τίτλο «Ανάπτυξη μεθοδολογίας και ψηφιακών διδακτικών σεναρίων για τα γνωστικά αντικείμενα της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Γενικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης – Οριζόντια Πράξη» και αποτελούν συμπληρωματικό εκπαιδευτικό και διδακτικό υλικό, το οποίο αποσκοπεί στο να ανοίξει νέες διδακτικές και μαθησιακές προοπτικές (Σταμουλάκης, 2015).

2. Σκοποί εισαγωγής των ψηφιακών σεναρίων στο μάθημα των Θρησκευτικών

Η εισαγωγή των ψηφιακών σεναρίων στην εκπαίδευση αποσκοπεί: α) στη διεύρυνση, στον εμπλουτισμό και εκσυγχρονισμό διδακτικών πρακτικών που εφαρμόζονται ήδη στο σημερινό σχολείο, στην ενίσχυση της καινοτομίας και της δημιουργικότητας. β) στη δημιουργία κατάλληλων μαθησιακών προϋποθέσεων που θα κεντρίσουν το ενδιαφέρον του μαθητή για μάθηση. γ) στην εμπέδωση εναλλακτικών μορφών διδασκαλίας και μάθησης μέσα στο σημερινό σχολείο. δ) στη δημιουργία των κατάλληλων όρων για τη στήριξη της βιωματικής μάθησης μέσα από την ανάπτυξη της φιλέρευνης διάθεσης των μαθητών. ε) στην καλλιέργεια πνεύματος συνεργασίας κ.α. (Σταμουλάκης, 2015). Η διδασκαλία με ψηφιακά σενάρια εξυπηρετεί καλύτερα την ολιστική προσέγγιση στη μάθηση, συνδέει την τεχνολογία με τα γνωστικά αντικείμενα του σχολείου – στην περίπτωσή μας το μάθημα των Θρησκευτικών – το περιβάλλον και τον κοινωνικό περίγυρο (εμπειρία, βιώματα) στον οποίο εντάσσεται και τον πολιτισμό. Έτσι διεγείρει το ενδιαφέρον των μαθητών για το μάθημα και τους δημιουργεί κίνητρα για μάθηση (Σιακοβέλη, 2011).

Το ψηφιακό σενάριο στο μάθημα των Θρησκευτικών μπορεί να αποτελέσει εκπαιδευτικό υλικό, παιδαγωγικό εργαλείο, συμπληρωματικό στοιχείο της διδασκαλίας, σχέδιο δραστηριότητας, καινοτόμα διδακτική εμπειρία, τρόπος καταγραφής των δραστηριοτήτων μάθησης, ενδεδειγμένη περιγραφή της διδακτικής διαδικασίας κ.α. Ένα σενάριο υλοποιείται μέσα από μια σειρά δραστηριοτήτων που στηρίζονται στην εμπειρία των μαθητών και τα βιώματά τους (Μητροπούλου, 2014: 274). Η εμπειρία των μαθητών και τα βιώματά τους είναι πολύ σημαντικά στοιχεία για το μάθημα των Θρησκευτικών (Βασιλόπουλος, 1993 : 136-139 και Βασιλόπουλος, 2006 : 181-192). Σ' ένα σενάριο ο μαθητής μαθαίνει π.χ. για ένα ναό επισκεπτόμενος εικονικά ή για μια βυζαντινή εικόνα κοιτώντας την ίδια την εικόνα, και όχι διαβάζοντας την περιγραφή από ένα βιβλίο. Μέσω μιας εικονικής περιήγησης στο εσωτερικό ενός ναού ο μαθητής μπορεί να διαπιστώσει, σχεδόν να βιώσει εμπειρικά τις διαστάσεις, το σχήμα του ναού και να εντοπίσει τα σημεία που βρίσκονται οι τοιχογραφίες ή οι εικόνες και τις θεματικές τους (σε σχέση με τη θέση τους) (Μητροπούλου 2014: 274).

Ένα σενάριο υλοποιείται μέσα φάσεις (ή βήματα) που συνειρμικού τύπου που συσχετίζονται μεταξύ τους και η κάθε μία περιλαμβάνει μια σειρά δραστηριοτήτων οι οποίες, ιδιαίτερα στο μάθημα των Θρησκευτικών, αποσκοπούν στην σύνδεση των προσωπικών εμπειριών των μαθητών με τα βιώματά τους. Παράλληλα, συνδυάζονται με εναλλακτικούς τρόπους η μάθηση, το περιβάλλον και η τεχνολογία, ώστε να παρέχουν νέες και πλουσιότερες εμπειρίες για τους μαθητές, καθιστώντας τον τρόπο της διδακτικής προσέγγισης ιδιαίτερα ωφέλιμη. Οι προτεινόμενες δραστηριότητες περιλαμβάνουν πληροφορίες για τους μαθητές αλλά και τους εκπαιδευτικούς, το ρόλο τους και τις αλληλεπιδράσεις τους και ευνοούν την ανάπτυξη των γνωστικών δεξιοτήτων υψηλού επιπέδου, διερευνητικού και ανακαλυπτικού τύπου όπως συνεργασίες, δραστηριότητες επίλυσης προβλήματος, διεπιστημονικής προσέγγισης της γνώσης, μεταβίβασης της γνώσης, λήψης απόφασης, ανάπτυξης κριτικής σκέψης, επικοινωνίας, αναστοχασμού, αναζήτησης πληροφοριών (Μητροπούλου, 2014 : 274-274).

2.1 Σκοποί της εισαγωγής ψηφιακών σεναρίων για το μάθημα των Θρησκευτικών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση

Η εισαγωγή των ψηφιακών σεναρίων στο μάθημα των Θρησκευτικών στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση αποσκοπεί:

- α) στη διεύρυνση, στον εμπλουτισμό και εκσυγχρονισμό διδακτικών πρακτικών που εφαρμόζονται ήδη στο σημερινό σχολείο (όπως η απομνημόνευση) και στην ενίσχυση της καινοτομίας και της δημιουργικότητας (μέσω της ενεργητικής προσέγγισης της γνώσης). Η εισαγωγή καινοτόμων στοιχείων όπως η σύνδεση του μαθήματος με την πραγματικότητα, οι ΤΠΕ, οι εργασίες πεδίου, η δημοσίευση εργασιών στην ιστοσελίδα του σχολείου ή στον ιστοχώρο της τάξης αποτελούν δημιουργικές προσεγγίσεις οι οποίες μπορούν να υλοποιηθούν με τη χρήση των ψηφιακών σεναρίων στην τάξη.

- β) στη δημιουργία κατάλληλων μαθησιακών προϋποθέσεων που θα κεντρίσουν το ενδιαφέρον του μαθητή για μάθηση. Τα ψηφιακά σενάρια για τα Θρησκευτικά μέσω δραστηριοτήτων όπως, η παιγνιώδης επιλογή των μαθητών που θα στελεχώσουν τις μαθητικές ομάδες, η βιοματική προπαρασκευή, η επίσκεψη ενός ειδικού σε ένα θέμα, η συμμετοχή σε δράσεις της ενορίας μπορούν να διεγείρουν το ενδιαφέρον των μαθητών και να ενισχύσουν τη συμμετοχή τους κατά τη διδακτική διαδικασία του μαθήματος των Θρησκευτικών.
- γ) στη δημιουργία των κατάλληλων όρων για τη στήριξη της βιοματικής μάθησης μέσα από την ανάπτυξη της φιλέρευνης διάθεσης των μαθητών, γεγονός που επιτυγχάνεται με τη συμμετοχή των μαθητών σε βιοματικές δραστηριότητες (επισκέψεις, μελέτες περίπτωσης, παιχνίδι ρόλων), σε εικονικές περιηγήσεις (εικονική περιήγηση σε ναούς, μουσεία, πινακοθήκες), σε διαδικτυακές αναζητήσεις, σε συνεντεύξεις (ιερέων, εθελοντών, αγιογράφων) κ.ά.
- δ) στην καλλιέργεια και την προώθηση πνεύματος συνεργασίας και ομαδικότητας καθώς και στην ανάπτυξη συμμετοχικών διαδικασιών στη διδακτική πράξη, με την ομαδοσυνεργατική διδασκαλία και τον τρόπο εργασίας που προτείνεται στα Φύλλα Εργασίας.
- ε) στην σταδιακή εξοικείωση με την τεχνολογία αλλά και με διδακτικές πρακτικές που σχετίζονται με αυτή με απώτερο στόχο τον ψηφιακό γραμματισμό των μαθητών. Ο ψηφιακός γραμματισμός μέσω της υλοποίησης των ψηφιακών σεναρίων ξεκινά από τη χρήση της ίδιας της πλατφόρμας και επεκτείνεται τόσο στις προτεινόμενες δραστηριότητες που δύναται να υλοποιηθούν με τη χρήση εργαλείων ΤΠΕ όσο και στη δημιουργία ψηφιακού υλικού (blog, wiki, Photosynth, συννεφολέξων, κόμικς, webquest, ψηφιακής αφίσας, πολυτροπικών κειμένων).
- στ) στη διαμόρφωση των κατάλληλων συνθηκών για διαθεματική προσέγγιση της παρεχόμενης γνώσης. Η διαθεματικότητα αποτελεί απαραίτητο προσανατολισμό στην ανάπτυξη των ψηφιακών σεναρίων για το μάθημα των Θρησκευτικών με διεπιστημονικές προσεγγίσεις σε άλλα γνωστικά αντικείμενα του σχολείου (π.χ. Γλώσσα, Ιστορία, Μουσική, Θεατρική Αγωγή, Φυσική Αγωγή, Εικαστικά κ.α.).
- ζ) στην ενίσχυση της ενεργητικής μάθησης και μέσω αυτής στην ανάπτυξη της αυτοπεποίθησης και της κριτικής ικανότητας του μαθητή. Τα ψηφιακά σενάρια στο μάθημα των Θρησκευτικών, μέσω των προτεινόμενων δραστηριοτήτων, καλλιεργούν τη φιλέρευνη διάθεση των μαθητών επιχειρώντας, παράλληλα, τον συγκερασμό του ψηφιακού με το θεολογικό γραμματισμό.
- η) στην δημιουργία ευχάριστου μαθησιακού κλίματος, ώστε η διαδικασία πρόσληψης της γνώσης να μη δημιουργεί στους μαθητές κόπωση. Η εισαγωγή της καινοτομίας, η εργασία σε ομάδες, η καλλιέργεια ευχάριστου διαμαθητικού και διομαδικού κλίματος, η χρήση του υπολογιστή, η ενεργητική και βιοματική μάθηση συντελούν στη δημιουργία ευχάριστου μαθησιακού κλίματος στην τάξη.

2.2 Σκοποί της εισαγωγής ψηφιακών σεναρίων για το μάθημα των Θρησκευτικών στην Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση

Τα ψηφιακά σεναρία εκσυγχρονίζουν, διευρύνουν και εμπλουτίζουν τις διδακτικές πρακτικές γιατί ενισχύουν την καινοτομία και τη δημιουργικότητα, καλλιεργούν πνεύμα συνεργασίας και ομαδικότητας και ενθαρρύνουν την ανάπτυξη συμμετοχικών διαδικασιών στη διδασκαλία. Επιπλέον επιτυγχάνεται η δημιουργία ευχάριστου μαθησιακού κλίματος και μαθησιακών προϋποθέσεων που προσελκύουν το ενδιαφέρον του μαθητή ενώ η διδακτική πράξη απαλλάσσεται σταδιακά από παρωχημένες πρακτικές μετάδοσης και αξιολόγησης της γνώσης (Σταμουλάκης, 2015).

Η εκπόνηση ψηφιακών διδακτικών σεναρίων ενδείκνυται για τη διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών γιατί συνάδει με τις μεθοδολογικές προσεγγίσεις του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών και του Διαθεματικού Ενιαίου Πλαισίου Προγραμμάτων Σπουδών (ΑΠΣ - ΔΕΠΠΣ) των Θρησκευτικών. Σύμφωνα με το ισχύον ΑΠΣ - ΔΕΠΠΣ 2003 για τα Θρησκευτικά Δημοτικού – Γυμνασίου, τα περιεχόμενα του ΜτΘ δεν είναι δυνατόν να «προσφέρονται» ως απλές πληροφορίες αλλά «είναι αναγκαίο η μέθοδος της διδασκαλίας να ξεκινάει από εμπειρίες και βιώματα των μαθητών, να δημιουργεί ευκαιρίες για ενεργοποίηση και προβληματισμό τους, να μην προσφέρει έτοιμες απαντήσεις και θέσεις, να δίνει ευκαιρίες για διερεύνηση και ανακάλυψη από τους ίδιους τους μαθητές. Πρόκειται δηλαδή για μία ενεργητική μάθηση και μάθηση με ανακάλυψη. Επίσης, καθώς είναι απαραίτητη η διαλογική συζήτηση, η συνεργασία, η συνδιαμόρφωση, ενδείκνυται η εφαρμογή της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας και η αντίστοιχη οργάνωση της τάξης, καθώς και η πραγματοποίηση δραστηριοτήτων». (ΑΠΣ-ΔΕΠΠΣ, 2003). Ο εκπαιδευτικός οφείλει να φροντίσει «να δημιουργήσει κλίμα “λιτότητας”, άνεσης, χαράς και αποδοχής. Γενικά φροντίζει να διευκολύνει το παιδί στην προσπάθειά του να έρθει σε άμεση μαθησιακή σχέση με το διδακτικό αγαθό. Ο περιορισμός του ρόλου του διδάσκοντος και η αντίστοιχη αύξηση της ενεργητικής συμμετοχής των μαθητών στη διδακτική και μαθησιακή διαδικασία, πρέπει να αποτελεί τη βασική προϋπόθεση για την εφαρμογή ενεργητικών μεθόδων διδασκαλίας» ΑΠΣ-ΔΕΠΠΣ, 2003).

Η ένταξη των ψηφιακών σεναρίων στη διδακτική των Θρησκευτικών στο Γυμνάσιο ενισχύει τον θρησκευτικό γραμματισμό του μαθητή και τον καλλιεργεί με τρόπο ενεργητικό και βιωματικό, παράλληλα με τον τεχνολογικό και άλλες μορφές γραμματισμού. Η εικονική περιήγηση σε έναν ορθόδοξο ναό π.χ. βοηθά τον μαθητή να κατανοήσει και να διατηρήσει στη μνήμη του τα μέρη του Ναού, τη σημασία του τρούλου και της εικόνας του Παντοκράτορα, τη θέση και το συμβολισμό της Παναγίας ως Πλατυτέρας, την ιδιαίτερη αξία της ένταξης της εικόνας του Ιωάννη του Προδρόμου δίπλα στο Χριστό αλλά και τους συγκεκριμένους τρόπους απεικόνισης του Ιωάννη ως Προφήτη, Βαπτιστή και Μάρτυρα. Αντίθετα με ένα σχέδιο διδασκαλίας που ενώ περιγράφει εκτεταμένα τα στάδια προετοιμασίας και τις ενέργειες του εκπαιδευτικού, παρουσιάζει συνοπτικά τις δραστηριότητες των μαθητών, το ψηφιακό διδακτικό σενάριο που εκπονείται και υλοποιείται στο ΜτΘ έχει μαθητοκεντρικό προσανατολισμό.

Εί-
 ναι

περισσότερο ένα σχέδιο δραστηριότητας, μία εκπαιδευτική διαδικασία με εστιασμένο αντικείμενο, συγκεκριμένους στόχους και εφαρμογή διδακτικών πρακτικών, ενεργειών και δραστηριοτήτων, βασισμένων σε σύγχρονες θεωρίες μάθησης που προάγουν την ομαδική συνεργασία, την αλληλεπίδραση και τη διάκριση των ρόλων μαθητών - εκπαιδευτικού (Μητροπούλου 2012). Με τη δραστηριοποίηση των μαθητών σε ομάδες και σε ρόλο ερευνητή με συγκεκριμένες δράσεις και στόχους που περιγράφονται στα φύλλα εργασίας, υποστηρίζονται η ανακαλυπτική και η βιωματική μάθηση καθώς και η διαθεματική προσέγγιση της γνώσης. Οι μαθητές καλλιεργούν πολλαπλές δεξιότητες και τα Θρησκευτικά αναδεικνύονται σ' ένα ευχάριστο, δημιουργικό και ελκυστικό μάθημα που διέπεται από τις αρχές της καινοτομίας και της σύγχρονης παιδαγωγικής.

3. Εξειδικευμένες προδιαγραφές εκπόνησης των ψηφιακών σεναρίων στα Θρησκευτικά

3.1 Παιδαγωγική καταλληλότητα

Η παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού υποστήριξης της διδασκαλίας πρέπει να ανταποκρίνεται στις σύγχρονες εκείνες παιδαγωγικές τάσεις και αντιλήψεις που έχουν προσανατολισμό μαθητοκεντρικό και κοινωνικό και να στηρίζεται στα τελευταία και δοκιμασμένα πορίσματα της Παιδαγωγικής Επιστήμης και της Ψυχολογίας για τη λειτουργία της νόησης και τη διαδικασία της μάθησης (Σταμουλάκης, 2015). Ο σχεδιασμός και η διδακτική προσέγγιση ενός ψηφιακού διδακτικού σεναρίου βασίζεται σε διάφορες θεωρίες μάθησης και διδακτικές αρχές. Η ανακαλυπτική θεωρία του Bruner μάθησης αποτελεί μια από τις σημαντικότερες θεωρίες μάθησης για τα σεναρία (Πασσάκος, 1980 : 664- 665). Οι Ηλεκτρονικοί Υπολογιστές δίνουν στους μαθητές τη δυνατότητα της ενεργητικής πρόσβασης στις πληροφορίες μέσω διαδικτύου, εκπαιδευτικών λογισμικών κ.α. οι μαθητές εντοπίζουν τις πληροφορίες, τις αξιολογούν και συνθέτουν εικονικές και συμβολικές αναπαραστάσεις προκειμένου να αναπτύξουν τις γνώσεις τους (γνωσιολογικό υπόβαθρο (Αθανασιάδης, 2011: 1266 και Μητροπούλου 2015 : 283). Ο Bruner υποστηρίζει ότι όταν το μαθησιακό υλικό ενδιαφέρει τον μαθητή τότε αυτοί εμπλέκονται πιο ενεργητικά στη μαθησιακή διαδικασία με αποτέλεσμα η μάθηση να διαρκεί περισσότερο (Μητροπούλου, 2008 : 34).

Σύμφωνα με τη θεωρία του εποικοδομητισμού η μαθησιακή ύλη υποδιαιρείται σε όσο το δυνατό μικρότερα μέρη, Σε ένα σενάριο δηλαδή το θέμα διαιρείται σε μικρότερα μέρη, ώστε οι μαθητές να μπορούν να το χειριστούν καλύτερα. Έτσι οι μαθητές, μέσα από τις δραστηριότητες μαθαίνουν πράττοντας. Στο εποικοδομητικό περιβάλλον οι μαθητές πρέπει να έχουν ένα πλούσιο μαθησιακό περιβάλλον, το οποίο ο Ηλεκτρονικός Υπολογιστής έχει τη δυνατότητα να τους παρέχει με τη δυνατότητα επεξεργασίας και ενσωμάτωσης των διαφόρων μέσων π.χ. κείμενα, ήχο, βίντεο, γραφικά κ.α. (Μητροπούλου 2015 : 284). Τα σεναρία λαμβάνουν υπόψη κατά το σχεδιασμό τους τις κοινωνικο-πολιτισμικές θεωρίες μάθησης και συγκεκριμένα την θεωρία κοινωνικού δομισμού του Vygotsky. Οι εφαρμογές της θεωρίας αυτής στην εκπαίδευση αφορούν στον ρόλο του περιβάλλοντος, στην εσωτερικευση των συμβολικών συστημάτων και στη «Ζώνη της Επικείμενης Ανάπτυξης». Σύμφωνα με την τελευταία η διδασκαλία σε ομάδες συμβάλλει στη δυναμική ανάπτυξη του νοητικού επιπέδου των μαθητών και επομένως διευκολύνει τη μάθηση (Μητροπούλου 2015 : 285).

Είναι αναγκαίο τα ψηφιακά σενάρια στο μάθημα των θρησκευτικών να συμβάλουν αφενός στη δημιουργία σωστής παιδαγωγικής σχέσης μαθητή-εκπαιδευτικού και αφετέρου η διδακτική διαδικασία να αποτελεί μια κατά το δυνατόν ευχάριστη διαδικασία μάθησης για τους μαθητές. Για τον λόγο αυτό, θα πρέπει να στηρίζονται σε καλές και σύγχρονες πρακτικές που βρίσκονται κοντά στα ενδιαφέροντά τους. (Σταμουλάκης, 2015)

3.1.1 Παιδαγωγική καταλληλότητα για την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

Τα ψηφιακά διδακτικά σενάρια αποτελούν σύγχρονο μέσο και βασικό εργαλείο εκπαίδευσης που πρέπει να χρησιμοποιείται με τέτοιο τρόπο ώστε να συμβάλλει αφενός στη δημιουργία σωστής παιδαγωγικής σχέσης του μαθητή με τον εκπαιδευτικό και αφετέρου στη διασφάλιση των κατάλληλων προϋποθέσεων προκειμένου η διδακτική πράξη να γίνει κατά το δυνατόν μια χαρούμενη και διασκεδαστική διαδικασία μάθησης για τους μικρούς μαθητές (Σταμουλάκης, 2015). Απαραίτητη προϋπόθεση παιδαγωγικής καταλληλότητας είναι το περιεχόμενο του σεναρίου να ανταποκρίνεται στο γνωστικό και νοητικό επίπεδο των μαθητών ηλικίας 6-12 ετών που αντιστοιχεί σε αυτό του Δημοτικού Σχολείου. Το περιεχόμενο είναι απαραίτητο να αποφεύγει τους δύσκολους και με βαθιά νοήματα θεολογικούς όρους καθώς οι μαθητές δεν έχουν ακόμη διαμορφώσει τις απαραίτητες νοητικές δομές και προϋπάρχουσες εμπειρίες για να τους προσλάβει. Σύμφωνα με τον Bruner, απαιτείται οπωσδήποτε απλοποίηση της παρεχόμενης μαθησιακής ύλης και των νοημάτων ώστε να ανταποκρίνονται στο γνωστικό επίπεδο της ηλικίας των μαθητών του Δημοτικού και να μπορούν να προσληφθούν από αυτούς. Ομοίως χρειάζεται προσοχή γιατί πολύπλοκες δραστηριότητες μπορεί να προκαλέσουν σύγχυση στους μαθητές. Οι οδηγίες και επεξηγήσεις στα φύλλα εργασίας θα πρέπει να είναι απλές, σαφείς και κατανοητές από τους μαθητές ώστε να μην προκαλούν σύγχυση.

Είναι αναγκαίο τα ψηφιακά διδακτικά σενάρια στο μάθημα των Θρησκευτικών να είναι συμβατά με τους στόχους του μαθήματος (γνωστικοί, συναισθηματικοί, ψυχοκινητικοί) όπως αυτοί καταγράφονται στα ισχύοντα ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ (2003, Νέο Σχολείο 2011 και Νέο Σχολείο 2014) και το υποστηρικτικό διδακτικό υλικό που θα παραχθεί (Φύλλα Εργασίας, μικροεφαρμογές, εφαρμογές web 2.0, τεστ αξιολόγησης, ασκήσεις, σταυρόλεξα) να βασίζεται στα πορίσματα της Παιδαγωγικής Επιστήμης και της Ψυχολογίας. Για το λόγο αυτό και για την ανάπτυξη ενός πολυτροπικού περιβάλλοντος διδασκαλίας προτείνονται μαθητοκεντρικές προσεγγίσεις όπως η ομαδοσυνεργατική προσέγγιση, η επικοινωνιακή-βιωματική διδασκαλία και η διερευνητική – ανακαλυπτική μάθηση (Bruner) που σε μεγάλο βαθμό βασίζονται στην θεωρία μάθησης κοινωνικού δομισμού του Vygotsky.

Ο προτεινόμενος τρόπος εργασίας των μαθητών στα ψηφιακά διδακτικά σενάρια είναι σε ομάδες, κατά την πρώτη φάση της υλοποίησης του σεναρίου, και της διατήρησης των σύνθεσής τους ως το τέλος, με στόχο την κοινωνικοποίηση των μαθητών σε επίπεδο συνεργασίας και επίτευξης στόχων. Ένα παράδειγμα ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας θα μπορούσε να αποτελέσει, για την Δ΄ τάξη, η συνεργασία των μαθητικών ομάδων για τη θεατρική απόδοση των παραβολών του Χριστού ή τη δημιουργία συννεφολέξων (word cloud), ενώ για την Ε΄ τάξη η διαδικτυακή αναζήτηση μικροτεχνημάτων ή εικόνων χαρακτηριστικών δειγμάτων ναοδομίας.

Η επικοινωνιακή-βιωματική διδασκαλία ενδυναμώνει την αυτοπεποίθηση των μαθητών και καλλιεργεί την κριτική τους ικανότητα. Μπορεί να επιτευχθεί με την υλοποίηση δραστηριοτήτων που αφορούν την εικονική ή πραγματική επίσκεψη σε χώρους θρησκευτικού ενδιαφέροντος (ναούς, παρεκκλήσια, εκκλησιαστικά μουσεία), το παίξιμο ρόλων π.χ. δραματοποίηση της ζωής των παιδιών των φαναριών και την έκφραση συναισθημάτων π.χ. εικονική περιήγηση σε συλλογή εικόνων για τη Γέννηση του Χριστού (Γ΄ τάξη), τη μελέτη περίπτωσης όπως «Στέφεν Χόκινγκ: η ζωή με βαριά αναπηρία» (Ε΄ τάξη).

Η ανακαλυπτική προσέγγιση της γνώσης αφορά τον τρόπο «ανακάλυψης» της γνώσης κι εδώ ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι καθοριστικός για τη δημιουργία δραστηριοτήτων που θα παρωθούν τους μαθητές να διερευνήσουν και να ανακαλύψουν τη γνώση. Η σταδιακή καθοδήγηση των μαθητών στην ανακάλυψη της γνώσης (καθοδηγούμενη ανακάλυψη), με σαφείς οδηγίες στα Φύλλα Εργασίας, αποτελεί εγγύηση μιας επιτυχούς διερεύνησης. Τα ψηφιακά σενάρια για το μάθημα των Θρησκευτικών μπορεί να περιέχουν δραστηριότητες όπως: η διαδικτυακή αναζήτηση, η σύγκριση ψηφιακών συλλογών (π.χ. στην Ε΄ τάξη η σύγκριση εικόνων διαφορετικής τεχνοτροπίας μέσω ψηφιακών συλλογών), η ανακάλυψη χωριών και πόλεων με το όνομα ή τα ονόματα της Παναγίας, η αναζήτηση σε ηλεκτρονικά λεξικά δύσκολων θεολογικών όρων π.χ. μετενσάρκωση.

Οι δραστηριότητες που προτείνονται σε ένα ψηφιακό σενάριο μάθησης θα πρέπει να στηρίζονται στις ήδη υπάρχουσες γνώσεις/απόψεις των μαθητών και να δομούνται σταδιακά (εποικοδομητική προσέγγιση) σε ένα περιβάλλον συνεργασίας στο πλαίσιο της μαθητικής ομάδας (κοινωνικός εποικοδομητισμός). Η από κοινού συμπλήρωση εννοιολογικών και νοητικών χαρτών ανιχνεύει τις αρχικές απόψεις των μαθητών και η συμπλήρωσή τους στο τέλος του σεναρίου παρουσιάζει τη γνώση που κατέκτησαν οι μαθητές. Οι φάσεις υλοποίησης ενός ψηφιακού σεναρίου όπως έχουν δομηθεί στην πλατφόρμα ΑΙΣΩΠΟΣ παρέχουν την σταδιακή πορεία δόμησης της γνώσης παρέχοντας τη δυνατότητα ένταξης δραστηριοτήτων ανά φάση και την αξιολόγηση κάθε φάσης χωριστά με εργαλεία που διατίθενται στην πλατφόρμα (τις δραστηριότητες αξιολόγησης θα πρέπει να τις δημιουργήσει ο εκπαιδευτικός και δεν υπάρχει περιορισμός ως προς το πλήθος τους) ή εντάσσοντας άλλα διαδικτυακά εργαλεία από λογισμικά ή το φωτόδεντρο (εξωτερικό περιεχόμενο).

Βασικό στις δραστηριότητες των ψηφιακών διδακτικών σεναρίων είναι η ενσωμάτωση των τεχνολογιών και η χρήση του διαδικτύου τα οποία είναι ελκυστικά για τους μαθητές. Εντούτοις, θεωρείται περισσότερο από επιβεβλημένος ο εμπλουτισμός του σεναρίου με βιωματικές δραστηριότητες στο μάθημα των Θρησκευτικών, το οποίο προσφέρεται ιδιαίτερα γι' αυτό. Διδακτικές πρακτικές που ελκύουν το ενδιαφέρον του μαθητή και εξασφαλίζουν την παιδαγωγική καταλληλότητα ενός ψηφιακού σεναρίου για το μάθημα των Θρησκευτικών είναι: Δραματοποίηση (Η ζωή της Παναγίας (Γ΄ τάξη), Παιχνίδι ρόλων (Η παραβολή του πλούσιου νέου (Δ΄ τάξη), Δημιουργία και αφήγηση παραμυθιού (Τα παιδιά πεινάνε (Ε΄ τάξη), Δημιουργική γραφή (δημιουργία συννεφόλεξων για τα δικαιώματα των παιδιών (Ε΄ τάξη), Χρήση παιδικής βιβλιοθήκης (αναζήτηση βιβλίων με θέμα τη Γέννηση του Χριστού (Γ΄ τάξη), Ψηφιακή πινακοθήκη (αναζήτηση έργων με θέμα τη μητέρα (Γ΄ τάξη), Ψηφιακή συλλογή εικόνων (αναζήτηση εικόνων με θέμα τη Σταύρωση του Χριστού (Δ΄ τάξη), Αθλητικές δραστηριότητες (παιχνίδι «ακε ακόμπ» (Δ΄ τάξη), Διαδικτυακή αναζήτηση: Βιβλία της Αγίας Γραφής

τάξη), Επίσκεψη (σε ναό με θέμα την εικονογράφηση (Ε΄ τάξη) ή τις αναπαραστάσεις της Αγίας Γραφής (ΣΤ΄ τάξη), ή σε εργαστήριο χρυσοκεντητικής (Ε΄ τάξη), Συνέντευξη (με έναν αγιογράφο (Ε΄ τάξη) ή με έναν εθελοντή ιατρό του κοινωνικού ιατρείου (όλες οι τάξεις), Οργάνωση δράσεων (Το χαμόγελο του παιδιού στο σχολείο μας (όλες οι τάξεις) κ.α.

Οι προαναφερθείσες τεχνικές εξασφαλίζουν την ενεργητική συμμετοχή των μαθητών, κινούν το ενδιαφέρον τους και όταν είναι κατάλληλα οργανωμένες μπορούν να προσφέρουν ποιότητα στο μάθημα και εγγυημένο μαθησιακό αποτέλεσμα σε επίπεδο γνώσεων και δεξιοτήτων.

3.1.2 Παιδαγωγική καταλληλότητα για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Γυμνάσιο)

Κάθε καινοτόμος διδακτική παρέμβαση όπως ένα ψηφιακό σενάριο επιβάλλεται να έχει σαφή μαθητοκεντρικό και κοινωνικό προσανατολισμό, ανεξαρτήτως βαθμίδας εκπαίδευσης στην οποία υλοποιείται και να ανταποκρίνεται στις πλέον σύγχρονες και επικαιροποιημένες αρχές της Παιδαγωγικής Επιστήμης και της Ψυχολογίας. Ειδικότερα για τα ψηφιακά σενάρια των Θρησκευτικών στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση είναι εξαιρετικά σημαντικό να είναι προσαρμοσμένα στα ενδιαφέροντα, τις ανησυχίες, τις ανάγκες και τα ιδιαίτερα γνωρίσματα της εφηβικής ηλικίας. Απαραίτητη προϋπόθεση είναι επίσης η δημιουργία ευχάριστου μαθησιακού περιβάλλοντος, η ενεργός εμπλοκή των μαθητών και η εξασφάλιση μιας υγιούς σχέσης με τον διδάσκοντα (Σταμούλακης 2015). Ιδιαίτερα στο μάθημα των Θρησκευτικών το ενδιαφέρον καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τη διανοητική προσπάθεια που καταβάλλει τα μαθητές για την κατανόηση του μαθήματος και την ενασχόληση με τις δραστηριότητες που του ανατίθενται στα πλαίσια της διδακτικής προσέγγισης (Βασιλόπουλος, 2008).

Οι μαθητές Γυμνασίου βρίσκονται στην εφηβική ηλικία, η οποία παρουσιάζει μια ιδιαιτερότητα σε σύγκριση με την αντίστοιχη της παιδικής ηλικίας. Οι έφηβοι μαθητές αναπτύσσουν συγκεκριμένα γνωρίσματα χαρακτηριστικά για την περίοδο της εφηβείας, όπως η ικανότητα σύναψης και διατήρησης σχέσεων με πρόσωπα του κοινωνικού περιβάλλοντος, η ικανότητα ανάπτυξης ψυχικού δεσμού με τον άλλο και η γνωστική ικανότητα κατανόησης και αναγνώρισης του άλλου ως προσώπου μοναδικού και ανεπανάληπτου. Ταυτόχρονα δημιουργούν την δική τους αυτοεικόνα, κλείνονται στον εαυτό τους, γίνονται επαναστατικοί, ονειροπόλοι, επικριτικοί, αντιδραστικοί, θέτουν στόχους στη ζωή τους (Βασιλόπουλος, 2008). Συνεπώς ένα ψηφιακό διδακτικό σενάριο στο ΜτΘ στο Γυμνάσιο για να ανταποκρίνεται στις ανάγκες και ιδιαιτερότητες των εφήβων μαθητών είναι αναγκαίο να έχει μαθητοκεντρική διάσταση, να ανταποκρίνεται στις κλίσεις και τους στόχους τους, να ενεργοποιεί τη φαντασία, να κεντρίζει το ενδιαφέρον και προάγει την κριτική σκέψη τους. Θα πρέπει επίσης να διαμορφώνει ευχάριστο παιδαγωγικό περιβάλλον και να περιλαμβάνει ευέλικτες, διαδραστικές, εύληπτες, και πρακτικώς εφαρμόσιμες δραστηριότητες. Το ψηφιακό υλικό που χρησιμοποιείται πρέπει να είναι επιστημονικά έγκυρο και να προάγει την ερευνητική μάθηση. Η πρωτοβουλία, η αυτενέργεια του μαθητή είναι απαραίτητο να ενισχύεται μέσω της στοχοθεσίας και των δραστηριοτήτων των φύλλων εργασίας.

Η εργασία σε ομάδες που συμβάλλει στην κοινωνικοποίηση των εφήβων μαθητών και η αλληλεπίδραση μεταξύ τους και με τα δυναμικά περιβάλλοντα μάθησης αλλά και με τον εκπαιδευτικό, προάγει την ανακαλυπτική μάθηση, αναδεικνύει τη δυναμική της ομάδας και τον ενεργό ρόλο του μαθητή στη μαθησιακή διαδικασία. Με τον τρόπο αυτό η προσέγγιση θεμάτων βιβλικών γεγονότων, όπως π.χ. του Ευαγγελισμού, μπορεί να προσεγγιστεί δυναμικά μέσω της μελέτης του βιβλικού κειμένου, του απολυτίκιου της εορτής, της δραματοποίησης του διαλόγου Μαρίας - Αρχαγγέλου, μέσω παρατήρησης εικόνων αλλά και διάδρασης με εικόνες και χάρτες καθώς και μέσω αναζήτησης των στοιχείων του χωροχρόνου, των ηθών και των κοινωνικών δομών της εποχής της Καινής Διαθήκης.

3.1.3 Παιδαγωγική καταλληλότητα για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Λύκειο)

Η γενικότερη στόχευση κατά τη διαδικασία παραγωγής εκπαιδευτικού υλικού για την υποστήριξη της διδασκαλίας χρειάζεται να ανταποκρίνεται στις πλέον σύγχρονες και επικαιροποιημένες αρχές της παιδαγωγικής και διδακτικής επιστήμης. Ειδικότερα, χρειάζεται η όλη σχεδίαση του ψηφιακού διδακτικού σεναρίου στο ΜτΘ να ανταποκρίνεται στα ενδιαφέροντα και στις κλίσεις των μαθητών, ενώ παράλληλα θα λαμβάνει υπόψη της τις εκπαιδευτικές τους ανάγκες και υπαρξιακές και θεολογικές αναζητήσεις. Ένα παράδειγμα για σχεδιασμό ψηφιακού διδακτικού σεναρίου μπορεί να εκκινήσει από το βιβλίο της Γ΄ Λυκείου, το οποίο προσφέρεται ιδιαίτερα για τέτοιου είδους θεματικές. Λαμβάνοντας αφορμή από το Στ΄ Κεφάλαιο «Κρίσιμες Υπαρξιακές Καταστάσεις» ο θεολόγος μπορεί να προβεί σε μια πρώτη διερεύνηση των εκπαιδευτικών αναγκών και αναζητήσεων που αποτυπώνονται στις έννοιες των τεσσάρων διδακτικών ενοτήτων (α. Άγχος, μοναξιά και περιθωριοποίηση, β. Αλλοτρίωση, γ. Ο άνθρωπος στις λύπες και στις χαρές της ζωής και δ. Ο χριστιανός μπροστά στο θάνατο). Εφόσον από τη διερεύνηση προέκυπτε μεγαλύτερο ενδιαφέρον για κάποια συγκεκριμένη έννοια, π.χ. άγχος ή μοναξιά, ο θεολόγος μπορεί να σχεδιάσει ένα ψηφιακό διδακτικό σενάριο με εμφανή μαθητοκεντρικό προσανατολισμό, γιατί με βάση τη σύγχρονη παιδαγωγική θεώρηση ο μαθητής χρειάζεται να τίθεται στο επίκεντρο της μαθησιακής διαδικασίας και, γενικότερα, να επιδιώκεται η προαγωγή της κριτικής του σκέψης. Προκειμένου να ενεργοποιηθεί η φαντασία και το ενδιαφέρον των μαθητών, θα μπορούσε να δοθεί ως αφετηρία μια φωτογραφία (ενός σύγχρονου νεόπτωχου) ή ένα κείμενο που αναφέρεται στην ανθρώπινη μοναξιά ή περιθωριοποίηση και με την ενεργητική τεχνική του καταγισμού ιδεών (ή ιδεοθύελλας) να ανιχνευθούν τα αίτια του φαινομένου.

Στο παρόν παράδειγμα η ενεργοποίηση και προαγωγή της κριτικής σκέψης των μαθητών θα μπορούσε να επιδιωχθεί με τη βαθύτερη ανίχνευση των αιτιών, την αποδόμηση των προσπαθειών συγκάλυψης της πιθανής προσωπικής ή συλλογικής ευθύνης και την ανίχνευση της ορθόδοξης θέσης μέσα από την επεξεργασία ευαγγελικών περικοπών ή πατερικών παραθεμάτων για τον θεάνθρωπο που είναι «*ὑπὲρ ἡμῶν παθῶν και συμπαθῶν*». Σαφέστατα, αναγκαία είναι η σύνθεση διαδραστικών, εύληπτων και ελκυστικών ψηφιακών δράσεων, τέτοιων που εξασφαλίζουν την ενεργητική συμμετοχή του μαθητή. Τέλος, ιδιαίτερα επωφελής είναι η διαμόρφωση ενός παρωθητικού και ευχάριστου παιδαγωγικού περιβάλλοντος (Σταμουλάκης, 2015).

3.2 Σύνδεση των σεναρίων με το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών

Τα ψηφιακά σενάρια που προορίζονται για τη, Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Γενική Εκπαίδευση, όπως άλλωστε και κάθε είδους εκπαιδευτικό υλικό, θα πρέπει να είναι συμβατά με το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών. Το πλαίσιο που προδιαγράφεται από αυτό προσδιορίζει και τη χρηστικότητα, τη λειτουργικότητα τη διδακτική καταλληλότητα και αποτελεσματικότητά τους. Ειδικότερα, θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους σκοπούς και τους στόχους που περιγράφονται στο Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών (γνωστικούς, συναισθηματικούς, ψυχοκινητικούς), τον προβλεπόμενο από το ωρολόγιο πρόγραμμα διαθέσιμο για κάθε μάθημα διδακτικό χρόνο, την ακολουθούμενη σε αυτή τη βαθμίδα εκπαίδευσης διδακτική μεθοδολογία και τη διδακτέα ύλη του οικείου μαθήματος (Σταμουλάκης, 2015). Επομένως κατά το σχεδιασμό ενός εκπαιδευτικού σεναρίου βασικό θεωρείται η διατύπωση σαφών στόχων. Ιδιαίτερα στο μάθημα των Θρησκευτικών οι στόχοι των εκπαιδευτικών σεναρίων διατυπώνονται ως προς το α) μάθημα των θρησκευτικών, β) τη μαθησιακή διαδικασία και γ) τις δεξιότητες των μαθητών στη χρήση των ΤΠΕ. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι οι στόχοι ενός ψηφιακού εκπαιδευτικού σεναρίου θα πρέπει να είναι συμβατοί με το ΑΠΣ και το ΔΕΠΠΣ των Θρησκευτικών με διαθεματικές προεκτάσεις σε Ιστορία, Γεωγραφία, Εικαστικά, Μουσική κ.α. (Μητροπούλου, 2014 : 287)

Οι διδακτικοί στόχοι ενός σεναρίου ως προς το μάθημα των Θρησκευτικών μπορούν να περιλαμβάνουν:

i. Στόχους σε επίπεδο γνώσεων και δεξιοτήτων:

- Να διαπιστωθεί τι γνωρίζουν οι μαθητές και τι επιθυμούν να μάθουν
- Να ανακαλύψουν, να συνοικοδομήσουν και να κατανοήσουν τη σημασία και τις διαφορές των διαφόρων εννοιών
- Να συζητήσουν για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που αυτά δημιουργούν

ii. Στόχους στάσεων των μαθητών:

- Να ευαισθητοποιηθούν σε διάφορα ζητήματα
- Να αξιολογούν και να αξιοποιούν την πληροφορία
- Να καλλιεργηθεί η συνεργατική μάθηση
- Να συνεργάζονται σε ομάδες
- Να τεκμηριώνουν, να επιχειρηματολογούν
- Να ερευνούν, να συλλέγουν, να συζητούν
- Να εξοικειωθούν με τις ΤΠΕ
- Να εμπλακούν πιο ενεργά με τη χρήση του Η/Υ
- Να χρησιμοποιούν εκπαιδευτικά λογισμικά (Μητροπούλου, 2014: 287-288)

3.2.1 Σύνδεση των σεναρίων με το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών για την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

Τα ψηφιακά σενάρια για το ΜτΘ που προορίζονται για την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση θα πρέπει να είναι συμβατά με το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών (ΑΠΣ). Το πλαίσιο που προδιαγράφεται από το Πρόγραμμα Σπουδών προσδιορίζει τη χρηστικότητα, τη λειτουργικότητα, την ποιότητα, τη διδακτική και παιδαγωγική τους καταλληλότητα και την αποτελεσματικότητά τους.

Ειδικότερα, πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τούς σκοπούς και τους στόχους που προδιαγράφονται από αυτό (γνωστικούς, συναισθηματικούς, ψυχοκινητικούς), τον προβλεπόμενο από το ωρολόγιο πρόγραμμα διδακτικό χρόνο, την ακολουθούμενη στη βαθμίδα της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης διδακτική μεθοδολογία και τη διδακτέα ύλη (Σταμουλάκης, 2015).

Το περιεχόμενο των Θρησκευτικών δεν μπορεί να «προσφέρεται» ως απλή πληροφορία, είναι απαραίτητο η διδακτική μέθοδος να αρχίζει από τις εμπειρίες της ζωής των παιδιών, να δημιουργεί ευκαιρίες για ενεργοποίηση και προβληματισμό, να μην προσφέρει έτοιμες απαντήσεις και απόψεις, να δώσει ευκαιρίες για έρευνα και ανακάλυψη από τους ίδιους τους μαθητές (ΑΠΣ-ΔΕΠΠΣ του 2003). Βάσει αυτού η εισαγωγή ψηφιακών σεναρίων για το μάθημα των Θρησκευτικών στο Δημοτικό Σχολείο δύναται να επιτύχει:

- α) Τη διεύρυνση, τον εμπλουτισμό και εκσυγχρονισμό των διδακτικών πρακτικών που εφαρμόζονται ήδη στο σημερινό σχολείο, στην ενίσχυση της καινοτομίας και της δημιουργικότητας. Οι δραστηριότητες του ψηφιακού σεναρίου για το ΜτΘ, προκειμένου να διασφαλίζεται σε υψηλό βαθμό η παιδαγωγική καταλληλότητά τους, θα πρέπει να στηρίζονται σε πρακτικές που παρακολουθούν τα ενδιαφέροντα του μαθητή, (Σταμουλάκης, 2015). Για παράδειγμα οι μαθητές μπορούν για τη ζωή της Θεοτόκου να δραματοποιήσουν τα γεγονότα, να ακούσουν και να ψάλλουν ύμνους, να αναζητήσουν και να δουν τις σχετικές κινηματογραφικές ταινίες, να αναζητήσουν στην παιδική βιβλιοθήκη βιβλία που αναφέρονται σε αυτή όπως και να επισκεφθούν ένα ναό και να αναζητήσουν τις σχετικές απεικονίσεις των γεγονότων. Με τον τρόπο αυτό συμβάλουν στην απεμπλοκή της μαθησιακής διαδικασίας και της αξιολόγησης από πρακτικές που δυσχεραίνουν τη μάθηση και ευνοούν την άρνηση των μαθητών και την ανάπτυξη συνθηκών άγονης αποστήθισης.
- β) Την εμπέδωση εναλλακτικών μορφών διδασκαλίας και μάθησης μέσα στο σημερινό σχολείο όπως η μαθητοκεντρική προσέγγιση της γνώσης, η διερευνητική μάθηση και η διαθεματική προσέγγιση της παρεχόμενης γνώσης. Η διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών απαιτεί ιδιαίτερη προσέγγιση ήδη από το ξεκίνημα της διδακτικής ώρας με τη δημιουργία κατάλληλου κλίματος για την εμπλοκή των μαθητών με το θέμα (βιωματική προπαρασκευή) καθώς και με την επιλογή κατάλληλων δραστηριοτήτων και μέσων για την ανακάλυψη και την οικοδόμηση της νέας γνώσης (Μητροπούλου, 2012). Η βιωματική προπαρασκευή ξεκινά από τον τρόπο δημιουργίας ομάδων (π.χ. με την τυχαία επιλογή εικόνων σχετικών με το θέμα και τη δημιουργία μαθητικών ομάδων που κατέχουν την ίδια εικόνα), το άκουσμα ύμνων, την παρακολούθηση ενός σχετικού βίντεο αλλά και την εικονική επίσκεψη σε ένα ναό ή τη θεατρική αναπαράσταση μιας εικόνας η οποία απεικονίζει ένα γεγονός (π.χ. η δημιουργία «παγωμένης εικόνας» της Γέννησης του Χριστού).

Η ανάπτυξη ενός πολυτροπικού περιβάλλοντος διδασκαλίας με έμφαση στη διερευνητική και ανακαλυπτική μάθηση, που ενθαρρύνεται από την ομαδοσυνεργατική και την επικοινωνιακή-βιωματική διδασκαλία (αναθεωρημένη έκδοση του ΑΠΣ των Θρησκευτικών, 2014) επιτυγχάνεται μέσω της επίτευξης των στόχων ενός ψηφιακού σεναρίου, ήτοι:

α)

Η ενίσχυση της ενεργητικής και της βιωματικής μάθησης και μέσω αυτής στην ανάπτυξη της αυτοπεποίθησης και της κριτικής ικανότητας του μαθητή. Ο μαθητής δρα και βιώνει τα γεγονότα. Μπορεί να δημιουργήσει μια παρουσίαση για την παιδική εργασία, να βιώσει εικονικά το γεγονός μέσω της παρακολούθησης σχετικού βίντεο και στη συνέχεια να εκφράσει τα συναισθήματά του ή πραγματικά με την προσέγγιση παιδιών από ευαίσθητες κοινωνικές ομάδες (π.χ. παιδιά των φαναριών)

β) Η καλλιέργεια πνεύματος συνεργασίας και ομαδικότητας καθώς και η ανάπτυξη συμμετοχικών διαδικασιών στη διδακτική πράξη. Κατά τη διάρκεια της υλοποίησης δραστηριοτήτων για το μάθημα των Θρησκευτικών οι μαθητές εργαζόμενοι σε ομάδες συνθέτουν εργασίες όπως η συμπλήρωση εννοιολογικών χαρτών με κεντρική έννοια π.χ. η «Αγία Γραφή» στο πλαίσιο των οποίων επικοινωνούν, συνδιαλέγονται, τεκμηριώνουν τις απόψεις τους και συνεργάζονται. Η επικοινωνία σε μικροομάδες (εταιρικές ή 3-4 ατόμων) καλλιεργεί σχέσεις και ενδυναμώνει την κοινωνικοποίηση των μαθητών προχωρώντας ένα βήμα παραπέρα. Με τη διατήρηση σταθερών ομάδων κατά τη διάρκεια υλοποίησης του σεναρίου επιτυγχάνεται η δημιουργία συναισθηματικής σχέσης μεταξύ των μαθητών. Άλλωστε, το μάθημα των Θρησκευτικών προ-σφέρεται τόσο για την καλλιέργεια όσο και για την έκφραση των συναισθημάτων με δραστηριότητες όπως: το άκουσμα ενός ύμνου για τη Γέννηση του Χριστού, η αφή-γηση μιας παραβολής, η προσέγγιση της έκφρασης των συναισθημάτων των εικόνων (π.χ. οι μαθητές βλέπουν μια συλλογή από εικόνες και πίνακες για τη Γέννηση του Χριστού και περιγράφουν τα συναισθήματα που φαίνονται στα εικονιζόμενα πρόσωπα και κατ' επέκταση και τα δικά τους συναισθήματα).

δ) Η δημιουργία κατάλληλων μαθησιακών προϋποθέσεων που θα κεντρίσουν το ενδιαφέρον του μαθητή για μάθηση και θα δημιουργήσουν ευχάριστο μαθησιακό κλίμα για το μαθητή. Το μάθημα των Θρησκευτικών πληροί τις προϋποθέσεις να αγγίζει τις ψυχές των παιδιών αρκεί να δημιουργηθούν οι μαθησιακές προϋποθέσεις που θα κεντρίσουν το ενδιαφέρον του. Δραστηριότητες όπως σύνδεση του μαθήματος με πραγματικά γεγονότα της σχολικής ή μη ζωής (όπως το πρώτο μάθημα της Γ' Δημοτικού για τον «Αγιασμό στο σχολείο» ή η είδηση για την κακοποίηση ενός παιδιού για το μάθημα για τα δικαιώματα των παιδιών, η αφόρμηση του μαθήματος από τη γιορτή ενός παιδιού (μάθημα για την εικονογραφία βασισμένο στην εικόνα που απεικονίζει τον άγιο που γιορτάζει), η υλοποίηση παιγνιωδών δραστηριοτήτων (το παιχνίδι «ακε ακόμπ», τάξη Δ') κ.ά.

Επιπλέον, στη νέα θεώρηση του μαθήματος των Θρησκευτικών προβάλλεται με έμφαση το αίτημα του θρησκευτικού γραμματισμού ως μια καίρια διάσταση της θρησκευτικής αγωγής, ο οποίος βασίζεται στους κανόνες της επιστημονικής και παιδαγωγικής γνώσης και στοχεύει στην κριτική ανάπτυξη της θρησκευτικής συνείδησης των μαθητών (ΑΠΣ, Αναθεωρημένη έκδοση, 2014). Η εισαγωγή ψηφιακών σεναρίων μάθησης στο μάθημα των Θρησκευτικών δύναται να συγκεράσει τον ψηφιακό γραμματισμό με το θρησκευτικό γραμματισμό στοχεύοντας στην ανάπτυξη φιλικής σχέσης με την τεχνολογία αλλά και με διδακτικές πρακτικές που σχετίζονται με αυτή καθώς και στη διευκόλυνση του εκπαιδευτικού κατά τη διδακτική πράξη με πάσης φύσεως εκπαιδευτικό διαδραστικό και οπτικοακουστικό υλικό (Σταμουλάκης, 2015).

χρήση του ψηφιακού σχολείου και των διαδραστικών βιβλίων, η αναζήτηση και η διαχείριση της πληροφορίας μέσω διαδικτύου όπως η αναζήτηση συλλογών εικόνων για μια συγκεκριμένη θεματική, η αναζήτηση πληροφοριών σε πολυμεσική μορφή (βίντεο, παρουσιάσεις, εικόνα, ήχος) για ετερόδοξους και αλλόθρησκους κ.ά., η χρήση εκπαιδευτικών λογισμικών, αρχείων πολυμέσων (CD με ύμνους, μουσειακές εκδόσεις, συλλογές έργων τέχνης) κ.ά.

3.2.2 Σύνδεση των σεναρίων με το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Γυμνάσιο)

Τα ψηφιακά σεσάρια που προορίζονται για τη Δευτεροβάθμια Γενική Εκπαίδευση στο μάθημα των Θρησκευτικών οφείλουν, όπως και κάθε γνωστικό αντικείμενο, να είναι συμβατά με το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών (ΑΠΣ) και να εναρμονίζονται με το πλαίσιο που προδιαγράφεται από αυτό. Θα πρέπει επίσης να λαμβάνουν υπόψη τούς σκοπούς και τους στόχους, γνωστικούς, συναισθηματικούς και ψυχοκινητικούς, όπως αυτοί περιγράφονται στο ΑΠΣ, να διαθέτουν τον προβλεπόμενο από το ωρολόγιο πρόγραμμα διδακτικό χρόνο σε συνάρτηση με τη διδακτέα ύλη και να ακολουθούν την προτεινόμενη για την κάθε βαθμίδα εκπαίδευσης διδακτική μεθοδολογία.

Ως εναλλακτικό εκπαιδευτικό υλικό τα ψηφιακά σεσάρια προσφέρουν τη δυνατότητα για εμπλουτισμό, διεύρυνση και υλοποίηση των σκοπών και στόχων του Προγράμματος Σπουδών μέσω σύγχρονων παιδαγωγικών μεθόδων και πρακτικών διδασκαλίας που προάγουν τη διαθεματική προσέγγιση της γνώσης, τις βιωματικές δράσεις, την ομαδοσυνεργασία, την ένταξη των ΤΠΕ στη διδασκαλία, την καλλιέργεια ψηφιακών και άλλων γραμματισμών και γενικότερα την ανάπτυξη πολλαπλών δεξιοτήτων. Η απόκλιση από τους στόχους και τη μεθοδολογία του Προγράμματος Σπουδών κατά την εκπόνηση ενός ψηφιακού σεναρίου δημιουργεί δυσκολίες προσαρμογής του προτεινόμενου από το σεσάριο εκπαιδευτικού υλικού στις απαιτήσεις του μαθήματος επειδή δεν εξυπηρετεί τις διδακτικές προσδοκίες και δεν ανταποκρίνεται στις εκπαιδευτικές ανάγκες των μαθητών

Σύμφωνα με το ισχύον για το Γυμνάσιο, στα πλαίσια της εννιάχρονης υποχρεωτικής εκπαίδευσης, ΑΠΣ-ΔΕΠΠΣ (2003):

Ο σκοπός της διδασκαλίας του Μαθήματος των Θρησκευτικών εντάσσεται στο γενικό σκοπό της εκπαίδευσης, δηλαδή στη διαμόρφωση ελεύθερων και υπεύθυνων πολιτών. Ειδικότερα η διδασκαλία του ΜτΘ συμβάλλει στην:

- Απόκτηση γνώσεων γύρω από τη χριστιανική πίστη και την Ορθόδοξη χριστιανική παράδοση.
- Ανάπτυξη της θρησκευτικής συνείδησης.
- Προβολή της ορθόδοξης πνευματικότητας ως ατομικού και συλλογικού βιώματος.
- Κατανόηση της χριστιανικής πίστης ως μέσου νοηματοδότησης του κόσμου και της ζωής.
- Παροχή ευκαιριών στους μαθητές για θρησκευτικό προβληματικό και στοχασμό.
- Κριτική επεξεργασία των θρησκευτικών παραδοχών, αξιών, στάσεων.
- Διερεύνηση του ρόλου που έπαιξε και παίζει ο Χριστιανισμός στον πολιτισμό και την ιστορία της Ελλάδας και της Ευρώπης.
- Κατανόηση της θρησκείας ως παράγοντα που συντελεί στην ανάπτυξη του πολιτισμού και της πνευματικής ζωής.
- Επίγνωση της ύπαρξης διαφορετικών εκφράσεων της θρησκευτικότητας.

Αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων και των μεγάλων σύγχρονων διλημάτων.

- Ανάπτυξη ανεξάρτητης σκέψης και ελεύθερης έκφρασης.
- Αξιολόγηση του Χριστιανισμού ως παράγοντα βελτίωσης της ζωής των ανθρώπων.

Ως ειδικοί σκοποί για το Γυμνάσιο καθορίζονται οι εξής:

- Με τη διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών στο Γυμνάσιο, οι μαθητές επιδιώκεται:
 - Να ενημερωθούν για την υφή του θρησκευτικού φαινομένου.
 - Να γνωρίσουν ιδιαίτερα τον Χριστιανισμό, κατεξοχήν την Ορθοδοξία, μέσα από την Αγία Γραφή, τους Πατέρες και τη ζωντανή παράδοση της Εκκλησίας, και να τοποθετηθούν υπεύθυνα.
 - Να συνειδητοποιήσουν ότι ο Χριστιανισμός δίνει προτάσεις στον σύγχρονο κόσμο για τη συνοχή του, αλλά και για την ποιότητα της ζωής.
 - Να αξιοποιήσουν την προσφορά του μαθήματος, ώστε να συνειδητοποιήσουν τη δύναμη του μηνύματος του Ευαγγελίου και να καλλιεργήσουν το ήθος και την προσωπικότητά τους, να ευαισθητοποιηθούν απέναντι στον σύγχρονο κοινωνικό προβληματισμό και να βοηθηθούν να πάρουν έμπρακτα θέση.
 - Να αντιληφθούν ότι το αυθεντικό χριστιανικό μήνυμα είναι υπερφυλετικό, υπερεθνικό και οικουμενικό.
 - Να αντιληφθούν την πολυπολιτισμική, πολυφυλετική και πολυθρησκευτική δομή των σύγχρονων κοινωνιών.
 - Να συνειδητοποιήσουν την ανάγκη διαχριστιανικής και διαθρησκευτικής επικοινωνίας.

Βασική θέση του ΑΠΣ – ΔΕΠΠΣ των Θρησκευτικών, συνεπικουρούμενη και από την αναθεωρημένη έκδοση του ΑΠΣ στα Θρησκευτικά Γυμνασίου του Νέου Σχολείου (2014) είναι η διαθεματική, διερευνητική και βιωματική προσέγγιση της γνώσης, η προαγωγή της ανακαλυπτικής μάθησης και της οικοδόμησης της γνώσης, οι ομαδοσυνεργατικές δράσεις και η ανάληψη πρωτοβουλιών εκ μέρους των μαθητών, στοιχεία που μπορούν να αξιοποιηθούν πλήρως με την υλοποίηση καινοτόμων διδακτικών πρακτικών και την εκπόνηση ψηφιακών σεναρίων.

3.2.3 Σύνδεση των σεναρίων με το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Λύκειο)

Είναι εύλογο ότι τα ψηφιακά σενάρια που προορίζονται για τη βαθμίδα του Λυκείου στο ΜτΘ χρειάζεται να είναι συμβατά με το τρέχον Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών (ΑΠΣ). Καθώς για το Λύκειο το σημείο αναφοράς μας είναι το ΑΠΣ του 1998 είναι αναγκαίο να γίνεται εστίαση στους σκοπούς και στους στόχους αυτού του ΑΠΣ.

Ας επισημανθεί ότι πολύ σημαντική πτυχή του πλαισίου διδασκαλίας του μαθήματος είναι η επιλογή κατάλληλων στόχων. Μάλιστα, καθώς η διδασκαλία δεν είναι μια εμπειρική διαδικασία, αλλά επιστήμη, τεχνική και τέχνη, ο όλος σχεδιασμός της χρειάζεται να γίνεται με πολλή επιμέλεια, μέσα από συγκεκριμένες διαδικασίες διδακτικής στοχοθεσίας και προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων. Παράλληλα, είναι αναγκαίο να δοθεί έμφαση κυρίως στο τμήμα εκείνο που αφορά στη δια-τύπωση της διδακτικής στοχοθεσίας, καθώς μέσω αυτής επιτυγχάνεται ώστε:

(α) να γίνεται προσεκτικός σχεδιασμός κατά την προετοιμασία της διδασκαλίας και να παρέχεται η δυνατότητα για αναζήτηση και χρήση πολλαπλών πηγών, (β) να δίνεται βαρύτητα όχι μόνο στη γνωστική διάσταση της διδασκαλίας, αλλά και σε όλες τις άλλες πτυχές που σχετίζονται με αυτή, όπως την καλλιέργεια δεξιοτήτων, στάσεων, αξιών, ενεργητικών διδακτικών πρακτικών, (γ) να αναδεικνύεται η προσωπικότητα του εκπαιδευτικού, (δ) να ενισχύονται οι τάσεις διαθεματικότητας και (ε) να συγκροτηθεί μια αξιόπιστη βιβλιοθήκη σεναρίων, δημιουργημένη από τους εκπαιδευτικούς της πράξης (Κουτσογιάννης & Αλεξίου, 2012· Κουγιουμτζής, 2015α).

Βεβαίως, παρά την ενδεχόμενη συγγνωστή μικρή υπέρβαση του προβλεπόμενου από το ωρολόγιο πρόγραμμα διαθέσιμου χρόνου, είναι αναγκαίο να επιδιώκεται ο σχεδιασμός των ψηφιακών σεναρίων ή επιμέρους δράσεων στο ΜτΘ να κινείται εντός του πλαισίου που προβλέπεται από το ισχύον ΑΠΣ.

Καθώς τα ψηφιακά σενάρια αποτελούν σύγχρονο διδακτικό εργαλείο προσφέρουν τη δυνατότητα εφαρμογής σύγχρονων μεθόδων και πρακτικών διδασκαλίας –διαθεματική προσέγγιση της γνώσης, βιωματικές δράσεις, ευέλικτες πρακτικές μάθησης, ομαδοσυνεργατική διδασκαλία, εξοικείωση με τις νέες τεχνολογίες, project, ανάπτυξη κριτικής σκέψης (Σταμουλάκης, 2015).

Τέλος, χρειάζεται να τονιστεί ότι τα δειγματικά σενάρια χρειάζεται να υπηρετούν τους βασικούς εκπαιδευτικούς στόχους του Προγράμματος Σπουδών του ΜτΘ, όπως ενδεικτικά είναι οι μαθητές να γνωρίσουν και να κατανοήσουν το σύνολο και τις επιμέρους πτυχές των βασικών θεμάτων της ορθόδοξης πίστης, να προβληματιστούν πάνω στην πίστη, να μελετήσουν κατά τρόπο συστηματικό τα καίρια και ουσιώδη στοιχεία του Χριστιανισμού, να πληροφορηθούν έγκυρα για τα κυριότερα μη χριστιανικά θρησκευματα (ΠΣ 1998).

3.3.1 Επιστημονική εγκυρότητα - Επιστημονικός λόγος

Τα ψηφιακά σενάρια θα πρέπει να είναι επιστημονικώς έγκυρα και αξιόπιστα, να στηρίζονται στα πορίσματα και στις επικρατούσες σύγχρονες αντιλήψεις της Επιστήμης και να εξασφαλίζουν στο μέγιστο δυνατό βαθμό τη μετάπλαση της επιστημονικής γνώσης σε διδάξιμη ύλη. Για τον λόγο αυτό απαιτείται έλεγχος προς αποφυγήν επιστημονικών σφαλμάτων και παρωχημένων επιστημονικών απόψεων (Σταμουλάκης, 2015). Ιδιαίτερα στο μάθημα των Θρησκευτικών επιβάλλεται η εξοικείωσή των μαθητών με την επιστημονική γλώσσα του μαθήματος με στόχο την ενίσχυση των γλωσσικών τους ικανοτήτων και την εύκολη προσέγγιση επιστημονικών όρων και εννοιών. Χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή στην χρήση των θεολογικών όρων ώστε να προάγουν τον θρησκευτικό γραμματισμό των μαθητών και να αποφεύγονται οι παρανοήσεις. Ομοίως, αναγκαίος είναι ο εξονυχιστικός έλεγχος (με τριγωνοποίηση) των ιστοσελίδων, για να αποφευχθούν τόποι όπου προβάλλονται προσωπικές και ενδεχομένως λανθασμένες απόψεις.

Οι θεολόγοι κατά την δημιουργία ψηφιακών σεναρίων είναι αναγκαίο να προσέχουν όσο το δυνατόν για την επιστημονική εγκυρότητα αλλά και να χρησιμοποιούν το θεολογικό λόγο με σεβασμό στο γνωστικό και νοητικό επίπεδο των μαθητών. Είναι απαραίτητο επίσης το μαθησιακό υλικό, ιστοσελίδες, άρθρα, εικόνες που προτίθενται να χρησιμοποιήσουν στα σενάρια να είναι επιστημονικώς ηλεγμένα, λειτουργικά, χρηστικά και εύληπτα και οι σχετικές ασκήσεις εμπέδωσης της επιστημονικής θεωρίας ανάλογου βαθμού δυσκολίας προς την ηλικία, την αντιληπτική ικανότητα, τις γνώσεις και το επίπεδο των μαθητών προς τους οποίους απευθύνονται (Σταμουλάκης, 2015).

3.3.1 Επιστημονική εγκυρότητα - Επιστημονικός λόγος για την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

Για να διασφαλιστεί η επιστημονική εγκυρότητα του περιεχομένου του ψηφιακού διδακτικού σεναρίου επιβάλλεται το μαθησιακό υλικό και οι ψηφιακοί πόροι που θα χρησιμοποιηθούν να είναι επιστημονικώς ηλεγμένοι. Ο κίνδυνος που ελλοχεύει αφορά δικτυακούς πόρους και ιδιαίτερα εφαρμογές web 2.0 (blog, wiki) των οποίων το περιεχόμενο ενδεχομένως να είναι υποκειμενικό, ή να αποτελούν πηγή εσφαλμένων ή/και παρωχημένων επιστημονικών απόψεων.

Έγκυροι και αξιόπιστοι θεωρούνται οι δικτυακοί χώροι (ιστοσελίδες) εκπαιδευτικών ιδρυμάτων (Παιδαγωγικών Τμημάτων, Θεολογικών Σχολών), Εκκλησιών, Μητροπόλεων, εθνικών και διεθνών οργανώσεων (Unicef, Action Aid, Γιατροί του κόσμου, Χαμόγελο του παιδιού, Αποστολή κ.ά.) καθώς και ιστοχώροι που χρησιμοποιήθηκαν από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο και το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής για τη δημιουργία του διαδραστικού σχολείου (e-books, photodendro) όπως οι σελίδες «Ορθόδοξος συναξαριστής» (www.saint.gr), «Ορθόδοξος χριστιανός» (<http://xristianos.gr>), «Εορτολόγιο» (<http://www.eortologio.gr>), «Ορθόδοξη Εξωτερική Ιεραποστολή» (<http://ierapostoles.gr>).

Ως έγκυρα και αξιόπιστα εκπαιδευτικά λογισμικά θεωρούνται αυτά τα οποία παρέχονται από το Υπουργείο Παιδείας για εκπαιδευτική χρήση (Θρησκευτικά Γ'-Δ' και Θρησκευτικά Ε'-ΣΤ'). Στο Δημοτικό δύναται να χρησιμοποιηθούν και λογισμικά άλλων βαθμίδων (Η Γέννηση και οι ρυθμοί των ναών, Θρησκευτικά Γυμνασίου του 2000), Θρησκευτικά Α'-Γ' Γυμνασίου του 2006), αρκεί ο διδακτικός μετασχηματισμός της γνώσης να είναι ανάλογος με την ηλικία των μαθητών με κατάλληλη γλώσσα χωρίς δύσληπτους επιστημονικούς όρους. Τα λογισμικά αυτά μπορούν να χρησιμοποιηθούν επικουρικά για την άντληση φωτογραφικού υλικού και για τον εμπλουτισμό του μαθήματος. Λογισμικά τα οποία διανέμονται δωρεάν είτε πόρτα-πόρτα (π.χ. CD-ROM με τίτλο «Η Καινή Διαθήκη» των Μαρτύρων του Ιεχωβά) είτε μέσω περιοδικών δεν αποτελούν έγκυρο και αξιόπιστο εκπαιδευτικό υλικό για να προταθούν για την διδακτική προσέγγιση στο μάθημα των Θρησκευτικών.

Τονίζεται ότι στα ψηφιακά σενάρια πρέπει να συνυπάρχουν η επιστημονική εγκυρότητα και αξιοπιστία του παρεχόμενου διδακτικού υλικού και ο απλός τρόπος προσέγγισης της θεολογικής επιστήμης (Σταμουλάκης, 2015). Η απλούστευση σύνθετων και δύσκολων φαινομένων, θεωριών, εννοιών, όρων, χωρίς ωστόσο αυτή να αποβαίνει εις βάρος της επιστήμης, κρίνεται απαραίτητη για να μπορέσουν οι μαθητές άμεσα και με ευκολία να προσλάβουν τη διδασκόμενη ύλη. Όροι όπως για παράδειγμα ναοδομία και χρυσοκεντητική (Ε' τάξη) απαιτούν προσέγγιση με παραδείγματα είτε σε ψηφιακή μορφή (εικόνες από το διαδίκτυο, εικονική περιήγηση σε ναό, βίντεο για τη δημιουργία αντικειμένων με την τέχνη της χρυσοκεντητικής όπως αμφίων) είτε με επισκέψεις των μαθητών σε ναούς, εργαστήρια χρυσοκεντητικής και Εκκλησιαστικά Μουσεία για τη βιωματική προσέγγιση του θέματος. Αντιθέτως, όροι όπως «μετενσάρκωση» και «ανάληψη» απαιτούν θεολογική προσέγγιση και προσεκτικό μετασχηματισμό της επιστημονικής γνώσης ώστε να μην υπεραπλουστευθούν και να μην χάσουν τον μυστηριακούς χαρακτήρα. Άλλωστε, η θεολογική ορολογία απαιτεί ιδιαίτερη επεξεργασία ώστε να είναι κατανοητή από μαθητές 9-12 ετών.

3.3.1 Επιστημονική εγκυρότητα - Επιστημονικός λόγος για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Γυμνάσιο)

Τα ψηφιακά σενάρια οφείλουν να είναι επιστημονικά έγκυρα. Επιβάλλεται οι πόροι που χρησιμοποιηθούν να είναι επιστημονικά ελεγμένοι. Δεν πρέπει να προσφέρεται απλώς έτοιμο επιστημονικό υλικό. Ο μαθητής παροτρύνεται με τρόπο διαδραστικό στην αναζήτηση της επιστημονικής γνώσης και στην αξιολόγηση της εγκυρότητάς της. Ιδιαίτερα στο μάθημα των Θρησκευτικών αναδεικνύεται το ζήτημα της εγκυρότητας των θρησκευτικών όρων ιδιαίτερα όταν κρίνονται με τα κριτήρια εγκυρότητας της επιστημονικής γλώσσας. Όμως, όπως σε κάθε γνωστική περιοχή έτσι και στη θρησκευτική, υπάρχουν ορισμένες θεμελιώδεις έννοιες και προτάσεις, οι οποίες είναι αδιαμφισβήτητες στο χώρο τους, αποτελούν βαθιά εδραιωμένες πεποιθήσεις και δεν μπορούν να επαληθευτούν ή να διαψευστούν. (Βασιλόπουλος, 2008). Τα ψηφιακά σενάρια για το ΜτΘ στο Γυμνάσιο θα πρέπει να προτείνουν κατάλληλο και επιστημονικά έγκυρο ψηφιακό υλικό θεολογικού περιεχομένου που με πολλαπλές δυνατότητες και μέσω διάδρασης θα προάγει τον θρησκευτικό γραμματισμό των μαθητών και ταυτόχρονα θα διευκολύνει την εκμάθηση και αφομοίωση θεολογικών εκφράσεων και συμβολισμών, π.χ. το δόγμα της Αγίας Τριάδος μπορεί να προσεγγιστεί με πιο απλό και ανάλαφρο τρόπο στην Α΄ Γυμνασίου μέσω της ιστορίας και της εικόνας της Φιλοξενίας του Αβραάμ, με πιο εστιασμένη εμβάθυνση στη Β΄ Γυμνασίου μέσα από τα γεγονότα και την εικόνα της Βάπτισης του Χριστού και να ολοκληρωθεί στην Γ΄ τάξη με την ένταξη και διευκρίνιση των όρων «πρόσωπο» και «υπόσταση».

3.3.1 Επιστημονική εγκυρότητα - Επιστημονικός λόγος για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Λύκειο)

Βασική παράμετρος σχεδιασμού των ψηφιακών σεναρίων είναι η επιστημονική εγκυρότητα και αξιοπιστία. Αυτό πρακτικά μπορεί να επιτευχθεί με την αποφυγή χρήσης ψηφιακών ιστοτόπων που έχουν προσωπικό χαρακτήρα (π.χ. blogs), και –κατά τεκμήριο– δεν πληρούν υψηλές παραμέτρους εγκυρότητας. Αντίθετα, χρειάζεται να επιλέγονται αξιόπιστες ψηφιακές πηγές, όπως είναι οι ιστοσελίδες ή οι πύλες της Εκκλησίας της Ελλάδος, των ορθόδοξων Πατριαρχείων, των Πανεπιστημιακών ή ερευνητικών κέντρων. Ακολουθεί ένας σύντομος ενδεικτικός κατάλογος αξιόπιστων ιστοσελίδων: Οικουμενικό Πατριαρχείο Κων/πόλεως, Εκκλησία της Ελλάδος, Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος, Μυριόβιβλος, Ραδιοφωνικός Σταθμός της Εκκλησίας της Ελλάδος, Ελληνικά Λειτουργικά Κείμενα, Ορθοδοξία, Διαδικτυακός Τηλεοπτικός Σταθμός 4Ε.

Επιπλέον, είναι πολύ σημαντικό να αποφεύγονται συμπεριφοριστικές διδακτικές πρακτικές, που συχνά συνδυάζεται με επίπλαστη και εργαλειακή χρήση των ΤΠΕ, ενώ αντίθετα να επιδιώκονται οι διερευνητικές-ανακαλυπτικές και εποικοδομιστικές πρακτικές, καθώς επίσης και η παιδαγωγική αξιοποίηση – και προστιθέμενη λειτουργική αξία – της χρήσης των ΤΠΕ.

3.4 Διαθεματική προσέγγιση

Η διαθεματική προσέγγιση της γνώσης, που έχει εισαχθεί τα τελευταία χρόνια στα Προγράμματα Σπουδών της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης αποτελεί απαραίτητο μεθοδολογικό προσανατολισμό ανάπτυξης των ψηφιακών σεναρίων. (Σταμουλάκης, 2015). Στο πλαίσιο αυτό θέματα και έννοιες που έχουν σχέση με το μάθημα των Θρησκευτικών μελετώνται και διερευνώνται πολύπλευρα με την εμπλοκή στη διδακτική πράξη και συναφών θεμάτων άλλων επιστημών. Στη διαθεματικότητα καταργούνται τα διακριτά και αυτοτελώς διδασκόμενα μαθήματα και αντί αυτών χρησιμοποιούνται ως κριτήρια επιλογής και πλαίσια οργάνωσης της σχολικής γνώσης σημαντικά θέματα, ζητήματα και προβλήματα (Ματσαγγούρας, 2003 : 95). Ο συνδυασμός μάλιστα της διεπιστημονικής και διαθεματικής προσέγγισης κρίνεται ως ο πιο πρόσφορος για το ελληνικό σχολείο (Ματσαγγούρας, 2006:114 ; Αλμπανάκη, 2013: 251). Τα διαθεματικά προγράμματα είναι μαθητοκεντρικά – κοινωνικοκεντρικά και οργανώνονται γύρω από θέματα που ενδιαφέρουν τους μαθητές καταλύοντας τα διακριτά μαθήματα. Τα διεπιστημονικά προγράμματα είναι γνωσιοκεντρικά και οργανώνονται σύμφωνα με τα ενδιαφέροντα των επιμέρους επιστημών. Διατηρούν τα διακριτά μαθήματα ενώ επιχειρούν να επιτύχουν συσχετίσεις μεταξύ των περιεχομένων των διαφόρων γνωστικών αντικειμένων, για να συμπληρωθούν οι γνώσεις από πολλές οπτικές γωνίες (Κόπτσης, 2006 : 27). Ιδιαίτερα στο μάθημα των Θρησκευτικών αναδεικνύεται ιδιαίτερα η διάσταση της διαθεματικότητας. Στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση χρησιμοποιούνται κάποιες θρησκευτικές έννοιες, ενταγμένες στα διάφορα μαθήματα της Γλώσσας ή της Μελέτης Περιβάλλοντος (Κόπτσης 2006, 71). Αλλά και στο Γυμνάσιο – Λύκειο το μάθημα των Θρησκευτικών μπορεί να συνδεθεί με πολλά μαθήματα σε όλες τις τάξεις. Για παράδειγμα μπορούν να αναφερθούν μαθήματα όπως η Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή, προβάλλοντας πρότυπα υγιούς συμπεριφοράς. Με την Ιστορία, ερευνώντας και ανακαλύπτοντας τα ιστορικά στοιχεία των θρησκευτικών γεγονότων. Με τη Γεωγραφία, εντοπίζοντας τοπικά στοιχεία των περιοχών που εξελίσσονται τα γεγονότα. Με την Περιβαλλοντική Αγωγή, εμφανίζοντας τη θέση του Θεού στη δημιουργία της φύσης. Με τον πολιτισμό, την αισθητική και την τέχνη, μέσα από το πλούσιο χώρο πολιτισμού της Θρησκείας. Με τη Λαογραφία φέρνοντας τους μαθητές σε επαφή με ήθη και έθιμα και λατρευτικές παραδόσεις. Με τη Γλώσσα και τη Λογοτεχνία, ερευνώντας τα Πατερικά Κείμενα, ανακαλύπτοντας τα διαχρονικά μηνύματα που περιέχουν και συγκρίνοντας τα με τα αντίστοιχα σημερινά (Κόπτσης, 2006, 82). Επίσης η διαθεματικότητα- διεπιστημονικότητα μπορεί να εφαρμοστεί και σε ψηφιακά σενάρια του μαθήματος των Θρησκευτικών. Για παράδειγμα μπορεί να αναφερθεί η πρόταση διδασκαλίας που στηρίζεται μάλιστα στις κοινωνικοπολιτιστικές θεωρίες μάθησης και έχει ως θέμα «Ο Απόστολος Παύλος στην Ελλάδα» στο πλαίσιο της Γ΄ Γυμνασίου και έχει χρησιμοποιηθεί η διαθεματικότητα με τη βοήθεια του Διαδικτύου και ενός εργαλείου Web 2.0 το Wiki. Στο πλαίσιο της διεπιστημονικότητας οι μαθητές στο πρώτο στάδιο λαμβάνουν πληροφορίες ιστορικές, θεολογικές, γεωγραφικές κ.α. Σε δεύτερη φάση οι μαθητές με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού προσεγγίζουν το θέμα από θρησκευτικό- εκκλησιολογικό ιστορικό - θεολογική οπτική μέσω πρόσβασης στο διαδίκτυο (Μητροπούλου – Γκίκας στο Μητροπούλου, 2014 : 175-183).

3.4.1 Διαθεματική προσέγγιση στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

Η διαθεματική προσέγγιση της γνώσης αποτελεί απαραίτητο μεθοδολογικό προσανατολισμό ανάπτυξης των ψηφιακών σεναρίων εφόσον για την ολόπλευρη κατανόηση ενός θέματος δεν αρκεί μία μόνο επιστημονική οπτική αλλά περισσότερες (Σταμουλάκης, 2015).

Στο πλαίσιο αυτό, θέματα και έννοιες που έχουν σχέση με το μάθημα των Θρησκευτικών μελετώνται και διερευνώνται πολύπλευρα με την εμπλοκή στη διδακτική πράξη και συναφών θεμάτων άλλων επιστημών. Άλλωστε, η θρησκευτική αγωγή στην Α΄ και Β΄ τάξη του Δημοτικού συμπεριλαμβάνεται στο μάθημα Μελέτη Περιβάλλοντος και αφορά κυρίως θρησκευτικές γιορτές και επετείους ενώ ως αυτοτελές μάθημα εισάγεται από τη Γ΄ έως και την ΣΤ΄ τάξη. Συναφή μαθήματα με αυτό των Θρησκευτικών είναι αυτά της Γλώσσας (π.χ. στη Γ΄ τάξη οι μαθητές γράφουν στιχάκια για τα πλάσματα του Θεού, λύνουν γλωσσικές ασκήσεις ακροστιχίδες και κρυπτόλεξα για τον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου, στη Δ΄ τάξη γράφουν επιστολή προς τους Γιατρούς του Κόσμου), Ιστορίας (στην Ε΄ τάξη συνδέουν το μάθημα «Η Αγία Σοφία» με το αντίστοιχο της Ιστορίας, στη Δ΄ τάξη δημιουργούν ιστοριογραμμή για τους αυτοκράτορες-διώκτες των χριστιανών και τους μάρτυρες), Μουσικής (ακούν και ψάλουν ύμνους, στην Ε΄ τάξη μαθαίνουν για τη βυζαντινή μουσική), Θεατρικής Αγωγής (δραματοποίηση γεγονότων π.χ. στη Γ΄ τάξη η Γέννηση του Χριστού και παιχνίδι ρόλων π.χ. «Τα αδέρφια του Ιωσήφ συζητούν για την εξόντωσή του», στη Δ΄ τάξη οι παραβολές του Χριστού), Φυσικής Αγωγής (στη Δ΄ τάξη, παίζουμε το παιχνίδι ακε ακόμπ) και των Εικαστικών (στη Γ΄ τάξη, κάνουν κολάζ με φωτογραφίες από τη γέννηση ενός παιδιού και τα βαφτίσια του και σχεδιάζουν/χρωματίζουν το σύμβολο του σταυρού). Από τον συνδυασμό των διαφορετικών γνωστικών αντικειμένων ο μαθητής θα κατανοήσει την αλληλεξάρτηση των επιστημών και των διαφόρων επιστημονικών θεμάτων και ακόμα θα συνειδητοποιήσει ότι η γνώση είναι αποτέλεσμα της συμβολής πολλών επιστημών.

Η διαθεματική προσέγγιση της γνώσης, που εισάγεται συστηματικά με το νέο ΔΕΠΠΣ και ΑΠΣ στα νέα βιβλία, και τα λογισμικά του μαθήματος των Θρησκευτικών στο Δημοτικό, συνιστά μια καινοτομία που τα διαφοροποιεί από τα προηγούμενα. Η εισαγωγή της στοχεύει ακριβώς στην αλλαγή φιλοσοφίας του εκπαιδευτικού συστήματος και στην προσαρμογή της μαθησιακής διαδικασίας στη διαρκώς με-ταβαλλόμενη πολυδιάστατη πραγματικότητα της εποχής μας. Προς την κατεύθυνση αυτή, το ΔΕΠΠΣ και τα νέα ΑΠΣ του μαθήματος προβλέπουν μια σειρά από ενδεικτικές δραστηριότητες, τα οποία πολλαπλασιάζονται στα διδακτικά βιβλία και τα δύο λογισμικά και αναφέρονται π.χ. σε βασικές γιορτές άλλων ομολογιών και θρησκειών, στο έμπρακτο ενδιαφέρον προς τους αλλοεθνείς ή ετερόθρησκους που έχουν ανάγκη, στην πανανθρώπινη ενότητα, στην προστασία του περιβάλλοντος, στην κοινωνική αδικία, τον φανατισμό, τον πόλεμο, την πείνα και την απανθρωπιά των ισχυρών (Γιαγκάζογλου, 2013).

Η Ορθοδοξία δεν είναι μόνο παράδοση. Είναι και σύγχρονη ζωή. Το θρησκευτικό μάθημα επιβάλλεται να είναι διαρκώς ανοικτό στη σύγχρονη κοινωνία, στη ζωή, στον πολιτισμό, στον κόσμο ολόκληρο. Η διαθεματική προσέγγιση της γνώσης είναι δυνατό να προσφέρει μεθοδολογικά και παιδαγωγικά αυτόν τον προσανατολισμό και τη διασύνδεση των γνώσεων του θρησκευτικού μαθήματος με όλα τα άλλα μαθήματα, γνωστικά αντικείμενα ή καινοτόμα προγράμματα (Γιαγκάζογλου, 2013). Η σύνδεση του μαθήματος των Θρησκευτικών με τα καινοτόμα προγράμματα αφορά την επίσκεψη ψηφιακή ή πραγματική σε ναούς, μουσεία, πινακοθήκες, εργαστήρια τεχνητών εκκλησιαστικής τέχνης (Πολιτιστικά Θέματα), την ενασχόληση με την απεικόνιση της φύσης

στις
 χρι-

στιανικές εικόνες (ΣΤ΄ τάξη, ψηφιακή συλλογή εικόνων), με τη φύση κατά τη διάρκεια των μεγάλων χριστιανικών γιορτών και με το «Θαυμαστό κόσμο του Θεού» στη Γ΄ τάξη (Περιβαλλοντική Εκπαίδευση). Ενώ θέματα που άπτονται της Αγωγής Υγείας είναι στη Δ΄ τάξη τα θαύματα του Ιησού (παρακολούθηση σχετικού βίντεο και δραματοποίηση), ο ρόλος της Εκκλησίας στην ποιότητα ζωής των λαών της Αφρικής (ιεραποστολές: αναζητούμε πληροφορίες για τις ιεραποστολές στην Αφρική από τις επίσημες ιστοσελίδες των μητροπόλεων που τις στηρίζουν) και τα σύγχρονα κοινωνικά προβλήματα π.χ. παιδική εργασία, trafficking (παρακολούθηση σχετικών βίντεο από Unicef, ActionAid, Γιατροί του κόσμου, η ε-πικοινωνία μαζί τους μέσω ηλεκτρονικής αλληλογραφίας και η συνεργασία μαζί τους με την οργάνωση εορταστικών μαπαζάρ δώρων, ενημερωτικών διαλέξεων κ.ά.)

Επιχειρώντας την πολυπρισματική προσέγγιση της γνώσης και την σύνδεσή της με τη ζωή και τη σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα, η διαθεματικότητα παρέχει ευδιάκριτα και συνδυαστικά στο μαθητή τις δυνατότητες οικείωσης των μορφωτικών αγαθών του θρησκευτικού μαθήματος αλλά και στο ίδιο το μάθημα τους ανοικτούς ορίζοντες του καθώς και την μορφωτική, παιδαγωγική και πολιτισμική του ευελιξία (Γιαγκάζογλου, 2013).

3.4.2 Διαθεματική προσέγγιση στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Γυμνάσιο)

Η διαθεματική προσέγγιση της γνώσης αποτελεί απαραίτητο μεθοδολογικό προσανατολισμό ανάπτυξης των ψηφιακών σεναρίων εφόσον για την ολιστική προσέγγιση και κατανόηση ενός θέματος δεν αρκεί μία μόνο επιστημονική θεώρηση. Στο πλαίσιο αυτό θέματα και έννοιες που έχουν σχέση με το μάθημα των Θρησκευτικών μελετώνται και διερευνώνται πολύπλευρα με την εμπλοκή στη διδακτική πράξη και συναφών θεμάτων άλλων επιστημών, όπως μεταξύ άλλων της Ιστορίας, της Γλώσσας, της Τέχνης. Ένα θέμα μπορεί να εξεταστεί διεπιστημονικά, διαχριστιανικά, διαθρησκευτικά και διαχρονικά. Το θέμα του Μοναχισμού π.χ. στην Γ΄ Γυμνασίου μπορεί να επεκταθεί διαχριστιανικά με τη μελέτη των μοναχικών ταγμάτων της Δύσης. Επίσης το σχετικό μάθημα της Β΄ Γυμνασίου για τη στάση του Χριστού απέναντι στις γυναίκες και τα παιδιά μπορεί να προσεγγιστεί διεπιστημονικά με την Ιστορία, ερευνώντας τη θέση της γυναίκας και των παιδιών στον αρχαίο κόσμο, τους μέσους χρόνους και τη νεότερη εποχή, με το μάθημα της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής και της Οικιακής Οικονομίας σχετικά με τη θέση και τα δικαιώματα της γυναίκας και των παιδιών στην οικογένεια και την κοινωνία, αλλά και διαχρονικά για την εξαγωγή συμπερασμάτων για το τι άλλαξε από τότε ως σήμερα.

3.4.3 Διαθεματική προσέγγιση στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Λύκειο)

Η
 δια-

θεματικότητα αποτελεί βασικό ζητούμενο κατά το σχεδιασμό ψηφιακών σεναρίων στο ΜτΘ. Βέβαια, παρά το γεγονός ότι Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (ΔΕΠΠΣ) γενικά καλύπτει μόνο τις βαθμίδες του Δημοτικού και του Γυμνασίου, ωστόσο τηρουμένων των ιδιοτήτων της διαδασκαλίας του ΜτΘ στο Λύκειο είναι πολύ σημαντικό η παράμετρος της διαθεματικότητας να ενυπάρχει ως βασικός μεθοδολογικός προσανατολισμός κατά τη διαδικασία σχεδίασης και ανάπτυξης των ψηφιακών σεναρίων.

Βασικό ζητούμενο, λοιπόν, του ΜτΘ είναι η ευρύτερη προσέγγιση κάθε εξεταζόμενου θέματος, προκειμένου να διασαφηνθούν επιμέρους πτυχές του και να δρομολογηθεί η ολόπλευρη κατανόησή μέσω των διαθεματικών συγκλίσεων. Για παράδειγμα, στην 8η ενότητα (: Χριστούγεννα, η γιορτή της ενανθρώπισης) του βιβλίου της Α΄ Λυκείου πιθανές διαθεματικές συγκλίσεις θα μπορούσαν να γίνουν με τα επιστημονικά πεδία της Λαογραφίας (έθιμα και κάλαντα για τη γιορτή των Χριστουγέννων), της Ιστορίας (διερεύνηση στοιχείων της ιστορικότητας του προσώπου του Ιησού), της Λογοτεχνίας (η γιορτή των Χριστουγέννων μέσα από την πένα των Λογοτεχνών), της Αισθητικής Αγωγής (η γέννηση του Χριστού μέσα από παραστάσεις δυτικής ή/και ανατολικής τεχνοτροπίας). Έτσι, με τη διεπιστημονική προσέγγιση της γνώσης επιχειρείται η ενεργοποίηση του στοχαστικού, κριτικού και πολυδύναμα δημιουργικού πνεύματος των μαθητών.

3.5 Ενίσχυση της ενεργητικής ερευνητικής μάθησης

Τα ψηφιακά σενάρια που προορίζονται για την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση και την Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση επιβάλλεται, επιπλέον, να αξιοποιούνται ως εργαλείο προαγωγής και ενίσχυσης της φιλέρευνης διάθεσης των μικρών μαθητών αλλά και ως διδακτικό μέσο ερευνητικών σχεδιασμών. Είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθούν είτε για την καλλιέργεια ερευνητικών ενδιαφερόντων είτε για την ερευνητική προσέγγιση της παρεχόμενης γνώσης (Σταμουλάκης 2015). Ιδιαίτερα στο μάθημα των Θρησκευτικών ολοένα και περισσότερο αξιοποιούνται οι συμμετοχικές μορφές διδασκαλίας. Τέτοιες μορφές είναι οι διερευνητικές, η μέθοδος Project κ.α. όπου στον μαθητή δίδεται η ευκαιρία να αυτενεργεί και να ερευνά την προς μάθηση γνώση. Στο μάθημα των Θρησκευτικών τα περισσότερα θέματα εγείρουν ερωτήματα που χρήζουν διερεύνηση. Ο εκπαιδευτικός διαμορφώνει ένα κλίμα αναζήτησης στην τάξη ενθαρρύνοντας τους μαθητές να κατανοήσουν, να διατυπώσουν και να διερευνήσουν όλοι μαζί το μάθημα. Στις διερευνητικές διδακτικές διεργασίες ο εκπαιδευτικός λειτουργεί ως καθοδηγητής και οργανωτής της δουλειάς που πρέπει να γίνει. Επιλέγει και παρέχει υλικό κατάλληλο και προσιτό στους μαθητές από ποικιλία πηγών ή τους να το εντοπίσουν οι ίδιοι. Στις δραστηριότητες οργάνωσης των πληροφοριών, ελέγχει την εμπλοκή των μαθητών, στηρίζει την προσπάθειά τους, συμμετέχει σε τυχόν αναδιατύπωση του ερωτήματος, οργανώνει εναλλακτικές επιλογές και δραστηριότητες, προσέχει ώστε να μη δημιουργηθούν παρεκκλίσεις που αποτρέπουν την έρευνα. (Οδηγός Σπουδών, 2011 : 110). Ουσιαστικά στο μάθημα των Θρησκευτικών γίνεται χρήση η θεωρία του Κοινωνικού Δομισμού του Vygotsky. Έτσι έχουμε εφαρμογή της συνεργατικής μάθησης η οποία αποτελεί θεμελιώδη στοιχείο της μάθησης, λόγω της ενεργούς, αλληλεπιδραστικής και κοινωνικής φύσης της και ευνοεί την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης.

Σύμφωνα με την αντίληψη αυτή, η κατάκτηση της γνώσης, η οποία είναι κοινωνική και συνεργατική δραστηριότητα, συντελείται σε κοινωνικά πλαίσια με τη συμμετοχή μαθητών σε ομάδες (Μητροπούλου, 2015 : 38-39). Η ανάπτυξη ερευνητικού πνεύματος

Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση αποτελεί βασικό εφόδιο, που επηρεάζει θετικά τον τρόπο σκέψης, αντίληψης και μάθησης του παιδιού, χρήσιμο για την καθημερινή κοινωνική ζωή, αλλά και για την επιστημονική και επαγγελματική του σταδιοδρομία (Σταμουλάκης, 2015). Ο Ηλεκτρονικός Υπολογιστής μπορεί να θεωρηθεί ως εργαλείο που διαμεσολαβεί στις αλληλεπιδράσεις των μαθητών μεταξύ τους και μέσω διαδραστικών διαδικασιών τους προσφέρει το πλαίσιο για την κατάκτηση της γνώσης. Η εφαρμογή της σύγχρονης εκπαιδευτικής τεχνολογίας στη διδακτική διαδικασία τη βλέπει με τρόπο ολιστικό (ολιστική προσέγγιση). Η έμφαση επικεντρώνεται στην εμπλοκή του μαθητή σε «μαθησιακές δραστηριότητες» σε ένα συγκεκριμένο μικρόκοσμο, καθώς και στην οικειοποίηση των εννοιών με τη διαμεσολάβηση των πολιτιστικών μέσων ή εργαλείων ή διαδικασιών (Μητροπούλου, 2015 : 39-40).

3.5.1 Ενίσχυση της ενεργητικής ερευνητικής μάθησης για την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

Τα ψηφιακά σενάρια που προορίζονται για την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση επιβάλλεται, επιπλέον, να αξιοποιούνται ως εργαλείο προαγωγής και ενίσχυσης της φιλέρευνης διάθεσης των μικρών μαθητών αλλά και ως διδακτικό μέσο ερευνητικών σχεδιασμών. Είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθούν είτε για την καλλιέργεια ερευνητικών ενδιαφερόντων είτε για την ερευνητική προσέγγιση της παρεχόμενης γνώσης (Σταμουλάκης, 2015). Στη νέα θεώρηση του μαθήματος των Θρησκευτικών προβάλλεται με έμφαση το αίτημα του θρησκευτικού γραμματισμού ως μια καίρια διάσταση της θρησκευτικής αγωγής, που συμβάλλει στη δημιουργία πολιτών με θρησκευτική αυτοσυνειδησία και δεκτικότητα στο διάλογο και το διαφορετικό. Ο θρησκευτικός αυτός γραμματισμός βασίζεται στους κανόνες της παιδαγωγικής και της επιστημονικής γνώσης και εφαρμόζει μια διερευνητική, ερμηνευτική και διαλογική μαθησιακή προσέγγιση (ΑΠΣ, Αναθεωρημένη έκδοση, 2014). Το συγκεκριμένο πρόγραμμα Σπουδών εμπλέκει τους μαθητές σε διαδικασίες διερευνητικής μάθησης βασισμένες πάνω σε προβλήματα, συζήτηση, διάλογο και δράση μέσω της διάδρασης και της σχέσης με την κοινωνία/κοινότητα, οι οποίες υπερβαίνουν την απλή επιφανειακή μάθηση και παράγουν μαθησιακές εμπειρίες με προσωπικό νόημα.

Άλλωστε, η μυστηριακή ζωή της εκκλησίας, η πνευματικότητα, η υπέρβαση της πραγματικότητας και η σύνδεση της εκκλησίας με την κοινωνική ζωή αποτελούν κίνητρο και ερέθισμα για περαιτέρω διερεύνηση για τους μικρούς μαθητές. Προς την κατεύθυνση αυτή επιβάλλεται ο θεολόγος να προτείνει ποικίλες δραστηριότητες, ασκήσεις και ερωτήσεις, συμβατές προς την αντιληπτική ικανότητα των μαθητών του Δημοτικού και σύμφωνες με τους άξονες διδασκαλίας, ώστε να δίνουν αφορμή για συζήτηση επί διαφόρων συναφών θεμάτων και να αποτελούν πρόκληση για ατομικές εργασίες ή ομαδικές στο πλαίσιο της συνεργατικής μάθησης (Σταμουλάκης, 2015).

Στην Αναθεωρημένη έκδοση του ΑΠΣ (2014) για την ενίσχυση της ενεργητικής ερευνητικής μάθησης προτείνονται δράσεις οι οποίες μπορούν να αποτελέσουν δραστηριότητες υλοποίησης ενός ψηφιακού σεναρίου. Άλλες δραστηριότητες απαιτούν βιωματική προσέγγιση και άλλες τη χρήση της τεχνολογίας, όπως π.χ. στη Γ΄ τάξη: Μελέτη περίπτωσης π.χ. δραματοποίηση σχολικού καυγά (ενότητα «Ζούμε μαζί»),—στη Δ΄ τάξη : Αναζήτηση στο διαδίκτυο εικόνων της Παναγίας σε διαφορετικές τεχνικές (ενότητα «Η Μητέρα του Χριστού»), στην Ε΄ τάξη : Έρευνα και συνέντευξη: Η χριστιανική νηστεία (θεολογική και διατροφική άποψη), στην ΣΤ΄ τάξη: Εικονική περιήγηση σε μουσεία της Ευρώπης.

3.5.2 Ενίσχυση της ενεργητικής ερευνητικής μάθησης για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Γυμνάσιο)

Τα ψηφιακά σενάρια που προορίζονται για το ΜτΘ στο Γυμνάσιο επιβάλλεται να αξιοποιούνται για την καλλιέργεια των ερευνητικών ενδιαφερόντων των εφήβων - μαθητών, για την ερευνητική προσέγγιση της παρεχόμενης γνώσης, αλλά και ως διδακτικό μέσο ερευνητικών σχεδιασμών. Προς την κατεύθυνση αυτή ο εκπαιδευτικός προτείνει ποικίλες δραστηριότητες, συμβατές προς την αντιληπτική ικανότητα των μαθητών και σύμφωνες με τους άξονες διδασκαλίας, που δίνουν αφορμή για συζήτηση επί διαφόρων συναφών θεμάτων και αποτελούν πρόκληση για ατομικές ή ομαδικές εργασίες. Έτσι π.χ. τα μαθήματα για το Πάθος, το Μυστικό Δείπνο και την Ανάσταση του Χριστού προσεγγίζονται με πολλαπλούς τρόπους και οι μαθητές μπορούν να ερευνήσουν επιπλέον πατερικά κείμενα, να παρατηρήσουν και να ερευνήσουν την αναπαράσταση των γεγονότων μέσα από την απεικόνιση στην ορθόδοξη αγιογραφία αλλά και τη θρησκευτική τέχνη της Δύσης (π.χ. Μυστικός Δείπνος του Λ. Νταβίντσι), να ερευνήσουν τους λόγους χρήσης ένζυμου άρτου για τη Θεία Κοινωνία στην Ανατολική Εκκλησία και άζυμου στη Δυτική, να αναζητήσουν ήθη και έθιμα εορτασμού του Πάσχα σε διάφορες περιοχές του κόσμου, να συγκρίνουν και να διατυπώσουν σκέψεις και συμπεράσματα σε σχέση με το εβραϊκό Πάσχα.

3.5.3 Ενίσχυση της ενεργητικής ερευνητικής μάθησης για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Λύκειο)

Κατά το σχεδιασμό των ψηφιακών σεναρίων ιδιαίτερα σημαντική παράμετρος είναι η εξοικείωση των μαθητών με τη διερευνητική-ανακαλυπτική μάθηση και την προαγωγή της ενεργητικής πρόσληψης της γνώσης. Μια επιπλέον σημαντική παράμετρος κατά τη διαδικασία σύνθεσης σεναρίων είναι υιοθετούμενες –από τον εκπαιδευτικό– διδακτικές πρακτικές. Αποφεύγονται, πλέον, οι παραδοσιακές πρακτικές που είναι δασκαλοκεντρικές και ο εκπαιδευτικός είναι ο αποκλειστικός ρυθμιστής της μαθησιακής διαδικασίας, ενώ ο μαθητής παθητικός αποδέκτης των παρεχόμενων γνώσεων. Αντίθετα, υιοθετούνται οι διδακτικές μαθητοκεντρικές προσεγγίσεις της προοδευτικής παιδαγωγικής, κατά την οποία οι μαθητές και οι ανάγκες τους τίθενται στο επίκεντρο της όλης εκπαιδευτικής διαδικασίας, οι ίδιοι οι εκπαιδευόμενοι αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες και λειτουργούν ως ενεργά υποκείμενα της μάθησης (Κοσσυβάκη, 2004· Φουντοπούλου, 2010), που στοχάζονται, ενεργούν και αναστοχάζονται (Κουγιουμτζής, 2014).

Στην εξεταζόμενη διδακτική πρακτική ο ρόλος του διδάσκοντος είναι διακριτικός. Σε παρόμοια κατεύθυνση με την προοδευτική παιδαγωγική κινείται και η διδακτική πρακτική του κοινωνικού εποικοδομητισμού, με τον εκπαιδευτικό να αναλαμβάνει περισσότερο ενεργητικό ρόλο. Σημαντικές έννοιες της συγκεκριμένης διδακτικής πρακτικής είναι η Ζώνη Επικείμενης Ανάπτυξης (Zone of Proximal Development) και η στρατηγική των πλαισίων στήριξης (Scaffolding). Η Ζώνη Επικείμενης Ανάπτυξης νοείται ως η απόσταση ανάμεσα στο υφιστάμενο πραγματικό επίπεδο εξέλιξης του εκπαιδευόμενου και σε αυτό που δυνητικά μπορεί να επιτύχει, υπό την προϋπόθεση ότι λαμβάνει εστιασμένη καθοδήγηση. Παρόμοια είναι και η έννοια των πλαισίων στήριξης της μάθησης, καθώς περιλαμβάνει κάθε ενέργεια, συμβουλή ή υπόδειξη που έχει ως στόχο την υποστήριξη της μαθησιακής πορείας του εκπαιδευόμενου, προκειμένου αυτός να επιτύχει το αναμενόμενο μαθησιακό αποτέλεσμα (Κουγιουμτζής, 2015α).

Η έννοια της διερεύνησης και της ενεργητικής συμμετοχής των μαθητών κατά τη μαθησιακή διαδικασία στο ΜτΘ, για παράδειγμα στη 17η ενότητα του βιβλίου της Γ΄ Λυκείου, το περιεχόμενο της οποίας αναφέρεται στο πρόβλημα των ναρκωτικών, θα μπορούσε να αφορά στην ανίχνευση (μέσα από κειμενικό, εικονογραφικό, ψηφιακό ή πολυμεσικό υλικό) των ακόλουθων διαστάσεων του εξεταζόμενου θέματος: α. Ποια τα γνωρίσματα της ορθόδοξης θεώρησης του παραδείσου; β. Ποιες οι εκφάνσεις του «τεχνητού παραδείσου» των ναρκωτικών; γ. Ποιες οι επιπτώσεις από της χρήσης τους στην κοινωνική, οικονομική, βιολογική και πνευματική πτυχή της ζωής του ανθρώπου; δ. Ποια η θέση της εκκλησίας;

Γενικότερα, με κατάλληλες δραστηριότητες στα ψηφιακά σενάρια του ΜτΘ επιδιώκεται να προαχθεί η φιλέρευνη διάθεση των μαθητών και να διαμορφωθεί ένα θετικό υπόβαθρο για την ανάπτυξη ερευνητικού πνεύματος.

3.6 Αξιοποίηση κατάλληλων Τ.Π.Ε. (πληροφοριακών εκπαιδευτικών εργαλείων και διαδικτύου)

Ο ψηφιακός γραμματισμός στη σύγχρονη εποχή ορίζεται ως «η ικανότητα του ατόμου να χρησιμοποιεί ψηφιακή τεχνολογία, εργαλεία επικοινωνιών και/ή δίκτυα για να προσεγγίζει, διαχειρίζεται, ολοκληρώνει, αξιολογεί και δημιουργεί πληροφορίες, ώστε να λειτουργεί στην κοινωνία της γνώσης» (Φραγκουλίδου 2006 : 76). Τα ψηφιακά σενάρια που προορίζονται για να καλύψουν σύγχρονες διδακτικές ανάγκες της Γενικής Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης αποσκοπούν, μεταξύ άλλων, και στην αξιοποίηση κατάλληλων Τ.Π.Ε. (πληροφοριακών εκπαιδευτικών εργαλείων και διαδικτύου) κατά τη μαθησιακή και διδακτική διαδικασία (Σταμουλάκης, 2015). Επιπλέον θα πρέπει να σημειωθεί ότι σήμερα η ψηφιακή διάσταση του Νέου Σχολείου αλλάζει τα δεδομένα στην εκπαίδευση. Η τεχνολογία δίνει τη δυνατότητα στους μαθητές να ερευνούν, ν' αλληλεπιδρούν, να δημιουργούν, να επικοινωνούν και να συνεργάζονται (Μητροπούλου, 2015 : 212). Η εμπλοκή των Τ.Π.Ε. στη καθημερινή διδακτική διαδικασία προσφέρει εναλλακτικούς τρόπους μάθησης, ευκολία πρόσληψης και αφομοίωσης της διδακτέας ύλης, ευελιξία σκέψης και δράσης καθώς και ευκαιρίες ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας (Σταμουλάκης, 2015). Με βάση αυτό το ολιστικό μοντέλο η χρήση των ΤΠΕ εντάσσεται και ενσωματώνεται και στο μάθημα των Θρησκευτικών στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Αλμπανάκη, 2013: 27). Η εισαγωγή των ψηφιακών σεναρίων, στηριζόμενη στη χρήση των Τ.Π.Ε., αποσκοπεί στο να διαμορφώσει ένα σύγχρονο ρόλο δασκάλου και μαθητή, στο πλαίσιο του οποίου ο πρώτος συντονίζει, ο

δεύ-
 τε-

ρος αναπτύσσει πρωτοβουλίες, αναζητεί και αξιοποιεί ψηφιακούς πόρους, ερευνά, έχει ενεργό και ουσιαστικό ρόλο στη διαδικασία της διδασκαλίας και της μάθησης (Σταμουλάκης, 2015). Υπάρχουν μια σειρά εργαλεία τα οποία μπορεί να χρησιμοποιηθούν για την εκπόνηση σεναρίων στο μάθημα των Θρησκευτικών. Για παράδειγμα δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις των θεολόγων που χρησιμοποιούν το WebQuest για να εκπονήσουν ένα διδακτικό σενάριο. Χαρακτηριστική περίπτωση είναι η εκπόνηση σεναρίου με θέμα τη ζωή και το έργο του Αποστόλου Παύλου (Μητροπούλου – Παπανικολάου, 2014 : 215-225). Ένα άλλο εργαλείο που συχνά αξιοποιούν οι θεολόγοι είναι το wiki, το οποίο αποτελεί συνεργατική ιστοσελίδα, η οποία δίνει τη δυνατότητα σε πολλούς χρήστες να μορφοποιούν και να ανανεώνουν το δικτυακό τόπο (Αλμπανάκη 2013 : 85-91). Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι αυτό που έφτιαξαν οι μαθητές με θέμα «Ο Απόστολος Παύλος στην Ελλάδα μέσω διαδικτύου»

(<http://apostolospaulos.pbworks.com/w/page/24010779/%CE%9F%20%CE%91%CE%A0%CE%9F%CE%A3%CE%A4%CE%9F%CE%9B%CE%9F%CE%A3%20%CE%A0%CE%91%CE%A5%CE%9B%CE%9F%CE%A3%20%CE%A3%CE%A4%CE%97%CE%9D%20%CE%95%CE%9B%CE%9B%CE%91%CE%94%CE%91%20%CE%9C%CE%95%CE%A3%CE%A9%20%CE%94%CE%99%CE%91%CE%94%CE%99%CE%9A%CE%A4%CE%A5%CE%9F%CE%A5> (προσπελάστηκε 02 Ιουλίου 2015)). Ένα άλλο εργαλείο που αξιοποιείται από τους θεολόγους είναι και η χρονογραμμή. Η γραμμική αλληλουχία βοηθάει τους μαθητές να κατανοήσουν καλύτερα της εποχές και τα γεγονότα (Αλμπανάκη 2013 : 80-82). Η χρονογραμμή μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε πολλά θέματα της Εκκλησιαστικής Ιστορίας. Επίσης υπάρχουν πολλά άλλα εργαλεία που χρησιμοποιούν κατά την εκπόνηση των σεναρίων τους. Τέτοια εργαλεία είναι επίσης τα λογισμικά εννοιολογικής χαρτογράφησης, τα Comic Lab (Μητροπούλου – Παπανικολάου – Ρετάλης 2014 : 161- 173), η δημιουργία ασκήσεων (Hot Potatoes), κατασκευή εικονικού μουσείου κ.α.

Ένα άλλο πολύ σημαντικό στοιχείο σχετικά με την αξιοποίηση των ΤΠΕ είναι ο ψηφιακός εμπλουτισμός των σχολικών βιβλίων των Θρησκευτικών που είναι ενταγμένο στο γενικότερο πλαίσιο του ψηφιακού σχολείου (Μητροπούλου – Κομνηνού, 2014 : 307 – 316). Ο ψηφιακός εμπλουτισμός των βιβλίων των Θρησκευτικών δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην παιδαγωγική αξία του. Τα διαδραστικά αυτά σχολικά εγχειρίδια έχουν εκτός από τις εισαγωγικές παρουσιάσεις, ηχητικά αρχεία, ασκήσεις, εικόνες, χάρτες, συλλογές φωτογραφιών, βίντεο, σύνδεση με Βικιπαίδεια, αλλά και πληροφορίες για πρόσωπα που περιλαμβάνονται σε κάθε διδακτική ενότητα. Όλα αυτά τα επιμέρους στοιχεία περιλαμβάνονται στα ηλεκτρονικά εμπλουτισμένα διαδραστικά βιβλία και συμβάλλουν στη μαθητοκεντρική και εξατομικευμένη μάθηση (Μητροπούλου – Κομνηνού - Αργυρόπουλος, 2014 : 295).

Σημαντικό ψηφιακό υλικό που μπορεί να αξιοποιηθεί κατά τη μαθησιακή διαδικασία με ΤΠΕ είναι και το Πανελλήνιο Ψηφιακό Αποθετήριο Μαθησιακών Αντικειμένων για την Πρωτοβάθμια και τη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση «Φωτόδεντρο». Αποτελεί τον Εθνικό Συσσωρευτή Εκπαιδευτικού Περιεχομένου με συνοδευτικό αρχείο με μεταδεδομένα από συλλογές ψηφιακών πόρων, ψηφιακές βιβλιοθήκες, αποθετήρια άλλων φορέων τα οποία θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν στη διδακτική διαδικασία. Ιδιαίτερα για το μάθημα των θρησκευτικών μπορούμε να επιστημόνουμε ότι έχει πολύ πλούσιο υλικό σε διάφορες κατηγορίες σχεδόν για της Δ.Ε, των σχολικών εγχειριδίων όλων των τάξεων του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου.

Στην περίπτωση των σεναρίων για τα Θρησκευτικά ο θεολόγος έχει στη διάθεσή του ποικίλο ψηφιακό υλικό, ήτοι: (α) Εκπαιδευτικά λογισμικά: Θρησκευτικά Γ΄Δ του ΠΙ, Θρησκευτικά Ε-ΣΤ του ΠΙ και επικουρικά «Η γέννηση και οι ρυθμοί των ναών», Θρησκευτικά Γυμνασίου του 2000, Θρησκευτικά Α΄-Γ΄ Γυμνασίου του ΠΙ (β) Λογισμικά εννοιολογικής χαρτογράφησης: Inspiration, Kidspiration και το ελεύθερο λογισμικό Smart tools (γ) Λογισμικά δημιουργικής έκφρασης: Revelation Natural Art και το πρόγραμμα Ζωγραφική των Windows (δ) Ιστοσελίδες επίσημων φορέων, εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, Εκκλησιών, Μητροπόλεων, εθνικών και διεθνών οργανώσεων (Unicef, ActionAid, Γιατροί του κόσμου, Χαμόγελο του παιδιού, Αποστολή κ.ά.) (ε) Ιστοσελίδες που χρησιμοποιήθηκαν από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο και το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής για τη δημιουργία του διαδραστικού σχολείου όπως «Ορθόδοξος συναξαριστής» (www.saint.gr), «Ορθόδοξος χριστιανός» (<http://xristianos.gr>), «Εορτολόγιο» (<http://www.eortologio.gr>), «Ορθόδοξη Εξωτερική Ιεραποστολή» (<http://ierapostoles.gr>) (στ) την ιστοσελίδα του Ψηφιακού Σχολείου (<http://ebooks.edu.gr/>) που περιλαμβάνει όλα τα ηλεκτρονικά εμπλουτισμένα διαδραστικά βιβλία (ζ) Την ιστοσελίδα του Πανελληνίου Αποθετηρίου Μαθησιακών Αντικειμένων «Φωτόδεντρο» (<http://photodentro.edu.gr/>) που φιλοξενεί αυτόνομες και επαναχρησιμοποιήσιμες μονάδες ψηφιακού υλικού που μπορούν να αξιοποιηθούν για τη διδασκαλία και τη μάθηση όπως αρχεία εικόνας, ήχου, διαδραστικά παιχνίδια, κόμικς, σταυρόλεξα, διαδραστικές εικόνες, συλλογές εικόνων κ.ά. (η) Τη διαδικτυακή βιντεοθήκη <https://www.youtube.com> για την αναζήτηση σχετικών βίντεο (θ) Την ιστοσελίδα της Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα (<http://www.greek-language.gr>) για την αναζήτηση της ερμηνείας θεολογικών όρων στα ηλεκτρονικά λεξικά που φιλοξενούνται σε αυτή (ι) Τα εργαλεία γενικής χρήσης όπως κειμενογράφος (για τη δημιουργία φύλλων εργασίας) και λογισμικό δημιουργίας παρουσιάσεων (για την εστιασμένη αλλά και εμπλουτισμένη με πολυμεσικά στοιχεία παρουσίαση πληροφοριών) (ια) Google earth και google maps για τον εντοπισμό των περιοχών στις οποίες δίδαξε ο Χριστός, των πόλεων όπου έκανε τα θαύματά του, τις περιοδείες των Αποστόλων κ.α. (ιβ) Τα εργαλεία Web 2.0 για τη δημιουργία ψηφιακού υλικού (blog, wiki, Photo-synth, συννεφολέξων, κόμικς, webquest).

Επιπρόσθετα, η πλατφόρμα ΑΙΣΩΠΟΣ δίνει τη δυνατότητα: αποθήκευσης υλικού, σύνδεσης με εξωτερικό περιεχόμενο δηλαδή με υλικό σε ψηφιακή μορφή που υπάρχει στο διαδίκτυο (e-books, photodentro, youtube, ιστοσελίδες, blog, wiki, Photosynth, συννεφολέξων, κόμικς, webquest), τη δημιουργία ασκήσεων αξιολόγησης, παρέχοντας τα κατάλληλα εργαλεία, επεξεργασίας εικόνων και βίντεο με στόχο τη δημιουργία διαδραστικών περιοχών διευκολύνοντας, έτσι, τον εκπαιδευτικό στη συγκέντρωση όλου του απαιτούμενου υλικού στο «χώρο» του σεναρίου. Η δυνατότητα αυτή δίνεται σε κάθε προτεινόμενη φάση του σεναρίου.

3.6.1 Αξιοποίηση κατάλληλων Τ.Π.Ε. (πληροφοριακών εκπαιδευτικών εργαλείων και διαδικτύου) για την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

Τα ψηφιακά σενάρια που προορίζονται για την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση αποσκοπούν, μεταξύ άλλων, και στην αξιοποίηση κατάλληλων Τ.Π.Ε. (πληροφοριακών εκπαιδευτικών εργαλείων και διαδικτύου) κατά τη μαθησιακή και διδακτική διαδικασία. Ο ψηφιακός γραμματισμός αποτελεί απαίτηση της σημερινής εποχής και ως εκ τούτου στόχος του σύγχρονου σχολείου, ήδη από τη βαθμίδα της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, θα πρέπει να είναι η εύκολη και αβίαστη ένταξη του μαθητή στην κοινωνία της πληροφορίας και της γνώσης, προκειμένου να μπορεί από μικρή ηλικία να ανταποκριθεί στις ανάγκες που επιβάλλει η εποχή μας και η κοινωνία της πληροφορίας. Η χρήση των Τ.Π.Ε., μέσω των ψηφιακών σεναρίων, διεγείρει το ενδιαφέρον του μικρού μαθητή καθώς οι τεχνολογίες, λόγω του ότι είναι ιδιαίτερα ελκυστικές ειδικότερα για το παιδί της ηλικίας του Δημοτικού, διαμορφώνουν ένα οικείο, ευχάριστο και φιλικό περιβάλλον, το οποίο μπορεί να αξιοποιηθεί αποτελεσματικά στη διδασκαλία (Σταμουλάκης, 2015).

Βασικό στοιχείο θεωρείται ο τρόπος με τον οποίο οι εκπαιδευτικοί θα χρησιμοποιήσουν τους υπολογιστές και θα τους ενσωματώσουν στη διδασκαλία τους εφαρμόζοντας μια νέα «παιδαγωγική στρατηγική». Επομένως, η εισαγωγή των υπολογιστών «στην εκπαίδευση δεν σημαίνει ότι η νέα αυτή τεχνολογία απλά θα προστεθεί στις παλαιότερες μεθόδους διδασκαλίας και μάθησης» αλλά απαιτεί τη δημιουργία στρατηγικών διδασκαλίας που να προωθούν την κριτική σκέψη των μαθητών και την ενεργητική ενασχόλησή τους με δραστηριότητες που να ενσωματώνουν τη χρήση των Η/Υ ώστε οι μαθητές να κατανοήσουν το ρόλο των νέων τεχνολογιών, να εντοπίζουν και να αξιολογούν τις πληροφορίες, δομώντας τη γνώση τους, δηλ. να «μάθουν πώς να μαθαίνουν» (Μητροπούλου, 2014).

Ο σχεδιασμός και η διδακτική προσέγγιση του ψηφιακού σεναρίου θα πρέπει να βασίζεται σε θεωρίες μάθησης και διδακτικές αρχές. Θεμελιώδεις θεωρίες μάθησης για την υλοποίηση των ψηφιακών σεναρίων για τα Θρησκευτικά αποτελούν η ανακαλυπτική θεωρία μάθησης του Bruner, η εποικοδομητική προσέγγιση του Piaget και η κοινωνικο-πολιτιστική θεωρία μάθησης του Vygotsky. Τα κίνητρα που παρέχονται για την παρώθηση των μαθητών στην ενασχόλησή τους με τις δραστηριότητες του σεναρίου είναι είτε εσωτερικά όπως η χαρά της ανακάλυψης, της δημιουργίας, της παρουσίασης ενός έργου είτε εξωτερικά όπως στην περίπτωση ασκήσεων συμπεριφοριστικού τύπου. Μια ενδεικτική χρήση των εργαλείων Τ.Π.Ε. στη Γ' τάξη, στην ενότητα «Ο καλός Σαμαρείτης», αξιοποιεί εικαστικό υλικό (έργα μεγάλων καλλιτεχνών με θέμα τον «Καλό Σαμαρείτη») κατά τη φάση της παρουσίασης της γνώσης (επεξεργασία – διερεύνηση). Στη συνέχεια, οι μαθητές με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού μπορούν να αναζητήσουν στο διαδίκτυο τους σύγχρονους «καλούς Σαμαρείτες» (γιατρούς στα κοινωνικά ιατρεία, προσωπικό στα εκκλησιαστικά συστήματα, εθελοντές στα γηροκομεία) και να ενημερωθούν για τα κίνητρα και το έργο τους. Τέλος, οι μαθητές μπορούν να ασχοληθούν με τις ασκήσεις σωστού-λάθους που υπάρχουν στο λογισμικό «Θρησκευτικά Γ' - Δ' Δημοτικού» και να αυτό-αξιολογήσουν την προσπάθειά τους. Επιπλέον, πάλι μέσω διαδικτύου (ηλεκτρονική αλληλογραφία) οι μαθητές μπορούν να επικοινωνήσουν με τη Μητρόπολη της περιοχής τους και να ζητήσουν να συμμετέχουν ως εθελοντές σε μια κοινωνική δράση της ενορίας τους.

Το

ψηφιακό υλικό, με το οποίο εμπλουτίζεται η διδακτική ύλη του βιβλίου των Θρησκευτικών, παρέχει τη δυνατότητα πολλαπλής αναπαράστασης των ποικίλων πληροφοριών, με αποτέλεσμα την καλύτερη αποτύπωση αυτών στη μνήμη των μαθητών. Επιπλέον παρέχει τη δυνατότητα στο μαθητή να συμμετέχει ενεργά στη διδακτική διαδικασία και να κάνει συσχετισμούς και δημιουργικές συγκρίσεις με άλλες ενότητες ή και γνωστικά αντικείμενα στο πλαίσιο της διαθεματικής προσέγγισης της γνώσης ενώ, ταυτόχρονα, οι πληροφορίες παρουσιάζονται με ένα τρόπο πιο ελκυστικό, άμεσο, ξεκούραστο και κατανοητό, μέσω εικόνων (στατικών και δυναμικών), κειμένων, αφήγησης, ήχου και διαδραστικών εφαρμογών. Με τον τρόπο αυτό δημιουργούνται ευνοϊκές συνθήκες για μια σύγχρονη και γόνιμη διαπολιτισμική διδασκαλία στο μάθημα των Θρησκευτικών, αποτελώντας πρόκληση για επαναπροσδιορισμό και ανανέωση των διδακτικών μεθόδων (Μητροπούλου, 2014).

Ενδεικτική χρήση του ψηφιακού σχολείου: στην Ε΄ τάξη στο μάθημα «Η ομορφιά και τα μυστικά μιας εικόνας» το διαδραστικό βιβλίο (εμπλουτισμένο html) παρέχει σύνδεση με τη διαδικτυακή εγκυκλοπαίδεια Wikipedia για το θέμα της εικονομαχίας, συλλογή εικόνων για τη Γέννηση του Χριστού και σταυρόλεξο για τις εικόνες ενώ στο φωτόδεντρο ο εκπαιδευτικός θα βρει δύο συλλογές εικόνων (βυζαντινής και δυτικής τέχνης) ώστε να κατανοήσουν οι μαθητές τις διαφορές μεταξύ των δύο τεχνολογιών και προβούν σε δημιουργικές συγκρίσεις. Επιπρόσθετα, στο λογισμικό «Θρησκευτικά Ε-ΣΤ» στην ενότητα «Δημιουργώντας έναν όμορφο κόσμο», Εικονογραφία, υπάρχει υλικό για την εικονογραφία με εικόνα, ήχο, κείμενο και αφήγηση.

Τα ψηφιακά σενάρια φιλοδοξούν με την εμπλοκή των Τ.Π.Ε. να διαμορφώσουν ένα σύγχρονο ρόλο εκπαιδευτικού και μαθητή, στο πλαίσιο του οποίου ο πρώτος συντονίζει, καθοδηγεί συμβουλεύει, ο δεύτερος αναπτύσσει πρωτοβουλίες, αναζητεί, ερευνά, έχει ενεργό και ουσιαστικό ρόλο στη διαδικασία της διδασκαλίας και της μάθησης (Σταμουλάκης, 2015). Ο ρόλος του εκπαιδευτικού αναπλαισιώνεται και σύμφωνα με τις μαθητοκεντρικές παιδαγωγικές θεωρήσεις ο εκπαιδευτικός γίνεται α) ο ενορχηστρωτής του σεναρίου, οποίος δημιουργεί τα σενάρια, οργανώνει τις δραστηριότητες, ενθαρρύνει και παρέχει κίνητρα, β) ο διαχειριστής της μαθησιακής κα-τάστασης επειδή πρέπει να διασφαλίσει ότι με τις προτεινόμενες δραστηριότητες θα εξασφαλιστεί ένα μαθησιακό αποτέλεσμα, γ) διευκολυντής και καθοδηγητής των μαθητών ώστε να ερμηνεύουν έννοιες και να κατανοούν τις διαδικασίες, δ) ο αξιολογητής της επίδοσης των μαθητών με τρόπο ευέλικτο ευχάριστο αλλά και αποτελεσματικό (Μητροπούλου, 2012).

3.6.2 Αξιοποίηση κατάλληλων Τ.Π.Ε. (πληροφοριακών εκπαιδευτικών εργαλείων και διαδικτύου) για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Γυμνάσιο)

Το διδακτικό σενάριο που εκπονείται και υλοποιείται στα πλαίσια του ΜτΘ στο Γυμνάσιο πρέπει απαραίτητα να έχει το κατάλληλο, για το μάθημα και την εκπαιδευτική και ηλικιακή βαθμίδα των μαθητών, παιδαγωγικό υπόβαθρο. Οι ψηφιακοί πόροι που θα χρησιμοποιηθούν πρέπει να είναι επιστημονικά έγκυροι, εύληπτοι και ευέλικτοι να μπορούν να αξιοποιηθούν χωρίς ιδιαίτερη δυσκολία τόσο από τους εκπαιδευτικούς όσο και από τους μαθητές, να εντάσσουν και να προάγουν τη διάδραση και την εναλλακτική μάθηση, να ενσωματώνουν διάφορες, εντάσσουν διάφορες, κατά πλειοψηφία όμως τις σύγχρονες θεωρίες μάθησης, να ενισχύουν την ομαδοσυνεργασία,

την οικοδόμηση της γνώσης και την αυτενέργεια του μαθητή. Ως έγκυροι ψηφιακοί πόροι προτείνονται ενδεικτικά τα λογισμικά των Θρησκευτικών του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, το ψηφιακό υλικό εμπλουτισμού των διαδραστικών σχολικών βιβλίων, το φωτόδενδρο, η Μυριόβιβλος, ο Συναξαριστής, έγκυροι δικτυακοί τόποι όπως η ιστοσελίδα του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού (ΙΜΕ), επίσημες ιστοσελίδες Ιερών Μονών όπως του Αγίου Όρους και οι επίσημες ιστοσελίδες του Πατριαρχείου, της Εκκλησίας της Ελλάδος και Ιερών Μητροπόλεων. Το ψηφιακό υλικό μπορεί να προσφέρει πολλαπλούς τρόπους αναπαράστασης μίας Διδακτικής Ενότητας ή ενός κεφαλαίου κι έτσι οι μαθητές μπορούν να προσεγγίσουν π.χ. τα γεγονότα της Εξόδου, τον Δεκάλογο και την πορεία των Ισραηλιτών στην έρημο μέσα από διαδραστικούς και εννοιολογικούς χάρτες, εικόνα, ήχο, ταινία και διαδραστικές δραστηριότητες (π.χ. αναπαράσταση διαλόγων με διαδραστικές εικόνες και αναπαράσταση γεγονότων με πάζλ) και να ερευνήσουν τα μέσα γραφής με αφορμή την αναγραφή του Δεκαλόγου σε πέτρινες πλάκες. Μπορούν επίσης, μέσω των ψηφιακών πόρων του διαδραστικού βιβλίου να προσεγγίσουν την πληροφορία μέσω της αφήγησης της εισαγωγικής παρουσίαση, να αυτοαξιολογήσουν με παιγνιώδη και διασκεδαστικό τρόπο τις γνώσεις τους με το κουίζ ή να αναπαραστήσουν τη νέα γνώση με λέξεις, λύνοντας το σταυρόλεξο (Μητροπούλου et al. 2013).

3.6.3 Αξιοποίηση κατάλληλων Τ.Π.Ε. (πληροφοριακών εκπαιδευτικών εργαλείων και διαδικτύου) για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Λύκειο)

Κατά το σχεδιασμό ψηφιακών σεναρίων στο ΜτΘ παράλληλα με την επιδίωξη καλλιέργειας του θρησκευτικού γραμματισμού (ικανότητα ανίχνευσης βαθύτερων θρησκευτικών νοημάτων) ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται και στον ψηφιακό γραμματισμό (ικανότητα αξιοποίησης των δυνατοτήτων που παρέχει η ανάπτυξη των ΤΠΕ στην αναζήτηση και διαχείριση της γνώσης) (Κουγιουμτζής, 2015α). Προς αυτήν την κατεύθυνση είναι πολύ σημαντική η χρήση ενδεδειγμένων πληροφοριακών εκπαιδευτικών εργαλείων, η αξιοποίηση των δυνατοτήτων συνήθων προγραμμάτων [επεξεργασίας κειμένου (doc) ή παρουσιάσεων (ppt)] ως ανοικτών περιβαλλόντων διερεύνησης και η συνετή χρήση πηγών του διαδικτύου). Ιδιαίτερη έμφαση χρειάζεται να δοθεί στη χρήση εργαλείων web 2.0 (Hew & Cheung, 2013: 47-64). Από τα πάρα πολλά αντίστοιχα εργαλεία, ενδεικτικά αναφέρονται τα εξής: bubbl.us (εννοιολογικοί χάρτες), comapping (συνεργατικοί εννοιολογικοί χάρτες), Google Drive (συνεργατικά έγγραφα, παρουσιάσεις, υπολογιστικά φύλλα, φόρμες ή ομαδικά σχέδια, διαθέσιμα πάντα στο διαδίκτυο), padlet (τοίχος για ομαδική συγγραφή), pixlr (επεξεργασία εικόνας), PowToon [εφαρμογή για δημιουργία κινούμενων παρουσιάσεων (animated presentations)], prezī (ομαδική δημιουργία διαδραστικών παρουσιάσεων), stormboard (πίνακας για καταγισμό ιδεών και συνεργασία), tagxedo, wordle (συννεφόλεξα), TimeRime (χρονοδιαγράμματα), ToonDoo (δημιουργία κόμικς), wikispaces, pbworks (ομαδοσυνεργατικές πλατφόρμες), zooburst (τρισεδιάστατα παιδικά βιβλία). Βασικά γνωρίσματα των ιδιαίτερα καινοτόμων web 2.0 εργαλείων είναι ο αλληλεπιδραστικός τους χαρακτήρας, η δυνατότητα διαμοίρασης της πληροφορίας, η επικοινωνία και διαμόρφωση συνεργατικών κοινοτήτων μάθησης.

Ο

συνεργατικός χαρακτήρας των νέων αυτών εργαλείων αναδεικνύει τον κοινωνικοποιητικό χαρακτήρα του μαθήματος των Θρησκευτικών, που, όπως φαίνεται από την καθολική αποδοχή τους από τους έφηβους ανταποκρίνεται στην βαθύτερη ανάγκη τους για επικοινωνία.

Με την κατάλληλη χρήση όλων των ψηφιακών εργαλείων ο ρόλος του εκπαιδευτικού μπορεί να αναμορφωθεί και ο ίδιος να αναδειχθεί ενορχηστρωτής της μαθησιακής διαδικασίας, που συντονίζει, εμπνυχώνει και υποστηρίζει τους μαθητές, ενώ οι ίδιοι λειτουργούν ως ενεργά υποκείμενα της μάθησης (Κουγιουμτζής, 2015α).

3.7 Ενίσχυση της βιωματικής μάθησης

Τα ψηφιακά σενάρια που υποστηρίζουν τη διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών στη Δευτεροβάθμια Γενική Εκπαίδευση προωθούν πρακτικές βιωματικής μάθησης με στόχο, μέσω της βιωμένης εμπειρίας, κι έτσι επιτυγχάνεται η διανοητική και συναισθηματική εγρήγορση του μαθητή και η ενεργός συμμετοχή του στις διδακτικές και μαθησιακές διεργασίες. Η εμπειρία και η στοχευμένη χρήση των εμπειριών των μαθητών πετυχαίνουν αποτελεσματικά την απόκτηση γνώσεων, την ανάπτυξη δεξιοτήτων και την καλλιέργεια αξιών (Kolb, 1984 ; Κουκουνάρας – Λιάγκης, 2011 : 64). Οι διαδικασίες της βιωματικής μάθησης, μέσω της διασύνδεσης θεωρητικής και πρακτικής προσέγγισης της γνώσης, αποσκοπούν στην ανάπτυξη των διανοητικών και συναισθηματικών λειτουργιών, στην καλλιέργεια δεξιοτήτων, στην απόκτηση εμπειριών και στην εν γένει συγκρότηση της προσωπικότητας του μαθητή (Σταμουλάκης, 2015). Ο κύριος στόχος της θρησκευτικής σχολικής αγωγής πρέπει και μπορεί να είναι η προσπάθεια για συνάντηση του λόγου του Θεού και της εμπειρίας των μαθητών σε πραγματικές καταστάσεις της ζωής τους. Με την προοπτική αυτή και μέσα στο πλαίσιο της σημερινής πραγματικότητας είναι παιδαγωγικά αναγκαίο και θεολογικά αδιάβλητο η σχολική θρησκευτική αγωγή να αρχίζει με την εμπειρία των μαθητών (Βασιλόπουλος, 1993 : 138). Τα τελευταία χρόνια γίνεται προσπάθεια στο ελληνικό σχολείο να γίνει στροφή σε μια ευσυνείδητη, γνήσια βιωματική συνάντηση των παιδιών με τις θρησκευτικές γνώσεις. Τα βιβλία παρουσιάζουν τις διάφορες θεολογικές έννοιες μέσα από την ορθόδοξη παράδοση και τις εμπειρίες των μαθητών, επικεντρώνοντας την προσοχή κυρίως στην νεοελληνική πραγματικότητα και να αναφέρονται σε καθημερινές καταστάσεις αποφεύγοντας μια αυστηρού τύπου δογματική και κατήχηση (Κόπτσης, 2008 : 82). Σύμφωνα με τα ΔΕΠΠΣ του 2003 και το μάθημα των Θρησκευτικών βοηθάει τον μαθητή να βιώσει την αγάπη προς τον θεό και τον άνθρωπο. Η βιωματική διδασκαλία στο μάθημα των Θρησκευτικών στηρίζεται στα βιώματα των μαθητών. Τα παιδιά συλλέγουν και εισάγουν τα βιώματα αυτά στο σχολείο, μετατρέποντας τα σε διδακτικές διαδικασίες. Το μάθημα και το σχολείο παύει να είναι μόνο γνωσιολογικό, γιατί δίνει τη δυνατότητα στα μαθητή να ερευνήσει, να ανακαλύψει μόνο του τη γνώση, να μάθει να σκέφτεται, να ενεργεί, να ασκεί πλούσιες δραστηριότητες και να αναπτύσσει δεξιότητες και στάσεις (Κόπτσης, 2008 : 86). Τα ψηφιακά σενάρια που προορίζονται για την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση πρέπει να αποβλέπουν στην ενίσχυση της βιωματικής μάθησης. Π.χ. στην περίπτωση εξέτασης της εκκλησιαστικής τέχνης και αρχιτεκτονικής οι μαθητές μπορούν να πραγματοποιούν επισκέψεις ώστε βιωμα-

τικά
 να

προσεγγίσουν τη διδακτέα ύλη που υπάρχει στα σχολικά εγχειρίδια και να ανακαλύψουν νέες γνώσεις γύρω από το θέμα αυτό. Στο πλαίσιο αυτό οι μαθητές πηγαίνουν στους χώρους όπου εξελίσσονται τα γεγονότα και βλέπουν τα πραγματικά φαινόμενα. Παράλληλα φωτογραφίζουν, βιντεοσκοπούν διάφορες σκηνές από τους χώρους που επισκέπτονται. Συμμετέχουν ενεργά στη διαδικασία μάθησης με όλες τους τις αισθήσεις, αναπτύσσοντας παράλληλα γνωστικές, συναισθηματικές και ψυχοκινητικές δεξιότητες (Κόπτης, 2008 : 92).

Ο μαθητής μέσα στο πλαίσιο της βιωματικής μάθησης, στηρίζεται πλέον στην αυτενέργεια και στη συμμετοχή σε ερευνητικές και δημιουργικές βιωματικές δραστηριότητες, αντιλαμβάνεται εμπειρικά και σε βάθος τα πράγματα και συνομιλεί απευθείας με την επιστήμη, τη τέχνη και τον πολιτισμό (Σταμουλάκης, 2015). Στην εκπαίδευση η βιωματικότητα των εμπειριών και η δράση νοηματοδοτούν κάθε νέα γνώση και την τοποθετούν ακριβώς στο κέντρο της μαθησιακής και εκπαιδευτικής διαδικασίας (Κουκουνάρας - Λιάγκης, 2015 : 165). Σήμερα πλέον στο μάθημα των Θρησκευτικών αξιοποιούνται συχνά οι βιωματικές τεχνικές αφού οι διάφορες βιωματικές δραστηριότητες συμβάλλουν στην ανάπτυξη δεξιοτήτων και στάσεων στους μαθητές. Η χρήση τους δραστηριοποιεί την τάξη και αυξάνει την κατανόηση της γνώσης.

Τέτοιες βιωματικές τεχνικές είναι ο ρόλος στον τοίχο, διάδρομος συνείδησης, καταγιγισμός ιδεών, κύκλος κουτσομπολιού, δραματοποίηση κ.α. Στην αναθεωρημένη μορφή του Νέου Προγράμματος Σπουδών για το Δημοτικό και το Γυμνάσιο προτείνονται σε πολλές περιπτώσεις η αξιοποίηση αυτών των βιωματικών τεχνικών (Κουκουνάρας – Λιάγκης, 2011).

3.7.1 Ενίσχυση της βιωματικής μάθησης για την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

Η θρησκευτική εκπαίδευση των μαθητών πραγματοποιείται βιωματικά στο πλαίσιο θεσμών όπως η οικογένεια και η Εκκλησία και η παροχή της στο σχολικό περιβάλλον λειτουργεί συμπληρωματικά και συντελεί στην ολοκληρωμένη μόρφωσή τους (ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ 2011).

Η βιωματική προσέγγιση του μαθήματος των Θρησκευτικών στο Δημοτικό Σχολείο με την αξιοποίηση διαθεματικών σχεδίων εργασίας και απόκτηση κοινών βιωμάτων από τους μαθητές έχει αποδειχθεί ερευνητικά ότι *«μπορεί να συνεισφέρει στην ανάδειξη της αξίας της ορθόδοξης χριστιανικής πίστης και παράδοσης κατά την εφαρμογή τους στην καθημερινή ζωή»* (Κόπτης, 2005)

Η βιωμένη μάθηση από τα πρώτα στάδια της εκπαίδευσης παίζει καθοριστικό ρόλο στη σωστή, στέρεη και ουσιαστική εκπαίδευση. Η βιωμένη εμπειρία κατέχει σημαντικό ρόλο στη διαδικασία της μάθησης και για τον λόγο αυτό θα πρέπει να αξιοποιηθεί κατάλληλα μέσα στο σχολείο, ιδιαίτερα από τα πρώτα βήματα της εκπαίδευσης του παιδιού. Τα ψηφιακά σενάρια, ως εκ τούτου, επιβάλλεται να προωθούν πρακτικές βιωματικής μάθησης συμβατές προς τις δυνατότητες των μαθητών με στόχο, μέσω της βιωμένης εμπειρίας, να επιτυγχάνεται η διανοητική και συναισθηματική καλλιέργειά τους καθώς επίσης η εγρήγορση και η ενεργός συμμετοχή τους στις διδακτικές και μαθησιακές διεργασίες (Σταμουλάκης, 2015).

Οι βιωματικές δραστηριότητες, με αφετηρία το Αναλυτικό Πρόγραμμα των Θρησκευτικών, που προορίζονται για τους μαθητές της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, πρέπει να λαμβάνουν υπόψη και να ικανοποιούν τα ενδιαφέροντα, τις αναζητήσεις τις

ανησυχίες, τους προβληματισμούς και τις ανάγκες των μαθητών. Θα μπορούσαν να αναφέρονται σε: παιχνίδια ρόλων για βιβλικές αφηγήσεις (Δ΄ τάξη: Ο Χριστός θεραπεύει αρρώστους, η συνάντηση του Ιησού με τον πλούσιο νέο), δημιουργία «παγωμένης εικόνας» ως αναπαράσταση γεγονότων που αναφέρονται στην Παλαιά και Καινή Διαθήκη (Γ΄ τάξη: τα Εισόδια της Θεοτόκου, Ο Ευαγγελισμός), προβολή ταινίας μικρού μήκους σχετικής με το μάθημα ως αφορμή για συζήτηση, σχεδιασμό και διεξαγωγή μιας έρευνας του επιπέδου τους με ερωτηματολόγια, συνεντεύξεις σε ιερείς, μοναχούς, αγιογράφους κ.ά. (Θρησκευτικά ΣΤ΄ τάξης), δραματοποιήσεις και παρουσίαση δρώμενων που σχετίζονται με έθιμα που αφορούν χριστιανικές γιορτές π.χ. οι φωτιές του Αι-Γιαννιού, εργασία πεδίου: επίσκεψη σε εκκλησία, παρεκκλήσι, μοναστήρι, εκκλησιαστικό μουσείο, πινακοθήκη, επίσκεψη σε εργαστήριο τεχνητών εκκλησιαστικής τέχνης και περιγραφή της ατμόσφαιρας και των συναισθημάτων των μαθητών, δημιουργία έκθεσης φωτογραφίας με φωτογραφίες των μαθητών από τη βάφτισή τους (Γ΄ τάξη: Βαφτίσια, γιορτή χαράς), συνεργασία με φορείς που ασκούν κοινωνικό έργο π.χ. μπαζάρ σε συνεργασία με το Χαμόγελο του Παιδιού, τη Unicef (Δ΄ τάξη: Εργαζόμαστε για την ενότητα όλων).

Έννοιες όπως της συνεργασίας, της αγωνιστικότητας, της υπομονής, της προσφοράς αγάπης στους συνανθρώπους μπορούν να βιωθούν μέσα από πραγματικές καταστάσεις, μέσα από την ίδια τη ζωή. Για παράδειγμα η έννοια προσφορά αγάπης υπηρετείται με δραστηριότητες συναλληλίας και οι χώροι που μπορεί να εκδηλωθεί βιωματικά μπορεί να είναι ένα γηροκομείο, ορφανοτροφείο. Προσφορότερα θέματα είναι αυτά που σχετίζονται με τη λατρεία, την ενορία ως μια μεγάλη οικογένεια με κέντρο το Ναό, τον έμπρακτο σεβασμό στο περιβάλλον, την ευαισθητοποίηση απέναντι στα μεγάλα προβλήματα που απασχολούν την ανθρωπότητα (πείνα, πόλεμοι, επιδημίες κτλ). Ερεθίσματα για τέτοιες προ-σεγγίσεις προκαλούνται με βάση κοινωνικά παραδείγματα, φαινόμενα και καταστάσεις της επικαιρότητας (Γ. Οικονόμου). Οι δραστηριότητες που αφορούν τη βιωματική προσέγγιση του θέματος σε ένα ψηφιακό σενάριο μπορούν να προταθούν ως πρόσθετες ή/και συμπληρωματικές δραστηριότητες και να προσδώσουν ένα διαφορετικό χαρακτήρα στο σύνολο του σεναρίου.

3.7.1 Ενίσχυση της βιωματικής μάθησης για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Γυμνάσιο)

Τα ψηφιακά σενάρια που υποστηρίζουν τη διδασκαλία των γνωστικών αντικειμένων του Γυμνασίου θα πρέπει να προωθούν πρακτικές βιωματικής μάθησης με στόχο, μέσω της βιωμένης εμπειρίας, να επιτυγχάνεται η διανοητική και συναισθηματική εγρήγορση του μαθητή και η ενεργός συμμετοχή του στις διδακτικές και μαθησιακές διεργασίες. Οι διαδικασίες της βιωματικής μάθησης, μέσω της διασύνδεσης θεωρητικής και πρακτικής προσέγγισης της γνώσης, αποσκοπούν στην ανάπτυξη των διανοητικών και συναισθηματικών λειτουργιών, στην καλλιέργεια δεξιοτήτων, στην απόκτηση εμπειριών και στην εν γένει συγκρότηση της προσωπικότητας του μαθητή (Σταμουλάκης 2015). Η ενίσχυση της βιωματικής μάθησης στο ΜτΘ μπορεί π.χ. να ενισχυθεί με την εικονική επίσκεψη σε ένα εργαστήριο αιογραφίας και την παρακολούθηση της αιογράφησης εικόνων ή με μια εικονική περιήγηση στην Καπέλα Σιζτίνα για ιδιαίτερη μελέτη της δυτικής θρησκευτικής τέχνης ή τη μελέτη του τρόπου και

της θέσης της απεικόνισης των βιβλικών σκηνών από τον Μιχαήλ Άγγελο στην οροφή του παρεκκλησίου. Οι βιοματικές δραστηριότητες θα μπορούσαν επίσης να αναφέρονται σε παιχνίδια ρόλων, σε δραματοποιήσεις, π.χ. της παραβολής του σπλαχνικού πατέρα, σε προβολές ταινιών μικρού μήκους σχετικών με το μάθημα ως αφορμή για συζήτηση, στον σχεδιασμό και διεξαγωγή μιας έρευνας με ερωτηματολόγια, σε συζητήσεις υπό μορφή ρητορικών αγώνων.

3.7.1 Ενίσχυση της βιοματικής μάθησης για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Λύκειο)

Μια επίσης σημαντική πτυχή που χρειάζεται να λαμβάνεται υπόψη κατά τη διαδικασία σχεδιασμού ψηφιακών σεναρίων είναι η ενίσχυση της βιοματικής μάθησης και η αξιοποίηση της βιωμένης εμπειρίας των μαθητών. Για παράδειγμα, με αφετηρία την 34η ενότητα του βιβλίου της Α΄ Λυκείου (Εκκλησιασμός: ανάγκη ή συνήθεια;) θα μπορούσε ο εκπαιδευτικός να ξεκινήσει τη συζήτηση με την προβολή ενός αποσπάσματος βίντεο για την αξία του εκκλησιασμού (<https://www.youtube.com/watch?v=96pWIZE5FnU>, 2.12'), ακολούθως με την ενεργητική τεχνική του καταγισμού ιδεών δώσει τη δυνατότητα στα παιδιά να πουν τις σκέψεις τους. Ακολούθως, θα μπορούσε να δώσει φύλλα εργασίας, τα οποία θα περιλαμβάνουν δραστηριότητες για ομαδοσυνεργατική σύνθεση υποστηρικτικού υλικού (στο google drive: docs), προκειμένου δύο ομάδες μαθητών να κάνουν αγώνες επιχειρηματολογίας για την αναγκαιότητα ή όχι του εκκλησιασμού. Επίσης, στο ίδιο πλαίσιο μια άλλη ομάδα θα μπορούσε να ετοιμάσει ένα παιχνίδι ρόλων ή να συνθέσει ένα διάλογο μεταξύ παιδιού και γονέων για τη συμμετοχή στον εκκλησιασμό και να γίνει κάποια δραματοποίηση. Στο ίδιο πνεύμα της βιοματικής και ενεργητικής εμπλοκής των μαθητών θα μπορούσε να σχεδιαστεί ένα ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο που θα ερευνά τις θέσεις των μαθητών αναφορικά με τον εκκλησιασμό και στη συνέχεια να γίνει επεξεργασία και παρουσίαση των αποτελεσμάτων.

Πρακτικά με τις ανωτέρω ενδεικτικές δράσεις ενεργοποιείται η βιοματική συμμετοχή των μαθητών, δρομολογείται η διανοητική και συναισθηματική τους εγρήγορση, ενώ παράλληλα επιτυγχάνεται η ενεργός συμμετοχή τους στις διδακτικές και μαθησιακές διεργασίες. Με τον τρόπο αυτό διασυνδέεται η θεωρητική και πρακτική διάσταση της γνώσης, αναπτύσσονται οι διανοητικές και συναισθηματικές λειτουργίες και με τη συμμετοχή σε ερευνητικές και δημιουργικές βιοματικές δραστηριότητες ασκείται η αυτενέργεια (Σταμουλάκης, 2015)

Σχετικά με την εξειδίκευση των προδιαγραφών των ψηφιακών σεναρίων για την ενίσχυση της βιοματικής μάθησης είναι συμβατά με τα ισχύοντα Προγράμματα των Θρησκευτικών

3.8 Προαγωγή της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας

Τα ψηφιακά σενάρια που θα εκπονηθούν για να καλύψουν διδακτικές ανάγκες της Δευτεροβάθμιας Γενικής Εκπαίδευσης πρέπει να αποβλέπουν στη στήριξη, προώθηση και βελτίωση της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας. (Σταμουλάκης, 2015). Ιδιαίτερα στο μάθημα των Θρησκευτικών η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία συμβάλλει ώστε κάθε ομάδα μαθητών να επεξεργάζεται το σχετικό υλικό και δραστηριοποιείται στην αντιμετώπιση των επιμέρους πτυχών ενός θέματος που διαπραγματεύονται (Κογκού-

λης, 2003 - 2005 : 283). Στο πλαίσιο της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας προωθείται η φυσική κλίση των μαθητών για την επικοινωνία και κατά συνέπεια τους προσφέρεται η δυνατότητα της κατάλληλης και τελειότερης ανάπτυξης της κοινωνικότητας τους (Κογκούλης, 2004 : 116). Όταν η σχολική τάξη στο μάθημα των Θρησκευτικών λειτουργεί ως κοινωνική ομάδα το κάθε μέλος της ομάδας εναρμονίζει την προσωπική του ελευθερία με τους κανόνες λειτουργίας και τη συνεκτικότητα της ομάδας. Επομένως η σχολική τάξη λειτουργεί ως κοινωνική ομάδα και είναι αποτελεσματική η οργάνωσή της σε μικρές ομάδες έτσι ώστε να διασφαλίζονται οι προϋποθέσεις μάθησης από κοινού, που αποτελεί και τον κύριο σκοπό της διδακτικής πράξης (Βασιλόπουλος, 2007 : 144). Τα ψηφιακά σενάρια που προορίζονται για την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση πρέπει να αποβλέπουν στη στήριξη, προώθηση και βελτίωση της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας, της μεθόδου δηλαδή εκείνης στο πλαίσιο της οποίας οι μαθητές οργανώνονται μέσα στην τάξη σε ομάδες εργασίας και με την καθοδήγηση του εκπαιδευτικού συνεργάζονται αναπτύσσοντας πρωτοβουλίες για την υλοποίηση συγκεκριμένων παιδαγωγικών, διδακτικών, μαθησιακών και ερευνητικών στόχων (Σταμουλάκης, 2015). Η συνεργατική μάθηση σε ομάδες με τη διαμεσολάβηση των Ηλεκτρονικών Υπολογιστών παρέχει ένα αποτελεσματικό πλαίσιο διδασκαλίας και μάθησης και προσφέρει αναβάθμιση της μαθησιακής διαδικασίας. Ενισχύει τη δυναμική των ομάδων με τρόπους που δεν επιτυγχάνονται στην πρόσωπο με πρόσωπο επικοινωνία αφού καθιστά την επικοινωνία διαλογική και ουσιαστική παρέχει κίνητρα και κινητοποιεί το ενδιαφέρον για συμμετοχή (Μητροπούλου, 2014 : 122). Τέλος θα πρέπει να επισημανθεί ότι οι δραστηριότητες που θα πρέπει να ψηφιακά σενάρια στο πλαίσιο της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας θα πρέπει να είναι ανάλογες στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα της ηλικίας και της βαθμίδας που βρίσκονται οι μαθητές (Σταμουλάκης, 2015).

3.8.1 Προαγωγή της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας για την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

Η προώθηση της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας ήδη από το στάδιο της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης αποβλέπει στη σταδιακή εισαγωγή του πολιτισμού της συνεργασίας των πολιτών μέσα στην κοινωνική και πολιτική ζωή (Σταμουλάκης, 2015). Η διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών αναντίρρητα έχει βασικά γνωσιολογικό χαρακτήρα. Όμως, καθώς είναι απαραίτητη η διαλογική συζήτηση, η συνεργασία, η συνδιαμόρφωση, ενδεικνύεται η εφαρμογή της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας και η αντίστοιχη οργάνωση της τάξης, καθώς και η πραγματοποίηση δραστηριοτήτων (ΔΕΠΠΣ Θρησκευτικών 2003).

Το μάθημα των Θρησκευτικών αποτελεί κατεξοχήν μάθημα που προωθεί την καλλιέργεια της κοινωνικοποίησης, της αυτοεκτίμησης και της προφορικής επικοινωνίας των μαθητών μέσα σε κλίμα συνεργασίας, απουσία του ανταγωνισμού και της άμεσης εξάρτησης από τον εκπαιδευτικό. Συνεργαζόμενοι, οι μαθητές, έρχονται πιο κοντά συναισθηματικά, βιώνουν έντονα κοινωνικές-περιβαλλοντικές καταστάσεις και έτσι διαμορφώνουν κοινωνικό ήθος που τους διευκολύνει στην κοινωνική τους συμβίωση και στην κοινωνικοποίησή τους. Η Γνωστική Ψυχολογία τονίζει το ρόλο της διαμαθητικής αλληλεπικοινωνίας και της συνεργασίας στη μάθηση μέσω των απόψεων των βασικών εκπροσώπων της. Κατά τον Piaget αναδεικνύονται οι γνωστικές συγκρού

σεις, γεγονός που συμβάλει στη γνωστική ανάπτυξη ενώ ο Vygotsky μιλά για τη δημιουργία της δυναμικής της «ζώνης επικείμενης ανάπτυξης» η οποία δημιουργεί «πλαίσια στήριξης», δηλαδή τη γεφύρωση του χάσματος ανάμεσα σε αυτό που μπορεί να κάνει ο μαθητής από μόνος του και σε αυτό που μπορεί να κατορθώσει με τη βοήθεια άλλων (Ματσαγγούρας, 2001)

Τα ψηφιακά σενάρια που προορίζονται για την Πρωτοβάθμια εκπαιδευτική βαθμίδα επιβάλλεται να υποστηρίζουν και να διασφαλίζουν την προαγωγή της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας στο πλαίσιο της οποίας οι μαθητές οργανώνονται σε μικροομάδες εργασίας, που συχνά επικοινωνούν μεταξύ τους, για την υλοποίηση συγκεκριμένων παιδαγωγικών, διδακτικών, μαθησιακών και ερευνητικών στόχων (Σταμουλάκης, 2015). Το μέγεθος των ομάδων ποικίλει από εταιρικές δυάδες σε πολυπληθέστερες ομάδες, στις οποίες το πλέγμα της επικοινωνίας γίνεται πολυπλοκότερο όσο πιο μεγάλες είναι αυτές, γεγονός που δυσχεραίνει τη λειτουργικότητά τους. Ο αριθμός των μελών των μαθητικών ομάδων θα πρέπει να συνάδει με τις δεξιότητες συνεργασίας και επικοινωνίας που έχουν, την υλικότεχνική υποδομή (η εργασία 5μελούς ομάδας στον υπολογιστή είναι δυσλειτουργική) και το αντικείμενο της εργασίας τους. Επιπρόσθετα, προτείνεται η ανάπτυξη δραστηριοτήτων οι οποίες ευνοούν τη διομαδική συνεργασία και την ανταλλαγή απόψεων στο πλαίσιο της ολοκληρωμένης προσέγγισης ενός θέματος (π.χ. η υλοποίηση ίδιων δραστηριοτήτων από δύο ομάδες, η ανταλλαγή απόψεων και ο συσχετισμός προτάσεων). Ο Jones (2007) θεωρεί ότι το μαθητοκεντρικό σχολείο δίνει τη δυνατότητα στους μαθητές να αναπτύσσουν δραστηριότητες εντός σχολείου σε συνεργασία με τους άλλους μαθητές, αλλά και δραστηριότητες που οι μαθητές θα μπορούν να κάνουν στον δικό τους χώρο και χρόνο.

Μέσω των Φύλλων Εργασίας, τα οποία επισυνάπτονται στα ψηφιακά σενάρια για το μάθημα των Θρησκευτικών, οι μαθητικές ομάδες αναλαμβάνουν μια στοχευμένη δραστηριότητα (π.χ. τη διαδικτυακή αναζήτηση των αρετών που αποδίδονται στην Παναγία) καλούνται να συνεργαστούν, αναλαμβάνοντας ρόλους για να φέρουν σε πέρας το έργο της ομάδας τους. Ενίοτε, μπορεί η μαθητική ομάδα να τμηθεί (π.χ. μια τετράδα σε δύο δυάδες) και οι υποομάδες να ασχοληθούν με διαφορετική δραστηριότητα από αυτές που προτείνονται στο Φύλλο Εργασίας μειώνοντας το χρόνο ενασχόλησής τους (π.χ. 1η υποομάδα με τη διαδικτυακή αναζήτηση των Θεοτοκονυμίων που αποδίδονται στην Παναγία και 2η υποομάδα με την αναζήτηση στο χάρτη χωριών και πόλεων με ονόματα σχετικά με τη Θεοτόκο). Ακόμη και οι βιωματικές δραστηριότητες που προτείνονται στα ψηφιακά σενάρια δύναται να υλοποιηθούν συ-νεργατικά π.χ. για την οργάνωση μιας επίσκεψης στο εργαστήριο ενός αγιογράφου (Ε΄ τάξη) οι μαθητικές ομάδες χωριστά μπορούν να ασχοληθούν με : α) τον προ-γραμματισμό της επίσκεψης, β) την εύρεση των ναών στους οποίους βρίσκονται έργα του, γ) την σύνταξη του ερωτηματολογίου για τη συνέντευξη μαζί του, δ) την ηχο-γράφιση της συνέντευξης, ε) τη φωτογράφιση της επίσκεψης, στ) την παρουσίαση της επίσκεψης στην ιστοσελίδα του σχολείου.

Η πλατφόρμα ΑΙΣΩΠΟΣ παρέχει τη δυνατότητα ενσωμάτωσης των Φύλλων Εργασίας σε κάθε φάση χωριστά ώστε ο εκπαιδευτικός και οι μαθητές να μπορούν να τα έχουν διαθέσιμα σε ηλεκτρονική μορφή όποτε τους χρειαστούν.

3.8.2 Προαγωγή της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Γυμνάσιο)

Τα ψηφιακά σενάρια πρέπει να αποβλέπουν στη στήριξη, προώθηση και βελτίωση της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας. Αυτό πραγματοποιείται με την οργάνωση της τάξης σε μικρές ομάδες, οι οποίες μπορούν να συνεργάζονται μεταξύ τους, χωρίς την άμεση επίβλεψη του εκπαιδευτικού. Η οργάνωση σε ομάδες αποβλέπει στην ανάπτυξη αρμονικών συνεργατικών σχέσεων μεταξύ των μελών της ομάδας, στη δημιουργία ευχάριστου μαθησιακού περιβάλλοντος και στην ενεργοποίηση των εμπλεκομένων με στόχο την ανακάλυψη, την αξιολόγηση και την αξιοποίηση της γνώσης, και στην προαγωγή της μάθησης. Η εργασία σε ομάδες αυξάνει το δυναμισμό του ατόμου και την αλληλοενίσχυση και αυτοπεποίθηση των επί μέρους μελών, ενώ μέσα από την αντιπαραβολή και τον συσχετισμό προτάσεων, απόψεων και ιδεών ενισχύεται το ενδιαφέρον των μαθητών για το προσφερόμενο διδακτικό αντικείμενο. Η αλληλεπίδραση στο πλαίσιο της ομάδας συμβάλλει στην ανάπτυξη δεξιοτήτων επικοινωνίας, λόγου, διαλόγου, στην καλλιέργεια υπευθυνότητας, στην αφομοίωση και κα την οικοδόμηση της γνώσης. Κριτήριο για τον διαχωρισμό σε ομάδες αποτελεί η ανομοιογένεια της ομάδας ως προς τις ψηφιακές και μαθησιακές δεξιότητες. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι συντονιστικός, καθοδηγητικός, συμβουλευτικός. Επιβλέπει με τρόπο διακριτικό, συμβουλεύει, συζητά ή και θέτει προβλήματα προς διερεύνηση, συμμετέχει στην αντιμετώπιση και επίλυση αποριών που ανακύπτουν, ενθαρρύνει τις ομάδες, παρακολουθεί και αξιολογεί την όλη διαδικασία, με στόχο αυτές να κινούνται μέσα στο προκαθορισμένο βάσει του σχεδίου πλαίσιο.

3.8.3 Προαγωγή της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Λύκειο)

Η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία είναι βασική πτυχή του πεδίου της σύγχρονης παιδαγωγικής και διδακτικής επιστήμης. Μέσω αυτής επιδιώκεται η συνεργασία των μαθητών σε επιμέρους ομάδες, η καλλιέργεια πνεύματος αλληλοϋποστήριξης, διαμοίρασης και συν-επεξεργασίας του υλικού και ευρύτερα προωθείται η έννοια της συλλογικής κουλτούρας. Ειδικότερα, για το ΜτΘ η διάσταση αυτή απηχεί το πνεύμα και το βίωμα της εκκλησίας και της ευρύτερης εκκλησιαστικής παράδοσης, που είναι θεμελιωμένα στην αξία της συλλογικότητας. Με αφετηρία την στην 8η ενότητα (: Χριστούγεννα, η γιορτή της ενανθρώπισης) του βιβλίου της Α΄ Λυκείου ένας πιθανός χωρισμός των μαθητών, βάσει κατάλληλα σχεδιασμένων φύλλων εργασίας, σε ομάδες είναι η ομάδα των: α. Θεολόγων, β. Ιστορικών, γ. Λαογράφων, δ. Ζωγράφων και ε. Παραμυθιάδων.

Γενικότερα, η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία ενεργοποιεί βαθύτερα το πνεύμα συλλογικότητας και συν-υπευθυνότητας, συμβάλλει στην ανάπτυξη δεξιοτήτων (επικοινωνίας, λόγου, διαλόγου) και στη διαμόρφωση ευχάριστου μαθησιακού περιβάλλοντος, ενώ ενεργοποιεί περισσότερο τους μαθητές, με στόχο την ανακάλυψη, την αξιολόγηση και την αξιοποίηση της γνώσης, και κατ' επέκταση την προαγωγή της μάθησης. Κατά την διδασκαλία σε ομάδες ο ρόλος του θεολόγου είναι συντονιστικός, καθοδηγητικός και συμβουλευτικός (Σταμουλάκης, 2015).

3.9 Ανάπτυξη δραστηριοτήτων και πρωτοβουλιών

Η ανάπτυξη ενός πλαισίου δραστηριοτήτων σχετικών με το διδασκόμενο γνωστικό αντικείμενο αποβλέπει ώστε ο μαθητής να παρακινείται στην ανάληψη δράσης, να αυτενεργεί και να μη μένει παθητικός δέκτης ανεπεξέργαστων γνώσεων και πληροφοριών. Η ένταξη εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων στο πλαίσιο της διδασκαλίας ενός γνωστικού αντικείμενου αποβλέπουν στην ενεργό μάθηση και στον συνδυασμό θεωρίας και πράξης (Σταμουλάκης, 2015). Στο μάθημα των Θρησκευτικών μιλώντας για διδακτικές προσεγγίσεις εννοούμε τους διάφορους τρόπους με τους οποίους ο εκπαιδευτικός προσεγγίζει τα περιεχόμενα και οργανώνει τις διδακτικές δραστηριότητες της διδασκαλίας του προκειμένου να υπηρετήσει τους στόχους του μαθήματος (Οδηγός Σπουδών για Θρησκευτικά, 2011: 107). Στο πλαίσιο λοιπόν της χρήσης των στρατηγικών διδασκαλίας στο μάθημα των Θρησκευτικών βασικό στοιχείο αλλά και δομικό στοιχείο αποτελούν οι δραστηριότητες (Οδηγός Σπουδών για Θρησκευτικά, 2011 : 107) που παρακινούν τους μαθητές στην ανάληψη δράσης και να αυτενεργούν ώστε να μην παραμένουν παθητικοί δέκτες των ανεπεξέργαστων γνώσεων και πληροφοριών (Σταμουλάκης, 2015). Ιδιαίτερα στο μάθημα των Θρησκευτικών ένας από τους άξονες προσανατολισμού των Σεναρίων είναι και οι συμμετοχικές μορφές διδασκαλίας δηλαδή η ομαδοσυνεργατικότητα, η διερευνητική μορφή η μέθοδος Project κ.α. (Αλμπανάκη, 2013 : 240-241). Οι μορφές αυτές ευνοούν όχι μόνο την ενασχόληση των μαθητών με δραστηριότητες αλλά και με ανάπτυξη πρωτοβουλιών. Παράλληλα σύμφωνα με τη Θεωρία της Δραστηριότητας οι μαθητές εργάζονται συλλογικά και η λειτουργία της ομάδας βασίζεται στην επίτευξη του κοινού στόχου η οποία εξαρτάται από την υπακοή του καθενός ξεχωριστά στους κανόνες της ομάδας. Κατά τη συνεργασία των μαθητών μέσα στην ομάδα λαμβάνει χώρα διάλογος ο οποίος «υπέχει θέσει φυσικής δραστηριότητας» (Βασιλόπουλος, 1984 : 163 και Μητροπούλου, 2014 : 125). Σημαντικό είναι οι δραστηριότητες να κινητοποιούν γνωστικές, συναισθηματικές και ψυχοκινητικές λειτουργίες, να είναι προσαρμοσμένες στο αναπτυξιακό επίπεδο των μαθητών, να καλύπτουν όλο το φάσμα των στόχων και να έχουν διαθεματικό χαρακτήρα (Κόπτης 2006: 137) Έτσι, λ.χ. στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση στο πλαίσιο του μαθήματος των Θρησκευτικών τα ψηφιακά σενάρια θα μπορούσαν να κατευθύνουν τους μαθητές στη σχεδίαση χαρτών που σχετίζονται με την περιοχή που συνέβησαν τα γεγονότα από τη ζωή του Χριστού ή τις περιοδείες των Αποστόλων, στην αναζήτηση και μελέτη έργων ζωγραφικής ή αγιογραφίας μιας συγκεκριμένης εποχής προκειμένου να εξαγάγουν συμπεράσματα για τον τρόπο και τις τεχνικές απεικόνισης θεολογικών θεμάτων ανάλογα με τα καλλιτεχνικά ρεύματα της εποχής (π. χ. ο τρόπος απεικόνισης της Θεοτόκου με το Χριστό στη Βυζαντινή και Δυτική τέχνη), στη δραματοποίηση ενός θρησκευτικού γεγονότος, στη σχεδίαση ναών και παρεκκλησίων (ναοδομία), στη μελέτη κειμένων καθώς και απεικονίσεων σε κείμενα (χειρόγραφα και αγιογράφηση σε χειρόγραφα) προκειμένου μέσα από τις πηγές να κατανοήσουν ένα γεγονός κ.λπ. Αλλά και στην Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση στο πλαίσιο του ΜτΘ τα ψηφιακά σενάρια θα μπορούσαν να κατευθύνουν τους μαθητές στη σχεδίαση χαρτών που σχετίζονται με βιβλικά γεγονότα, στην αναζήτηση και μελέτη έργων ζωγραφικής ή αγιογραφίας μιας συγκεκριμένης εποχής προκειμένου να εξαγάγουν συμπεράσματα για τον τρόπο και τις τεχνικές απεικόνισης θεολογικών θε-

μάτων ανάλογα με τα καλλιτεχνικά ρεύματα της εποχής, στη μελέτη κειμένων και απεικονίσεων σε κείμενα (χειρόγραφα και αγιογράφιση σε χειρόγραφα) προκειμένου μέσα από τις πηγές να κατανοήσουν ένα γεγονός. Θα μπορούσαν επίσης οι μαθητές να πάρουν συνεντεύξεις από ειδικούς ή και από απλούς ανθρώπους είτε για να τις παρουσιάσουν και να τις συζητήσουν μέσα στην τάξη είτε για να τις δημοσιεύσουν σε κάποιο έντυπο του σχολείου.

3.9.1 Ανάπτυξη δραστηριοτήτων και πρωτοβουλιών για την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

Ό,τι λέει ο εκπαιδευτικός μέσα στην αίθουσα διδασκαλίας είναι ενδιαφέρον, αλλά αυτό που σκέπτονται οι μαθητές είναι χίλιες φορές πιο ενδιαφέρον. Οι ιδέες γεννιούνται μέσα στο μυαλό των μαθητών και ο εκπαιδευτικός πρέπει να το αξιοποιήσει αυτό.

Η παρακίνηση των μαθητών για ανάπτυξη δραστηριοτήτων και πρωτοβουλιών ήδη από το στάδιο της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης στοχεύει, ώστε από μικρή ηλικία ο μαθητής να αποκτήσει θάρρος και αυτοπεποίθηση κατά τη διαδικασία ανακάλυψης της γνώσης, της ζωής, της κοινωνίας, της επιστήμης, της πολιτικής κ.λπ. Έτσι, μέσω και των ψηφιακών σεναρίων που προορίζονται για την εν λόγω εκπαιδευτική βαθμίδα θα πρέπει να επιδιώκεται η ανάπτυξη ενός πλαισίου δραστηριοτήτων σχετικών με το διδασκόμενο γνωστικό αντικείμενο, ώστε ο μαθητής να παρακινείται να αναπτύσσει δράση, να αυτενεργεί και να μη μένει παθητικός δέκτης έτοιμων γνώσεων και πληροφοριών (Σταμουλάκης, 2015). Οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες στο πλαίσιο του μαθήματος των Θρησκευτικών αποβλέπουν στην ενεργό μάθηση και στον συνδυασμό θεωρίας και πράξης. Σύμφωνα με την αναθεωρημένη έκδοση των ΔΕΠΠΣ (2014) το μάθημα των Θρησκευτικών ως προς τη συμμετοχή στη διδακτική διεργασία στοχεύει οι μαθητές να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες για δράσεις, επισκέψεις, εκδηλώσεις. Ο μαθητής συμμετέχοντας ενεργά στη μαθησιακή διαδικασία αποκτά συνείδηση πως ό,τι διδάσκεται έχει και πρακτικές διαστάσεις που πρέπει να τις ανακαλύψει και να τις αξιοποιήσει, για να διαχειρίζεται πρακτικά θέματα της καθημερινής ζωής.

Έτσι, στο πλαίσιο του μαθήματος των Θρησκευτικών τα ψηφιακά σενάρια θα μπορούσαν να κατευθύνουν τους μαθητές: στη σχεδίαση χαρτών που σχετίζονται με την περιοχή που συνέβησαν τα γεγονότα από τη ζωή του Χριστού ή τις περιόδους των Αποστόλων (Δ΄ τάξη), στην αναζήτηση και μελέτη έργων ζωγραφικής ή αγιογραφίας μιας συγκεκριμένης εποχής προκειμένου να εξαγάγουν συμπεράσματα για τον τρόπο και τις τεχνικές απεικόνισης θεολογικών θεμάτων ανάλογα με τα καλλιτεχνικά ρεύματα της εποχής (π.χ. Ο τρόπος απεικόνισης της Θεοτόκου με το Χριστό στη Βυζαντινή και Δυτική τέχνη, Ε΄ τάξη), στη δραματοποίηση ενός θρησκευτικού γεγονότος (όλες οι τάξεις), στη σχεδίαση ναών και παρεκκλησίων (Ναοδομία, Ε΄ τάξη), στη μελέτη κειμένων καθώς και απεικονίσεων σε κείμενα (χειρόγραφα και αγιογράφιση σε χειρόγραφα) προκειμένου μέσα από τις πηγές να κατανοήσουν ένα γεγονός (Ε΄ τάξη) στην οργάνωση-διαχείριση-παρουσίαση εκπαιδευτικών επισκέψεων π.χ. σε ναό, σε εργαστήριο ξυλογλυπτικής (Ε΄ τάξη), στην οργάνωση δράσεων εθελοντισμού π.χ. επίσκεψη σε γηροκομείο («Καλός Σαμαρείτης», Γ΄ τάξη), στη συμμετοχή στο μυστήριο του Ευχελαίου (ΣΤ΄ τάξη), σε συζητήσεις/αντιπαραθέσεις για θέματα όπως «Ποι-

ες είναι οι ανάγκες των συνανθρώπων μου;» («Η συνάντηση του Ιησού με τον πλούσιο νέο», Δ΄ τάξη).

3.9.2 Ανάπτυξη δραστηριοτήτων και πρωτοβουλιών για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Γυμνάσιο)

Καθώς οι μαθητές έχουν εξοικειωθεί από τη βαθμίδα της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης με τη χρήση σεναρίων, είναι πιο εύκολο στο Γυμνάσιο να εφαρμόσουν κατά τη διδακτική πράξη πρακτικές ανάπτυξης δραστηριοτήτων και πρωτοβουλιών μέσω των ψηφιακών σεναρίων. Η ανάπτυξη ενός πλαισίου δραστηριοτήτων στο ΜτΘ αποβλέπει ώστε ο μαθητής να παρακινείται στην ανάληψη δράσης, να αυτενεργεί και να μη μένει παθητικός δέκτης ανεπεξέργαστων γνώσεων και πληροφοριών. Στο πλαίσιο του ΜτΘ τα ψηφιακά σενάρια θα μπορούσαν να κατευθύνουν τους μαθητές στη σχεδίαση χαρτών που σχετίζονται με βιβλικά γεγονότα, αλλά και εννοιολογικών χαρτών, στην αναζήτηση και μελέτη έργων ζωγραφικής ή αγιογραφίας μιας συγκεκριμένης εποχής προκειμένου να εξαγάγουν συμπεράσματα για τον τρόπο και τις τεχνικές απεικόνισης θεολογικών θεμάτων ανάλογα με τα καλλιτεχνικά ρεύματα της εποχής, στη μελέτη κειμένων και απεικονίσεων σε κείμενα (χειρόγραφα και αγιογράφιση σε χειρόγραφα) προκειμένου μέσα από τις πηγές να κατανοήσουν ένα γεγονός. Θα μπορούσαν επίσης οι μαθητές να πάρουν συνεντεύξεις από ειδικούς ή και από απλούς ανθρώπους για θέματα της επικαιρότητας, είτε για να τις παρουσιάσουν και να τις συζητήσουν μέσα στην τάξη είτε για να τις δημοσιεύσουν σε κάποιο έντυπο του σχολείου.

3.9.3 Ανάπτυξη δραστηριοτήτων και πρωτοβουλιών για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Λύκειο)

Συνακόλουθα, βασική διάσταση της παιδευτικής και διδακτικής διαδικασίας είναι η ενεργοποίηση των μαθητών και η ανάληψη δράσης εκ μέρους τους. Πρωταρχικό ζητούμενο είναι η αυτενέργεια και η προσωπική συμμετοχή στη διεργασία της επεξεργασίας των διαθέσιμων πληροφοριών, με στόχο την αξιοποίηση των υπαρχουσών γνώσεων και ακολούθως τη συν-οικοδόμηση της νέας γνώσης. Βασικό ζητούμενο είναι ο αρμονικός συνδυασμός θεωρίας και πράξης, καθώς επίσης και η ανάπτυξη τέτοιων δεξιοτήτων που θα βοηθήσουν το μαθητή να αναλαμβάνει πρωτοβουλίες και να έχει έναν ενεργό και δημιουργικό ρόλο στη μετέπειτα ενήλικη ζωή.

Η στόχευση της πολυεπίπεδης ενεργοποίησης του μαθητή στο ΜτΘ μπορεί να δρομολογηθεί με την αναζήτηση, μελέτη και παρουσίαση θεολογικών εννοιών ή μορφών εκκλησιαστικής τέχνης. Επίσης, θα μπορούσε να δοθεί ως δραστηριότητα η συγκριτική θεώρηση δύο θρησκειών, προκειμένου να μπορούν να ερμηνεύουν τη στάση των ατόμων που τις ασπάζονται και να εξαγάγουν ποικίλα συμπεράσματα για τις παραμέτρους που συνθέτουν διαφορετικές κοινωνίες και κάνουν τους ανθρώπους από ποικίλα (θρησκευτικά, πολιτισμικά και κοινωνικά) περιβάλλοντα να ενεργούν διαφορετικά.

Σχε-

τικά με την εξειδίκευση των προδιαγραφών των ψηφιακών σεναρίων για την ανάπτυξη δραστηριοτήτων και πρωτοβουλιών είναι συμβατά με τα ισχύοντα Προγράμματα των Θρησκευτικών

3.10 Προβολή δημοκρατικών και ανθρωπιστικών αρχών και αξιών

Οι άνθρωποι από την αρχαιότητα προσπάθησαν να δημιουργήσουν αρχές και αξίες κοινά αποδεκτές από τις κοινωνίες. Στις μέρες μας οι αξίες, τα ανθρώπινα δικαιώματα και αρχές θεωρούνται ότι αποτελούν ένα θεμελιώδες στοιχείο των σύγχρονων κοινωνιών (Μητροπούλου, 2007 : 94). Τέτοιες αξίες η ελευθερία, η κοινωνική δικαιοσύνη, ο σεβασμός προς τον άλλο, η ισότητα, η αλληλεγγύη κ.α. Η ανάπτυξη δημοκρατικής και κοινωνικής συνείδησης βασισμένη στις ανθρωπιστικές αρχές και αξίες είναι μια διαδικασία που πρέπει να διαπερνά όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες δηλ. και την Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Τα παιδιά από μικρή ηλικία θα πρέπει να γνωρίζουν τα δικαιώματά τους αλλά και τα δικαιώματα των άλλων, τις υποχρεώσεις της πολιτείας έναντι του πολίτη αλλά και του πολίτη έναντι του συνόλου, ώστε να διαμορφώσουν σταδιακά υγιείς πολιτικές και κοινωνικές αντιλήψεις στο πλαίσιο που ορίζει το δημοκρατικό πολίτευμα (Σταμουλάκης 2015). Η ανάπτυξη λογικής σκέψης και κριτικής ικανότητας, στο πλαίσιο της διδασκαλίας όλων των γνωστικών αντικειμένων, αποτελεί κύριο στόχο της Εκπαίδευσης καθώς είναι βασικός παράγοντας που εμπεριέχει τη δυναμική εκείνη που μπορεί να προετοιμάσει το κλίμα για την πρόσληψη και ανάπτυξη υγιούς πολιτικής σκέψης και συμπεριφοράς, κοινωνικών ευαισθησιών, λογικών στάσεων και συμπεριφορών, οικολογικής συνείδησης, ηθικής και ανθρωπιστικής αντίληψης (Σταμουλάκης 2015). Ιδιαίτερα στο μάθημα των Θρησκευτικών όλες οι παραπάνω αρχές και αξίες διδάσκονται εντός του θρησκευτικού πλαισίου και έχουν στόχο τον εξευγενισμό και την ηθική ζωή των ανθρώπων (Μητροπούλου, 2007 : 94). Επίσης ιδιαίτερα το μάθημα των Θρησκευτικών έχει ως βασικό στόχο και την κοινωνικοποίηση των μαθητών για να αποφεύγονται οποιεσδήποτε συγκρούσεις. Προς την κατεύθυνση αυτή δημιουργεί τις προϋποθέσεις για να δημιουργηθούν ρατσιστικές τάσεις. Μέσα από το μάθημα των Θρησκευτικών υπάρχει ο στόχος να κατανοηθεί η κοινωνία συνολικά και μπορεί να εντάξει μέσα σ' αυτήν και τις πολιτιστικές και θρησκευτικές διαφορετικότητες και να βοηθήσει να κατανοηθούν αυτές από τους μαθητές, χωρίς παράλληλα να επιδιώκει την καλλιέργεια τους. Αυτό όμως απαιτεί να δοθεί προτεραιότητα στην ανθρώπινη αξία και ελευθερία. Ο Χριστιανισμός ιδιαίτερα προβάλλει τη διάσταση αυτή της ανθρώπινης αξίας και της ελευθερίας του προσώπου. Το μάθημα των Θρησκευτικών μπορεί να οδηγήσει τους μαθητές στη σωστή κατανόηση της κοινωνικοποιητικής λειτουργίας του σχολείου. Και να βοηθήσει με την κατάλληλη αξιοποίηση κειμένων που προσφέρονται για το σκοπό αυτό. Οι αξίες που προσφέρονται μέσα από κείμενα και μνημεία μπορεί να προκαλέσουν τους μαθητές και να προβληματιστούν τι σημαίνουν αυτά στην εποχή μας Πέτρου, 2005 : 268). Οι διάφορες αρχές και αξίες που αναφερθήκαμε παραπάνω όπως ελευθερία, κοινωνική δικαιοσύνη κ.α. διδάσκονται μέσα από την Καινή Διαθήκη ως αυτοεπιβαλλόμενες. Αυτό σημαίνει ότι ο χριστιανός τις εφαρμόζει στη ζωή του και τις υιοθετεί ως τρόπο ζωής (Μητροπούλου, 2007 : 94). Η θρησκεία δείχνει ένα τρόπο ζωής και βοηθά τον άνθρωπο να κινηθεί πέρα από το προσωπικό του συμφέρον και προς το κοινωνικό συμφέρον (Γιούλτσης, 2004 : 101).

Τέ-
λος

σχετικά προβολή δημοκρατικών και ανθρωπιστικών αρχών και αξιών θα μπορούσαμε να αναφέρουμε πολλά παραδείγματα από το μάθημα των θρησκευτικών που διδάσκονται. Όπως οι αρχές και οι αξίες που προβάλλονται από την Ευρωπαϊκή Ένωση και το Χάρτη των Θεμελιωδών Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων μπορούμε να επισημάνουμε ότι πολλές από αυτές τις αρχές είναι κοινές αξίες και αρχές που διδάσκονται από τον μάθημα των Θρησκευτικών. Για παράδειγμα η ελευθερία κατέχει σημαντική θέση σε όλη σχεδόν τη Καινή Διαθήκη και ιδιαίτερα στα Ευαγγέλια. Σχετικά με την κοινωνική δικαιοσύνη θα πρέπει να επισημάνουμε ότι σύμφωνα με τη διδασκαλία του Χριστιανισμού η ιδέα αυτή δεν είναι ανεξάρτητη ιδέα αλλά συνδέεται με την ελεύθερη ανταπόκριση του ανθρώπου στην αγάπη και τη δικαιοσύνη του Θεού (Μητροπούλου, 2007 :100-101). Το μάθημα των Θρησκευτικών στοχεύει να βοηθήσει τους μαθητές να στοχαστούν πάνω στη θρησκεία, ώστε να μπορέσουν ελεύθερα να συναισθανθούν την ευθύνη τους προς την κοινωνία και να παίξουν το ρόλο τους σ' αυτήν (Μητροπούλου, 2007 :103).

3.10.1 Προβολή δημοκρατικών και ανθρωπιστικών αρχών και αξιών για την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

Το μάθημα των Θρησκευτικών αποτελεί το κατεξοχήν μάθημα που συμβάλει στην ανάπτυξη των κοινωνικών ευαισθησιών, προβάλλει και καλλιεργεί τις δημοκρατικές, κοινωνικές και ανθρωπιστικές αρχές και αξίες έχοντας ως κύριο άξονα ανάπτυξης, σύμφωνα με το ΑΠΣ-Νέο Σχολείο 2011, το πλαίσιο σταθερών ευρωπαϊκών αξιών, όπως η δημοκρατία, η κοινωνική συνοχή, η κοινωνική δικαιοσύνη και τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Επιπρόσθετα, ένας από τους εκπαιδευτικούς προσανατολισμούς του ΑΠΣ-Νέο Σχολείο 2011 για το μάθημα των Θρησκευτικών είναι η ανθρωπιστική προσέγγιση της θρησκευτικής μάθησης με την παράλληλη αξιοποίηση των δυνατοτήτων που προσφέρει η σύγχρονη τεχνολογία. Η ανάπτυξη δημοκρατικής και κοινωνικής συνείδησης βασισμένη στις ανθρωπιστικές αρχές και αξίες είναι μια διαδικασία που πρέπει να ξεκινά από την εκπαιδευτική βαθμίδα της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Τα παιδιά από μικρή ηλικία θα πρέπει να γνωρίζουν τα δικαιώματά τους αλλά και τα δικαιώματα των άλλων ώστε να διαμορφώσουν σταδιακά υγιείς κοινωνικές αντιλήψεις στο πλαίσιο που ορίζει η θρησκευτική συνείδηση του καθενός. Μέσω των ψηφιακών σεναρίων οι μαθητές του Δημοτικού καλλιεργούν την κοινωνικοποίησή τους και προσεγγίζουν τις δημοκρατικές κι ανθρωπιστικές αρχές με ποικίλους τρόπους, (α) προσεγγίζοντας θέματα που προωθούν τις ανωτέρω αξίες. (π.χ. Αλληλεγγύη: Γ' τάξη «Ο καλός Σαμαρείτης», Δ' τάξη «Βαδίζουμε όλοι μαζί», διαφορετικότητα: Δ' τάξη «Όλοι ίσοι, όλοι διαφορετικοί», δικαιοσύνη, ισότητα: Γ' τάξη «Ζούμε με τους άλλους» και στην Ε' τάξη «Πολλά παιδιά πεθαίνουν από πείνα κάθε μέρα», συγχώρεση: ΣΤ' τάξη «Μετανιώνω και συμφιλιώνομαι αληθινά»), (β) Εργαζόμενοι σε ομάδες. Η υλοποίηση δραστηριοτήτων με τη χρήση Φύλλων Εργασίας και η ομαδοσυνεργατική προσέγγιση προωθεί την κοινωνικοποίηση των μαθητών και φέρνει κοντά μαθητές που ενδεχομένως να μην πλησίαζαν ποτέ ο ένας τον άλλο. Η ανακάλυψη ότι μπορούν να συνεργαστούν αρκεί να σέβονται τα δικαιώματα και την προσωπικότητα των συμμαθητών τους ανοίγει τους ορίζοντες των μαθητών και ευνοεί την καλλιέργεια δημοκρατικών και κοινωνικών αξιών (γ) Η συνεργασία μαθητών με ιδιαιτερότητες (ανα-

πη-
ρία, ευαίσθητες κοινωνικές ομάδες, μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες, αλλόθρησκοι, αλλοδαποί, μετανάστες): η διαφορετικότητα είναι πλέον καθημερινό φαινόμενο στις σχολικές αίθουσες. Η αποδοχή του διαφορετικού και η κατανόηση ότι διαφορετικότητα δε σημαίνει και αντιπαλότητα οδηγεί στην κοινωνική ενσωμάτωση και τη βιωματική καλλιέργεια ανθρωπιστικών αρχών και αξιών. (δ) Βιωματικές δραστηριότητες: Οι βιωματικές δραστηριότητες που μπορούν να προταθούν στα ψηφιακά σενάρια αφορούν μελέτες περίπτωσης όπως στη Δ' τάξη «Μια μέρα με τους μαθητές του Ειδικού Σχολείου της πόλης μου» (ενότητα «Όλοι ίσοι, όλοι διαφορετικοί»), στην Ε' τάξη η προετοιμασία μιας συνέντευξης με έναν παραολυμπιονίκη (ενότητα «Επιμονή και υπομονή στον αγώνα»).

Η προβολή δημοκρατικών, κοινωνικών και ανθρωπιστικών αρχών και αξιών μέσω της υλοποίησης των δραστηριοτήτων ενός σεναρίου για το μάθημα των Θρησκευτικών μπορεί να επιτύχει την αποφυγή αντικοινωνικών φαινομένων όπως ο ρατσισμός, ο κοινωνικός αποκλεισμός, η περιθωριοποίηση και ο ανταγωνισμός. Έτσι, στο πλαίσιο του μαθήματος των Θρησκευτικών οι δραστηριότητες που προτείνονται στα ψηφιακά σενάρια μπορεί και πρέπει να συμβάλουν στην προβολή των δημοκρατικών αξιών και να προωθήσουν την ανάπτυξη της ευαισθησίας των μαθητών απέναντι σε κοινωνικά, πολιτικά, ηθικά και πολιτιστικά ζητήματα, την αισθητική τους καλλιέργεια και την ανάπτυξη της κοινωνικότητας και της κοινωνικοποίησης των μαθητών.

3.10.2 Προβολή δημοκρατικών και ανθρωπιστικών αρχών και αξιών για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Γυμνάσιο)

Η ανάπτυξη δημοκρατικής και κοινωνικής συνείδησης βασισμένης στις ανθρωπιστικές αρχές και αξίες είναι μια διαδικασία που πρέπει να ξεκινά από την εκπαιδευτική βαθμίδα της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης και να συνεχίζεται στη Δευτεροβάθμια. Το ΜτΘ μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη λογικής σκέψης, κριτικής ικανότητας, κοινωνικής ευαισθησίας και ηθικής αντίληψης, ώστε να προβάλλονται αρχές και αξίες, στάσεις και συμπεριφορές στις οποίες στηρίζεται ο πολιτισμός μας όπως τα ιδεώδη της δημοκρατίας, η ισονομία, η δικαιοσύνη, η ανεκτικότητα στην ετερότητα, η ισοτιμία των φύλων, η φιλία, η αλληλεγγύη προς το συνάνθρωπο, ο σεβασμός προς το φυσικό περιβάλλον. Έτσι αποφεύγονται στο σχολείο και στην κοινωνία αντικοινωνικά φαινόμενα, όπως ο φανατισμός, ο δογματισμός, ο ρατσισμός, η κοινωνική αναληψία, η περιθωριοποίηση, ο αθέμιτος ανταγωνισμός, οι κοινωνικοί αποκλεισμοί. Στο πλαίσιο του ΜτΘ τα ψηφιακά σενάρια μπορούν και πρέπει να συμβάλουν στην καλλιέργεια και προβολή των παραπάνω ανθρωπιστικών αξιών.

3.10.3 Προβολή δημοκρατικών και ανθρωπιστικών αρχών και αξιών για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Λύκειο)

Το ΜτΘ ως κατεξοχήν διδακτικό αντικείμενο που έχει βαθύτατα ανθρωποκεντρικό περιεχόμενο και προσανατολισμό λειτουργεί ως ένα πολύ διευρυμένο αποθετήριο αξιών. Δεν είναι τυχαίο που η υγιής ορθοδοξία νοείται ως ενεργή ορθοπραξία. Υψηλές ανθρωπιστικές αξίες που περιλαμβάνονται σε επιμέρους ενότητες του ΜτΘ του Λυκείου είναι το πνεύμα φιλαλληλίας και αυθυπέμβασης, το υψηλό επίπεδο κοινωνικής ευαισθησίας και ευθύνης, η οικολογική συνείδηση, ο στιγματισμός του φανατισμού, του δογματισμού και της μισαλλοδοξίας, η καταπολέμηση του ρατσισμού και του

κοινωνικού αποκλεισμού, η συνειδητή αντίσταση έναντι φαινομένων κοινωνικής αδιαφορίας και αναληθσίας, η βίωση της χριστιανικής ηθικής ζωής ως συμμετοχή σε κάθε καλό αγώνα για ελευθερία, αξιοπρέπεια, παιδεία, ειρήνη, δικαιοσύνη και συναδέλφωση των λαών (ΠΣ 1998).

Είναι εύλογο, λοιπόν, ότι ως κατεξοχήν ανθρωποκεντρικό το ΜτΘ χρειάζεται μέσω των ψηφιακών σεναρίων να αναδεικνύονται και να επιτονίζονται οι υψηλές αξίες, στάσεις και συμπεριφορές που ενυπάρχουν στις επιμέρους ενότητες.

Βιβλιογραφία

- Αθανασιαδης, Κ. (2011). «'Από το άλφα στο ωμέγα'» : σενάριο διδασκαλίας σε διαδραστικό πίνακα» Πρακτικά από το 2ο Πανελλήνιο Συνέδριο με θέμα: «Ένταξη και χρήση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία», Πάτρα 28-30/4/2011, σ. 185-194.
- Αλμπανακη, Ξ. (2013). Σύγχρονες διδακτικές προσεγγίσεις του μαθήματος των Θρησκευτικών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση με δημιουργική αξιοποίηση των Νέων Τεχνολογιών : Παιδαγωγικό πλαίσιο, εργαλεία και πρακτικές εφαρμογές σε διδακτικά σενάρια και καινοτόμες δράσεις. Μπαρμπουνάκης: Θεσσαλονίκη.
- ΑΠΣ - ΔΕΠΠΣ Θρησκευτικών Δημοτικού Γυμνασίου 2003
- ΑΠΣ Νέου Σχολείου αναθεωρημένο, 2014
- ΑΠΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ (Δημοτικό – Γυμνάσιο), Φ.Ε.Κ. τεύχος Β' αρ. φύλλου 303/13-03-03, έκδ.ΥΠΕΠΘ – Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, Αθήνα 2003, σσ. 3871-3914.
- Ασπρουλάκης, Κ. (1994). *Συμβολή στη Διδακτική των φιλολογικών μαθημάτων*. Θεσσαλονίκη: Κώδικας.
- Βασιλοπούλου, Χ. Κ., (2006). *Παιδαγωγικά μελετήματα*. Βάνιας: Θεσσαλονίκη.
- Βασιλοπούλου, Χ. Κ., (2008). *Σχολική Θρησκευτική Αγωγή*. Βάνιας: Θεσσαλονίκη.
- Βασιλοπούλου, Χ., (1993). *Ο μαθητής ως κριτήριο του μαθήματος των Θρησκευτικών*. β' έκδ., Αφοι Κυριακίδη: Θεσσαλονίκη.
- Βασιλοπούλου, Χ., (2007). *Διδακτική του μαθήματος των Θρησκευτικών*, γ' έκδ., Αφοι Κυριακίδη: Θεσσαλονίκη.
- Γιαγκάζογλου, Σ., «*Η διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση*» (2014)
- Γιαγκάζογλου, Σ., «*Το μάθημα των Θρησκευτικών στην ελληνική εκπαίδευση σήμερα*», 2013 (<http://users.sch.gr/polstrantz/eisodos.htm>)
- Γιουλτση, Β., (2004). *Εισαγωγή στην Κοινωνιολογία της Θρησκείας*. Π. Πουρναράς: Θεσσαλονίκη.
- ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ 2003 για το μάθημα των Θρησκευτικών
- ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ 2011 για το μάθημα των Θρησκευτικών (Νέο Σχολείο)
- ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ 2014 για το μάθημα των Θρησκευτικών (αναθεωρημένη έκδοση- Νέο Σχολείο)

- EAITY (2011). *Επιμόρφωση εκπαιδευτικών για την αξιοποίηση και εφαρμογή των Τ.Π.Ε. στη διδακτική πράξη: Επιμορφωτικό υλικό για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα Κέντρα Στήριξης Επιμόρφωσης*. Τεύχος Β': Ειδικό Μέρος, ΠΕ02. Πάτρα: Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών - ΥΠΕΘΠ.
http://www.pi-schools.gr/lessons/religious/ep_yliko_dimotikou.pdf
- Hew, K. F., & Cheung, W. S. (2013). Use of Web 2.0 technologies in K-12 and higher education: The search for evidence-based practice. *Educational Research Review*, 9, 47-64.
- Jones, L., *"The Student-Centered Classroom"*, Cambridge University Press, New York, 2007.
- Κασιμάτη, Α. (2011). *Εισαγωγή στη διδακτική μεθοδολογία - Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*. Διαθέσιμο στο: <https://edulll.ekt.gr/edulll/handle/10795/1095> (ανακτήθηκε στις 27/06/2015). Αθήνα: ΕΚΠΑ & ΑΣΠΑΙΤΕ.
- Κασσωτάκης, Μ. (1981). *Η αξιολόγηση της επιδόσεως των μαθητών*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Κογκουλη, Ι. Β., (2003 – 2005). *Διδακτική των Θρησκευτικών στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση*. β' εκδ., Αφοι Κυριακίδη: Θεσσαλονίκη.
- Κογκουλη, Ι. Β., (2004). *Η σχολική τάξη ως κοινωνική ομάδα και η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία και μάθηση*, β' εκδ., Εκδοτικός οίκος Αδελφών Κυριακίδη α.α., Θεσσαλονίκη.
- Κοπτσης, Α., (2006), *Η διαθεματική διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών στο ελληνικό σχολείο*, Βάνιας: Θεσσαλονίκη.
- Κοπτσης, Α., (2006), *Οι θρησκευτικές έννοιες και η βιωματική τους διδασκαλία: θεωρητική προσέγγιση – πειραματική εφαρμογή*, Βάνιας: Θεσσαλονίκη.
- Κοπτσης, Α., (2006), *Το μάθημα των Θρησκευτικών στο σύγχρονο δημοτικό σχολείο*, Γρηγόρης, Αθήνα.
- Κοσσυβάκη, Φ. (2004). *Εναλλακτική Διδακτική: Προτάσεις για μετάβαση από τη Διδακτική του Αντικειμένου στη Διδακτική του Ενεργού Υποκειμένου*. Αθήνα: Gutenberg.
- Κουγιουμτζής, Γ. Α. (2014). Παιδαγωγική καθοδήγηση/mentoring εκπαιδευτικών: Ο αναστοχασμός ως εργαλείο του καθοδηγητή. Στο Κ. Κασιμάτη & Μ. Αργυρίου (επιμ.) *Πρακτικά του 5^{ου} Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου για την Εκπαιδευτική Πολιτική (EduPolicies 2014) - Διεθνείς και Ευρωπαϊκές τάσεις στην εκπαίδευση: Οι επιρροές τους στο ελληνικό σύστημα*. Αθήνα: Ένωση Εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής για την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση.
- Κουγιουμτζής, Γ. Α. (2015α). Ταξινομία διδακτικών στόχων και Αρχαία Ελληνικά: Από την ταξινομία του Bloom στο μοντέλο του ρόμβου. Στο Κουγιουμτζής, Γ., Μπίκος, Γ., & Παπαδημητρίου, Π. (επιμ.), *Διδάσκοντας Αρχαία Ελληνικά: Διδακτικές προσεγγίσεις και παιδαγωγική αξιοποίηση των ΤΠΕ*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Κουγιουμτζής, Γ. Α. (2015β). Το θεωρητικό πλαίσιο της σύγχρονης Διδακτικής και η επίδρασή του στη διδασκαλία των Αρχαίων Ελληνικών. Στο Κουγιουμτζής, Γ., Μπίκος, Γ., & Παπαδημητρίου, Π. (επιμ.), *Διδάσκοντας Αρχαία Ελληνικά: Διδακτικές προσεγγίσεις και παιδαγωγική αξιοποίηση των ΤΠΕ*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Κουκουναρας – Λιαγκης Μ. (2015). *Επιστήμες της Παιδαγωγικής και πρώτη εφηβεία: συμβολή στη διδακτική μεθοδολογία της Θρησκευτικής Εκπαίδευσης*. Gutenberg: Αθήνα.

- Κουκουναρας – Λιαγκης Μ., (2011), *Εκπαιδευτικοί εν δράσει: νέα πολυτροποπική διδασκική*. Γρηγόρης: Αθήνα.
- Κουτσογιάννης, Δ. (2014). Σενάρια: δομή και αξιολόγηση εκπαιδευτικών σεναρίων. *Επιμορφωτικό υλικό για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα Κ.Σ.Ε.*, τ. 3, 363-377, γ' έκδοση αναθεωρημένη, Πάτρα 2014
- Κουτσογιάννης, Δ., & Αλεξίου, Μ. (2012). *Μελέτη για τον σχεδιασμό, την ανάπτυξη και την εφαρμογή σεναρίων και εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων για τη διδασκαλία της νεοελληνικής γλώσσας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας/ΥΠΔΒΜΘ.
- Kynigos, C. (2012). Constructionism: theory of learning or theory of design?. In *12th ICME - International Congress on Mathematical Education, July 8th-15th 2012*. Seoul, Korea.
- Ματσαγγούρας, 2001, «Θεωρία και Πράξη της Διδασκαλίας, τ. Β΄, εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα.
- Μητροπουλου Β. (2003). Ο ρόλος του Θεολόγου εκπαιδευτικού όπως αναδεικνύεται με χρήση των νέων τεχνολογιών στη σχολική τάξη, “*ΚΑΤΗΧΗΤΙΚΗ ΔΙΑΚΟΝΙΑ*
- Μητροπουλου Β., (2003). Αρνητικές Επιπτώσεις του Διαδικτύου στην Ηθική και Θρησκευτική Ανάπτυξη των Παιδιών» Πρακτικά από το Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο με θέμα «*Ηθική και Θρησκευτική Ανάπτυξη και Αγωγή του Παιδιού*»
- Μητροπουλου Β., Κοπτσης Α. (2005). Συμβολή του Μαθήματος των Θρησκευτικών στη Διαπολιτισμική Αγωγή : μια Πρόταση Εφαρμογής. Πρακτικά από το 8ο Διεθνές Συνέδριο με θέμα: *Διαπολιτισμική Εκπαίδευση-Ελληνικά ως Δεύτερη ή Ξένη Γλώσσα*, ΚΕΔΕΚ, Πάτρα, 8-10 Ιουλίου 2005
- Μητροπουλου Β., Κοπτσης Α., (2005). Διαπολιτισμική Διδασκαλία του Μαθήματος των Θρησκευτικών στο Δημοτικό Σχολείο με τη Χρήση Υπολογιστών και τη Μέθοδο Project”, Πρακτικά από το ΙΑ΄ Διεθνές Συνέδριο της Παιδαγωγικής Εταιρίας Ελλάδος με θέμα: «*Το σχολείο στην κοινωνία της πληροφορίας και της πολυπολιτισμικότητας*», Ρόδος, 21-23 Οκτωβρίου 2005.
- Mitropoulou, V., Komninou, I., Argyropoulos, N. (2013), ‘Teacher’s views on the interactive books of Religion in secondary education in Greece, Proceedings from the 18th Annual Conference of the Education, Learning, Styles, Individual differences Network with title: *Building Learning Capacity for Life*, 18-20 June 2013, Billund, Denmark pp. 189-196.
- Μητροπουλου, Β., & Παπανικολαου, Γ. (2011). Διδακτικό σενάριο με WebQuest για το μάθημα των Θρησκευτικών: «In the footsteps of the Apostle Paul». Πρακτικά από το 8ο Πανελλήνιο Συνέδριο ΕΕΕΠ-ΔΤΠΕ με θέμα: «*Το Ψηφιακό Σχολείο*», Αθήνα, 22-23 Οκτωβρίου 2011 σσ. 355-360 (πρακτικά στο διαδίκτυο: <http://synedrio8.com>)
- Μητροπουλου, Β., (2011), Το Ψηφιακό Σχολείο, *Εκκλησιαστικός Κήρυκας*, Λάρνακα, Κύπρος σσ. 71-84.
- Μητροπουλου, Β., Ρεταλης, Σ. & Παπανικολαου, Γ. (2010). Διδασκαλία των Θρησκευτικών στο Δημοτικό με χρήση του “Comic Lab”. Πρακτικά από το 7ο Πανελλήνιο Συνέδριο ΕΕΕΠ-ΔΤΠΕ με θέμα: «*ΤΠΕ & Εκπαίδευση*», Αθήνα, 30-31 Οκτωβρίου 2010 σσ. 380-391 (πρακτικά στο διαδίκτυο: <http://synedrio7.com>)

- τροπουλου Β., Κοπτσης Α., (2005). Σχολικός Σύμβουλος: Ένας θεσμός που αναζητά την ταυτότητά του», Πρακτικά από το 2ο Πανελλήνιο Συνέδριο του ΚΕΔΕΚ του Πανεπιστημίου Πατρών, Άρτα, 2-4 Δεκεμβρίου 2005
- Μητροπουλου Β., Κοπτσης Α., (2005). Υπολογιστές στο σχολείο και στο σπίτι : παράγοντας επηρεασμού των σχέσεων μεταξύ σχολείου και οικογένειας, Πρακτικά από το Πανελλήνιο Συνέδριο του ΠΤΔΕ Ιωαννίνων, Ιωάννινα, 18-20 Μαρτίου 2005
- Μητροπουλου Β., Κοπτσης Α., Βασιλοπουλος Χ., (2005). Σύγχρονες Θεωρίες Μάθησης στο Σχεδιασμό και Ανάπτυξη Εκπαιδευτικού Λογισμικού για το Γυμνάσιο στο Μάθημα των Θρησκευτικών, Πρακτικά από το 2ο Πανελλήνιο Συνέδριο ΕΕΕΠ-ΔΤΠΕ με θέμα: «Από το μαυροπίνακα στις ευρυζωνικές δορυφορικές επικοινωνίες: προκλήσεις και ευκαιρίες για τους εκπαιδευτικούς στα απομακρυσμένα σχολεία», Αθήνα, 14-16 Οκτωβρίου 2005 (πρακτικά του συνεδρίου στο διαδίκτυο)
- Μητροπουλου, Β. (2005). Σχεδιασμός και ανάπτυξη εκπαιδευτικού λογισμικού για το μάθημα των θρησκευτικών, Αφοι Κυριακίδη: Θεσσαλονίκη
- Μητροπουλου, Β. (2007) Η χρήση του Διαδικτύου ως αιτίου παραβατικότητας των μαθητών, πρακτικά από την Ημερίδα της Θεολογικής Σχολής με θέμα : «Παραβατικότητα και Σχολείο», Θεσσαλονίκη 5 Μαΐου 2007
- Μητροπουλου, Β. (2008). Ομαδοσυνεργατική Διδασκαλία με Η/Υ στο Δημοτικό. Πρακτικά από το 5ο Πανελλήνιο Συνέδριο ΕΕΕΠ-ΔΤΠΕ με θέμα: «ΤΠΕ & Εκπαίδευση», Αθήνα, 30 Σεπτεμβρίου – 1 Οκτωβρίου 2006 (πρακτικά στο διαδίκτυο: <http://www.eeep.gr/synedrio/5>)
- Μητροπουλου, Β. (2009) Η επικαιρότητα των παιδαγωγικών αντιλήψεων του Αποστόλου Παύλου για την οικογένεια. ΙΕ΄ Παύλεια, Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο, με θέμα: «Η οικογένεια: Παύλεια Θεολογία και Σύγχρονη Θεώρηση», Βέροια, 25-28 Ιουνίου 2009 (πρακτικά υπό έκδοση)
- Μητροπουλου, Β. (2012) Ενσωμάτωση του διαδικτύου στη διδασκαλία στη σχολική τάξη. Στον τιμητικό τόμο για τον επίκουρο καθηγητή Δημήτριο Λάππα με τίτλο «Ομοτίμοις διαλεγόμενος», Αφοι Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2012, σσ. 167-206
- Μητροπουλου, Β. (2014), Εκπαιδευτικές τεχνολογίες στο σύγχρονο σχολείο: εφαρμογές στη θρησκευτική Αγωγή, Ostracon Publishing, Θεσσαλονίκη.
- Μητροπουλου, Β. (2015), Κοινωνικοπολιτισμικές θεωρίες μάθησης : προτάσεις εφαρμογής στη διδακτική πράξη με χρήση Η/Υ , Ostracon Publishing, Θεσσαλονίκη.
- Μητροπουλου, Β. Κομνηνου, Ι. (2013). Η αξιοποίηση των εισαγωγικών παρουσιάσεων των εμπλουτισμένων ψηφιακών βιβλίων των Θρησκευτικών στη διδασκαλία Πρακτικά από το 10ο Πανελλήνιο Συνέδριο ΕΕΕΠ-ΔΤΠΕ με θέμα: «Η εκπαίδευση στην εποχή των Τ.Π.Ε.», Αθήνα, 20-21 Οκτωβρίου 2012 (πρακτικά στο διαδίκτυο: <http://synedrio10.com>)
- Μητροπουλου, Β., (2011) Η επικαιρότητα των απόψεων των τριών Ιεραρχών για το ρόλο του εκπαιδευτικού. Στον χαριστήριο εικοσαετηρικό τόμο στον Οικουμενικό Πατριάρχη Βαρθολομαίο με τίτλο «Εις Μαρτύριον τοις Έθνεσι» που εξεδόθη από την Κοσμητεία της Θεολογικής Σχολής, Θεσσαλονίκη 2011, σσ. 487-500
- Μητροπουλου, Β., (2012). Το εκπαιδευτικό σενάριο με χρήση των ΤΠΕ στη διδασκαλία των Θρησκευτικών. Στον τιμητικό τόμο για τον ομότιμο Καθηγητή Χρήστο Βασιλόπουλο με τίτλο «Αγωγή Αγάπης και Ελευθερίας», Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2012, σσ. 243-270
- Μητροπουλου, Β., Γκικας, Α. (2010). Ο Απόστολος Παύλος στην Ελλάδα ... μέσω Διαδικτύου. Πρακτικά από το 7ο Πανελλήνιο Συνέδριο ΕΕΕΠ-ΔΤΠΕ με θέμα:

- «ΤΠΕ & Εκπαίδευση», Αθήνα, 30-31 Οκτωβρίου 2010 σσ. 116-123 (πρακτικά στο διαδίκτυο: <http://synedrio7.com>)
- Μητροπουλου, Β., (2009) Από τον παραδοσιακό στον διαδραστικό πίνακα. Εφαρμογή στο μάθημα των Θρησκευτικών. Πρακτικά Παγκρητίου Θεολογικού Συνεδρίου της Εκκλησίας Κρήτης με θέμα: «Χρήσεις των Νέων Τεχνολογιών στην Ποιμαντική και την Εκπαίδευση». Στο: Απόστολος Τίτος, περίοδος Γ, τευχ. 12, Απρίλ. 2009, σσ. 77-90
- Μητροπουλου, Β., Γκικας, Α. (2011). Χρήση της Τηλεδιάσκεψης στην Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση για την Πρακτική Άσκηση Φοιτητών της Θεολογικής Σχολής του ΑΠΘ στη διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών. Πρακτικά από το 9ο Πανελλήνιο Συνέδριο ΕΕΕΠ-ΔΤΠΕ με θέμα: «Η εκπαίδευση στην εποχή των Τ.Π.Ε.», Αθήνα, 20-21 Οκτωβρίου 2012 (πρακτικά στο διαδίκτυο: <http://synedrio9.com>)
- Μητροπουλου, Β., Κομνηνου, Ι., Αργυροπουλος, Ν Παιδαγωγικό υπόβαθρο των Ψηφιακών Πόρων Εμπλουτισμού των Ηλεκτρονικών Σχολικών Βιβλίων των Θρησκευτικών. Πρακτικά από το 3ο Πανελλήνιο Συνέδριο με θέμα «Ένταξη και χρήση των ΤΠΕ στην Εκπαιδευτική Διαδικασία» της Ελληνικής Επιστημονικής Ένωσης ΤΠΕ στην Εκπαίδευση (ΕΤΠΕ) και του Τμήματος Ψηφιακών Συστημάτων του Πανεπιστημίου Πειραιά, 10-12/05/2013, Πειραιάς (πρακτικά: <http://www.etpe.eu/new/conf?cid=20>)
- Μητροπουλου, Β., & Κοπτης, Α. (2010). Γνώση στην τάξη, γνώση στην κοινωνία. Συμβολή της πρακτικής άσκησης των φοιτητών στη μάθηση. 5ο Πανελλήνιο Συνέδριο που διοργάνωσε Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛΙΕΠΕΚ) στην Αθήνα 5-7/05/2010 με θέμα: «Μαθαίνω πώς να μαθαίνω». (πρακτικά στο διαδίκτυο).
- Μητροπουλου, Β., & Κοπτης, Α. (2010). Ευέλικτο πρόγραμμα σε ευέλικτη τάξη με ευέλικτο δάσκαλο. Πρακτικά από το 5ο Πανελλήνιο Συνέδριο του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛΙΕΠΕΚ), Αθήνα 05-07/05/2010 με θέμα: «Μαθαίνω πώς να μαθαίνω». (πρακτικά στο διαδίκτυο http://www.elliepek.gr/gr_html/gr_proceedings/5th_conference.html http://www.elliepek.gr/documents/5o_synedrio_eisigiseis/Koptsis_Mitropoulou.pdf
- Οικονόμου Γ., «Η Θρησκευτική Αγωγή στο Δημοτικό Σχολείο σύμφωνα με το Δ.Ε.Π.Π.Σ. και τα νέα Προγράμματα και βιβλία»,
- Πασσακου, Κ., (1980), *Εισαγωγή εις την Παιδαγωγικήν Ψυχολογίαν*, Αθήνα.
- Πετρου, Ι. Σ., (2005), *Πολυπολιτισμικότητα και θρησκευτική ελευθερία*, β' έκδ., εκδ, Βάνιας, Θεσσαλονίκη
- Σοφός, Α. (συντονιστής) *Τεύχος μελέτης μεθοδολογικού πλαισίου αξιολόγησης και επιλογής ψηφιακών σεναρίων*, ΙΕΠ 2015
- Σταμουλάκης Ι. (συντάκτης), *Τεύχος μελέτης προδιαγραφών και μεθοδολογίας ανάπτυξης ψηφιακών σεναρίων για όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης*, ΙΕΠ 2015
- Σταμουλάκης, Ι. «Οδηγίες για την εκπόνηση μελετών εξειδίκευσης των γενικών προδιαγραφών στις βαθμίδες εκπαίδευσης», ΙΕΠ, 2015
- Von Glasersfeld, E. (2013). *Radical constructivism*. London: Routledge

- Τσακίρη, Δ. & Καπετανίδου, Μ. (2007). Θεωρίες μάθησης και δημιουργική - κριτική σκέψη. Στο Κουλαϊδής Β. (επιμ.) *Σύγχρονες Διδακτικές Προσεγγίσεις για την Ανάπτυξη Κριτικής - Δημιουργικής Σκέψης για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση*. Αθήνα: Ο.Ε.Π.ΕΚ.
- Φουντοπούλου, Μ.-Ζ. (2010). *Το προσδιοριστικό πλαίσιο της διδασκαλίας των Αρχαίων Ελληνικών από μετάφραση: Από τη θεωρία στη σχολική πράξη*. Αθήνα: Γρηγόρη.
- Φραγκουλίδου, Φ. (2006), *Έφηβοι και Διαδίκτυο: Μελέτη των Επιδράσεων του Διαδικτύου στους Έφηβους Χρήστες*.